In pagina 2:
CITITORII AU CUVÎNTUL

Biblioteca Centrală Regională Ioan Slavici Deva

Versuri de MIHAI BENIUC și EUGEN JEBELEANU

Matei Alecsescu și I. Biberi: CĂLĂTORIE ÎN UNIVERS

Proletari din toate țările, uniți-vă!

GAZETA LITERARĂ

Anul XII Nr. 38 (671) joi 16 septembrie 1965 — ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA — 8 pagini 1 leu

În pag. 4:
FĂNUȘ NEAGU
Moartea vine cu vrăbii

În pag. 8:
CĂRȚI ȘI IDEI
Microcosmul lui Robbe-Grillet

ALEXANDRU BALACI

CONTRIBUȚIA LUI ALECSANDRI LA DEZVOLTAREA CULTURII ROMÂNEȘTI

În iarna anului trecut, la Universitatea din Napoli, ai cărei studenți ospitalieri și interesați de noi realități și-au întrerupt greva pentru a asculta pe un profesor român care le vorbea despre Bălcescu și Italia sau despre răspîndirea culturii italiene în România, am evocat cu unii dintre ei și cu profesorii lor români contactul direct al marilor noștri scriitori romantici cu țara considerată atunci ca un paradis exotic, al ruinelor exemplificatoare, al muntelui și al mării. Am fost profund emotionat cînd o studentă siciliană, oaspete de altfel a cursurilor de vară ale universității noastre la Sinaia, și-a adus aminte, în grupul care ne conducea pe malul mării, de începutul articolului lui Alecsandri din *Convorbiri literare*, care evoca întîlnirea cu Bălcescu la Chiaia: „În iarna de la 1847, aflîndu-mă la Napoli, m-am întîlnit cu Bălcescu, spre malul mării..." Aci, cei doi îndrăgostiți, Elena Negri și Vasile Alecsandri, coborîți cu iubirea lor către sud și către soare, împreună cu prietenul lor cu fruntea posomorită (lucra, la întrecere cu moartea, la nemuritoarea operă, *Istoria Românilor sub Mihai Vodă Viteazul*), s-au plimbat — cum evocă Alecsandri „pe golful pontic al Neapolei, în nopțile luminoase din Italia și admirînd flacăra uriașă ce-ncununa fruntea Vezuviului..."

Evocarea tinerei studente siciliene, la aproape 120 de ani de la navigarea pe cel mai frumos golf al planetei, avea drept fundal același gigantic con al Vezuviului, dar nemaiîncununat de nici o flacără uriașă. Torța gigantică a vulcanului s-a stins, s-a stins și flacăra vieții celor trei prieteni români, dar nemuritoare a rămas amintirea spiritului lor arzător, eternă lumină care va iradia cu intensitate constantă asupra țării și poporului nostru, asupra culturii românești, printre ai cărei primi ziditori se află ei.

Consider că în corespondența lui Alecsandri se află o cheie care ne poate ajuta la descifrarea sensurilor unor asemenea contribuții. Ea există în scrisoarea din 25 iunie 1878, adresată lui Negruzzi și sună clar, ca un îndemn activ la lupta generală a intelectualității pentru culturalizarea poporului: „...să ne punem pe lucru, să luminăm poporul..."

Întreaga sa viață Vasile Alecsandri și-a închinat-o, în fond, unei asemenea activități. Peste 50 de ani de prodigios travaliu, politic, social, cultural, îmbrățișînd multilateral întreaga, complexa epocă a tumultuoșilor ani care au spart orînduirea feudalității, purtînd România într-o nouă fază, mai luminoasă, pe scena istorici.

Un artist este mare atunci cînd el este ancorat cu putere în realitatea vremii sale, cînd el o oglindește integral și realist. Un artist este cu atît mai mare, cu cît știe să descopere și să releve nou în uniformitatea vechiului, pe care îl vede condamnat deopotrivă. Un artist este cu atît mai mare cu cît el își pune în întregime arta sa în slujba poporului, în slujba celor mulți, pe care îi cheamă la luptă.

Un astfel de artist a fost Vasile Alecsandri, ecou sonor al veacului și al poporului său:

Eu care din junie stătut-am neclinit / Cu inima lipită de țara strămoșească / Și toate-a ei avînturi profund le-am resimțit...

Într-adevăr, acela care a scris asemenea versuri se află — cum scria și Ibrăileanu — „la orice răspîntie a istoriei și a culturii române din o bună parte a veacului trecut... Din cei o sută de ani de cultură și literatură modernă, Alecsandri domină cincizeci... Istoricul politic nu poate studia acel răstimp de vreme, istoricul cultural și literar nu poate studia un curent de idei, o problemă literară, un gen poetic, fără să întîlnească aproape întotdeauna pe primul plan pe Vasile Alecsandri"...

Veacul trecut și generația care a precedat pe marii scriitori Mihail Sadoveanu și Tudor Arghezi au transmis portretul magnific al lui Alecsandri, a cărui aureolă nu a putut fi știrbită nici de geniul eminescian. Ca un omagiu pios de recunoștință răsună cuvintele lui Mihail Sadoveanu închinate bardului de la Mircești și biruitorului de la Montpellier care „vreme de jumătate de veac a întrupat în sufletu-i generos și a exteriorizat cu marele-i talent toate aspirațiile neamului nostru. Alecsandri a fost primul din elita românismului, luptător, interpret și cîntăreț. A fost unul din creatorii României moderne; și prin prestigiul și strălucirea talentului său a simbolizat întreaga epocă și întreaga operă..."

Ctitor cultural al României moderne, poet-cetățean, activ, urînd puternic pe neutrali, Vasile Alecsandri a izbutit să sintetizeze într-un mod minunat, fiind într-adevăr un deschizător de drumuri, tradiția profund populară cu dezvoltarea modernă, multilaterală a vieții culturale românești. Patriotul înflăcărat, prototipul pur al revoluționarului democrat de la 1848, nu a cunoscut niciodată liniștea, starea senină, calmul olimpian, urmărind mereu marile idei ale umanității și progresului, luptînd în numele lor pînă la moarte. El a exprimat

(Continuare în pagina 7)

TIBERIU UTAN

AUTUMNALIA

De-acum pot spune: Nu mai sînt
la anii-ntîielor făclii aprinse
pe cele șapte dealuri ale cîntecului.
Și-s bucuros că au rămas să ardă
de nu chiar toate,
cîteva din ele,
chiar dacă a plouat, dacă a nins,
chiar dacă vînturi umede trecură
ca-ntîia tinereje.

De-acum pot spune: Am văzut
cu ochii mei
și-am pipăit cu propriile-mi mîini
făptura ta de aur, Viitor.
Și-s bucuros, ici-colo, pe cîte-o cărămidă
amestecată între sutele de mii,
să recunosc amprenta unui vers.

De-acum pot spune: Clipă, nu pleca,
mai sînt în mine-adîncuri neumblate,
fîntîni din care nu dădui să bea
nici unui călător,
rămîi, —
milioane, cărămizile nearse
și multe, încă, versuri
așteaptă să își capete culoarea
la focul sfînt al dragostei de țară.

Desen de MIHU VULCĂNESCU

EUGEN SIMION: ÎNSEMNĂRI DESPRE

poezia lui AL. PHILIPPIDE

S-a vorbit de nota elegiacă a poeziei lui Philippide („Al. A. Philippide e un mare elegiac" — încheie, în *Istoria literaturii române* (Compendiu), G. Călinescu), de aripile lui Poe, Baudelaire, Novalis, Hölderlin, ce se simt în versurile din *Stînci fulgerate* și *Visuri în vuietul vremii*, de influența expresioniștilor germani, de tehnica dantescă și de gnomismul minuit cu finețe, dar e cît se poate de curios cum nu s-a observat eminescianismul său. Înscrierea poetului într-un context de artă modernă (neoromantică, expresionistă) s-a făcut în chip convingător, uneori chiar cu abuz în stabilirea corespondențelor. Dar, ca și în cazul lui Blaga, poezia lui Philippide, fecundată de izvoare lirice universale, e și un produs al tradiției literare românești. Alături de Blaga, poetul *Stîncilor fulgerate* e un continuator al lui Eminescu, în cadrele și cu formula proprie viziunii sale și epocii în care s-a format. E, am putea spune, un eminescian de structură. Figurația poetică e alta, tipul de sensibilitate, iarăși, se diferențiază, dar prin atitudinea profund romantică de a reacționa în fața dramelor existenței, în aspirația *uranică*, în chipul de a acorda bătăile inimii sale cu mișcarea astrelor și, mai ales, ca poet în exclusivitate, aproape, al visului, al reprezentărilor onirice vaste și surprinzătoare, Philippide este, cu hotărîre, un eminescian. Eminescianismul a avut consecințe puternice mai ales în gîndirea sa artistică.

Astfel de ecouri ar fi ieșit mai bine și mai repede la lumină dacă s-ar fi studiat, cu mai mare atenție, și într-un cadru mai organizat, influența exercitată de Eminescu în poezia română de după 1920. S-ar fi putut atunci constata că literatura eminesciană acționează mai puțin pe planul expresiei, cît în zona substanței poetice, a viziunilor și, mai ales, ca familiarizează pe scriitor cu lumea ideilor, cu marile mituri ale universului. Philippide se înscrie într-o asemenea descendență.

Firește că Philippide tratează miturile eminesciene din perspectiva unui romantism spiritualizat, trecut prin experiența școlilor literare din primele decenii ale secolului XX, expresionismul îndeosebi. Sînt, cu toate acestea, viziuni, atitudini lirice comune. G. Călinescu a depistat, la Eminescu, vocația *uranică*. Această vocație există și în poezia lui Philippide. Cosmosul e pînza enormă pe care se văd umbrele gesturilor morale din *Visuri în vuietul vremii* și celelalte poeme. Astrele sînt, apoi, elemente curente de referință. De ele se leagă dorința de evaziune, de desprindere de contingențele apăsătoare. Aceasta nu e însă decît, în travestire modernă, *evaziunea* romantică, dureroasă, iluzorie, sortită eșecului, cunoscută din poemele și nuvelele lui Eminescu. Indiscutabil eminescian e Philippide în reprezentările visului. Ca poet, deci, al *oniricului*. Nimeni, după autorul *Sărmanului Dionis* nu a sondat, la asemenea adîncimi, straturile visului, nu i-a descris cu atîta fascinație tărîmurile, ca Philippide. Spaima ontică, ce se asociază adesea imaginilor onirice, vine, firește, de la expresioniști. Punctul de plecare e însă romantic, și, în această împrejurare, experiența fundamentală a lui Eminescu nu poate fi ocolită. E necesar, deci, a privi lirica lui Philippide și din unghiul acestei tradiții. Rădăcinile ei nu pot crește în aer, cum nu se pot înfige numai în soluri îndepărtate.

În poemele mai noi, Al. Philippide pare a clasiciza cu distincție. Acheron, Ahile, Proteu, Stix, Orfeu, Euridice, Ulise, Cerber, Charon, Parce sînt nume mitologice care se întîlnesc în versuri. Impresia de clasicism (sau *elenism*) e însă falsă. Poetul nu și-a abandonat, în esență, temele. Se tratează numai cu o mai mare detașare, cu o mai adîncă, parcă, liniște spirituală. În volumul de *Poezii* sînt incluse și poemele scrise după 1945. Altele au apărut prin reviste.

Subiectele de meditație sînt, ca și înainte: Timpul, Visul, întinsa fenomenalitate, Moartea, Destinul, clipa efemeră, Creația sempiternă, Firea, ca realitate materială și, în același timp, fantomatică, extincția Universului, apoi raportul individ-timp, perenitatea artei, căutările rebele ale minții, misterul uman incomunicabil etc. Al. Philippide reflectează pe marginea acestor categorii coplesitoare cu stăpînire de sine și liniște filozofică. Tema de moarte nu mai ia forme atît de dramatic anihilante ca în versurile anterioare. Deasupra poemelor se simte cerul spiritual romantic puternic *clenizat*, ca și în versurile lui G. Călinescu. O frază din Hölderlin, citată adesea, se potrivește acestei viziuni: poetul stă în *apa modernă* și *neputincios bate din aripi către cerul grecesc*.

Misterul insondabil al lucrurilor îl fascinează încă, în modul expresioniștilor, dar o înțelegere nouă face ca poetul să nu mai tragă, din încercările sale eșuate, sensuri atît de tragice. El se mulțumește a pune întrebări, a le sugera — prin bogate referiri — gravitatea, a crea acea atmosferă de adîncă solemnitate, proprie actului cunoașterii. Uneori, ca Novalis, dă finitului o perspectivă infinită, banalului profunzime spirituală. *Dimineți* (1945) debutează prin descrierea realistă, ternă, a mahalalei cu străzi bolovănoase, cu case ce au pereții leproși, cu dugheni, cu fanaragii ce umblă ca strigoii cu prăjinile înalte în mîini, cu măturători ce plutesc, învăluiți în praful gros ca niște făpturi biblice, cu cîini slabi și triști etc. Tema filozofică vine la urmă. Tîrgul păcătos se pierde în pă-

(Continuare în pagina 2)

EMIL GIURGIUCĂ: CARNET DE SCRIITOR

PERSPECTIVELE ȘCOLII

Izvoarele culturii milenare captate din istoria umanității școala le întoarce necontenit omenirii. Depozitară a valorilor făurite în trecut, ea stă necontenit în prezent, servindu-l, și necontenit în viitor, prin orizontul pe care-l deschide. Pe durata unei vîrste, ea trece o generație prin toate vîrstele culturii. Nimic din ceea ce naște spiritul uman și poartă semnele adevărului, ale binelui, ale frumosului nu rămîne în afara ei.

Cuvintele „școală" (din latinul „schola", preluat din greacă) „liceu" (din gr. „lukeion".) profesor (din lat. „profesor"), elev (din franc. „élève", derivat din „élever" și acesta din lat. „elevare" = a crește, a înălța), „carte" (din lat. „charta", preluat din greacă), tablă (din lat. „tabula"), „a scrie" (din lat. „scribere"), „a citi" (din v. sl. „citati"), ca să luăm doar cîteva din terminologia legată de această instituție —, arată vechimea izvoarelor de cultură din care ea s-a constituit. Fiecare cucerire în ordinea cunoașterii universului fizic și a celui social-moral a fost integrată în conținutul ei. Fiecare moment capital al istoriei sale a marcat o ieșire din trecut, o victorie în lupta împotriva zăgazurilor puse în calea progresului.

Convertirea elementelor de cultură universală la ideea progresului intern a fost direcția majoră a școlii românești din trecut. Dar cîtă strădanie, cîtă perseverență, cîte eforturi risipite, individuale, din partea slujitorilor ei umili din secolele trecute, ca să răspundă setei de cultură obștești, să laicizeze școala, în epoca feudală, să lărgească cercul social al elevilor, în perioada luptei antifeudale, să stabilească sensul ei major, acela de a fi instrument de cultură pentru întregul nostru popor și de a servi la înfăptuirea aspirațiilor sale naționale și social-politice de veacuri — principii codificate de acel areopag de cărturari luminați, oameni de știință, scriitori, întemeietori de școli „poporale", autori de manuale și profesori în același timp, care se numește „Școala ardeleană", promontoriu înalt de pe care au descins rînduri

(Continuare în pagina 7)

DUMITRU MICU: JURNAL

PE „DRUMURI EUROPENE"

Căutați o carte de călătorii la o săptămînă sau chiar la trei zile de la apariție: slabă nădejde de-a o găsi. Numai monografiile — dintre scrierile inedite — și în genere volumele de istorie literară, pe care Consiliul Editurilor, făcînd ureche surdă la reclamațiile cititorilor și sezisărilor presei, continuă să le scoată în tiraj insuficiente, se mai mistuie din librării atît de iute. Ca să citesc **Drumurile europene** ale lui Dumitru Popescu, am împrumutat cartea de la un prieten, după ce, neavînd încotro, am renunțat la orice sforțări de-a mi-o procura pe cale normală. Că s-a epuizat fulgerător nu e de mirare. Cît ce te uiți la cuprins, ești tentat să o cumperi. Însă numai citind-o ajungi să o apreciezi la dreapta ei valoare. Ce am apreciat personal îndeosebi e spontaneitatea, naturalețea, lipsa de „literatură". Autorul nu „compune", ci își notează spontan, reportericește, observațiile, mărturisindu-și și entuziasmele și decepțiile cu deplină sinceritate, fiind în funcție de impresia de moment, patetic sau jovial, spiritual ori sarcastic. În destule cărți de acest fel, autorul e ca un ghid care-și dă importanță. Atoateștiutor, ca un romancier realist din secolul trecut, el nu se mulțumește să ne arate un lucru sau altul și, eventual, să ne spună ce sentimente încearcă privindu-le, ci are prezumția

(Continuare în pagina 7)

CITITORII AU CUVÎNTUL

proza

Așadar, prima întrebare din cadrul anchetei noastre era: „Ce lucrări de proză și teatru v-au reținut atenția în ultimii ani și de ce?" Formulînd-o astfel, nu ne-am gîndit, firește, să alcătuim vreun clasament al valorilor, cum au înțeles, se pare, unii corespondenți. Și nici să facem publicitate în jurul numelor care întrunesc cele mai multe sufragii. Intenția era de a constata, doar, ce anume opere au solicitat realmente interesul cititorilor și, mai ales, să cunoaștem **motivele** pentru care aceștia le apreciază în chip special. Ce-i drept, nu era rău dacă întrebarea ar fi fost și mai precisă, limitînd perioada de timp la care ne refeream, pentru ca azi să nu ne vedem în situația de a nu lua în considerare răspunsurile ce se raportează la întreaga literatură română actuală și subliniază calitatea aparte a unor romane devenite, în felul lor, clasice, ca **Bietul Ioanide, Desculț, Moromeții** sau **Setea**. N-ar fi fost rău, apoi, dacă întrebarea viza, concomitent și scrierile mai greu digerabile, inconsistente, slabe sau, pur și simplu, proaste. Cititorii ar fi avut posibilitatea să-și manifeste și mai ascuțit simțul lor critic, iar noi ne-am fi putut da seama și mai bine în ce măsură răspunsurile primite se întemeiază (și într-un caz și în altul) pe criterii ferme, pe experiențe personale, pe un gust estetic format, pe o lectură variată, pe un punct de vedere care să nu ocolească, deliberat, comparația. Că alături de cărți bune, menite să le ofere ceasuri de plăcută și instructivă zăbavă, cititorii vor fi avut nesansa să le cadă în mînă și volume neinteresante, plicticoase, scrise neglijent, discutabile sub aspect artistic, nu încape îndoială. Obligați profesional să-și spună cuvîntul nu numai despre capodopere, ci și despre lucrările mediocre ori submediocre, criticii sînt tentați adesea să-l fericească pe cititor, pentru că (vorba lui Ov. S. Crohmălniceanu) „își poate permite să ignore pur și simplu pe autorii plicticoși". Cît de mult ne înșelăm, cugetînd așa, ne-o arată tov. dr. **Rusu Valeriu**, medic în Suceava-Nord. Comentînd remarca tov. Crohmălniceanu, d-sa replică: „De-ar fi așa, noi cititorii ne-am afla cu un pas mai aproape de fericire și mulțe, multe cărți ar rămîne uitate în rafturile bibliotecilor sau librăriilor". Care sînt aceste cărți, corespondentul nostru nu ne spune. Și e păcat. Argumentîndu-ne (ori măcar sugerîndu-ne) de ce cutare roman sau nuvelă nu le-a plăcut d-sa (și altîi) ar fi adus un real serviciu literaturii. N-au făcut-o acum (poate și din vina noastră); vor face-o, desigur, cu o altă ocazie. Dar să trecem la răspunsurile primite.

Mai întîi în legătură cu proza. Cîteva precizări prealabile sînt însă necesare: opiniile unora dintre interlocutori față de anumite opere fiind sensibil apropiate, vom căuta să evităm repetițiile; ordinea în care discutăm volumele nu e, obligatoriu, valorică, ea nu traduce vreun punct de vedere nici al redacției, nici al majorității cititorilor și nici măcar al semnatarului acestor rînduri (am preferat criteriul aproximativ al vechimii autorilor în cîmpul literaturii); absența unor nume de prozatori notabili din lista celor discutați, se datorește, așa cum arătam și în preambul, nu faptului că lucrările lor n-ar fi meritat să fie amintite, ci împrejurării că, din diferite motive, corespondenții noștri nu vor fi avut prilejul să le citească; în fine, de vreme ce aproape toți intervievații au vorbit întîi de romane, vom proceda și noi în consecință.

„O lucrare literară care îmi pare a răspunde celor mai înalte exigențe ale criticii literare — ne scrie tov. **A. Alexandrescu**, student la Institutul Politehnic „Gheorghe Gheorghiu-Dej" din București — este romanul **Scrinul negru** de G. Călinescu. Consider **Scrinul negru** un roman excepțional pentru desăvîrșita sinteză dintre personaje și modul lor de existență, pentru pregnanța tipologiilor evocate și mai ales pentru felul în care este imaginată desprinderea noului de vechi". Calitativ superior altor romane îl apare **Scrinul negru** și tov. **Valeriu Nestian**, profesor de limba română la liceul din Huși: „capodoperă a genului", el se impune „prin precizia observației, capacitatea detalierii minuțioase a reacțiilor, scrutarea migăloasă a ambianței, enorma forță de portretizare" care „ne amintește tehnica balzaciană a romanului realist prin excelență". Rămîne memorabilă, adaugă d-sa, galeria imensă a eroilor călinescieni, ca într-o „comedie umană" românească. Remarcabil i se pare tov. **C. Stupeanu**, profesor de istorie din Piatra Neamț, volumul **Pădurea nebună** de Zaharia Stancu, „pentru farmecul grav al acestui roman", pe care îl consideră a fi „mai curînd un poem în proză suigeneris" decît o carte epică. Interesante opinii sînt exprimate, apoi, în legătură cu **Risipitorii** de Marin Preda, care „transmite cu mijloace moderne și de pe platforma cea mai avansată a literaturii angajate aspecte ale existenței de atîtea ori dramatică (...), printr-un sondaj psihologic atent și migălos al procesului de formare a unei noi conștiințe și a unor noi raporturi între oameni. (**N. Manea**, inginer din București). **Risipitorii**, subliniază tov. Valeriu Nestian, „captează atenția datorită îndeosebi puterii de investigație morală de o rară finețe cu care prozatorul urmărește cîteva procese semnificative pentru transformările radicale din viața socială și spirituală a oamenilor de azi". Mai puțin entuziasmat, tov. Rusu Valeriu crede că, față de „o capodoperă ca **Morometii**, ultimul roman al lui Marin Preda reprezintă un pas înapoi: autorul a pătruns în viața unei lumi deosebite, nereușind prea mult în **Risipitorii**". Mai neîmplinit decît **Morometii** („aș îndrăzni să spun cel mai bun roman de după 23 August 1944") i se pare **Risipitorii** și tov. **Victor Nistea**, avocat din Sibiu și adversar, se vede, al prozei intelectualisate: romanul e „didactic, intelectualizat, făcut", „este o carte artificială, încărcată fără nici un sens, scrisă fără inspirație". Pe de altă parte, tov. **Vasile Fulgeanu**, salariat al Ministerului Sănătății și Prevederilor Sociale, remarcînd că „cititorul își rezolvă probleme de etică citindu-l pe Preda", conchide: „Cine a parcurs **Risipitorii** a simțit nevoia să fie mai onest, mai «Om»". Pe marginea operei lui Eugen Barbu, același corespondent glosează într-un stil asemănător: „Scrierile apărute te apropie de autor, te fac să-l îndrăgești, ca pe un om integru. După lectura tomurilor **Groapa, Șoseaua Nordului, Facerea lumii**, te simți mai în siguranță". Eugen Barbu, arată tov. **V. Spiridonică**, salariat la serviciul șantiere I-P.S., „s-a relevat cu romanul **Facerea lumii** ca un scriitor original, împlinit". Alături de **Cordovanii**, cartea lui Eugen Barbu „realizează un salt calitativ în proza de amploare, datorită tocmai unui stil mai personal" (**M. Iorgulescu**, student la filologie, București). „Renunțarea la schemă, adaugă același cititor, lipsa facilităților în rezolvarea conflictelor și crearea unor psihologii complexe, viabile literar, sînt factorii care contribuie la distanțarea acestor două romane de o serie de lucrări mediocre, caduce încă de sub tipar". **Cordovanii** e, de altfel, una din cărțile asupra cărora se opresc cu insistență și alți interlocutori, nu fără a emite și unele păreri critice: „**Cordovanii**, scrie tov. C. Stupeanu, reține atenția datorită amploarei și seriozității întreprinderii, duse la capăt cu vigurozitate, de Ion Lăncrănjan, pe linia bunei tradiții ardelenești — în spiritul lui Agîrbiceanu, Rebreanu". Tov. **Sandu Gorșcovoz**, absolvent al liceului din Baia Mare, vede în **Cordovanii** un „roman monumental și imperfect al unei vieți debordante și sinuoase"; „romanul ne infuzează sentimentul acut de curgere a timpului, a vieții", „are lungimi, reveniri obsesive asupra unor date ale realității", dar și „pagini de autentic lirism, care inculcă eroului principal încrederea în forțele sale, o mare puritate morală". „Este de-a dreptul impresionantă, subliniază tov. **Victor Rusu**, prof. din Turnu Severin, capacitatea scriitorului de a organiza epic un imens material faptic și marea forță de penetrație a analizei sale". De aprecieri similare se bucură, în scrisoarea aceluiași cititor, și romanele **Descoperirea familiei de Ion Brad** (care dezvăluie un „prozator înzestrat cu mari disponibilități analitice") și **Triunghiul** de Pop Simion (a cărui valoare o dă „ideea generoasă, cu implicații adînci, a încrederii în posibilitățile nelimitate de recuperare oamenești"). **Vara Oltenilor** e, după părerea tov. Rusu Valeriu, un roman, „uneori de-a dreptul captivant, conține pagini de antologie, însă prin ramificata sa actiune devine artificial". „Nu cred, adaugă d-sa, în unele întîmplări și situații pe care le conține). Pentru ratiuni diverse (nemărturisite însă) au reținut atenția cititorilor și alte romane (de valoare obiectivă, evident inegală) ca: **Lunatecii** de Ion Vinea, **(L. Dunajecz**, profesor din Timișoara), **Alei, codrule, fîrtate** de D. Almaș, **Flăcăul de la Binținți** și **La Scupca o vioară cînta** de C. Ghiban, **Romanul Caterinei Varga** de Vlaicu Birna ș.a. **(Al. Doali-Milășel**, bibliotecar în comuna Stînceni, reg. Mureș-Autonomă Maghiară), **Casa** de Vasile Rebreanu, **(Bișoc Ioan**, îndrumător, Casa memorială „V. Alecsandri", Mircești regiunea Iași).

Foarte mulți corespondenți preferă însă proza de dimensiuni mai restrînse, probabil pentru ceea ce tov. **Alex. Popescu**, inginer din Brașov, numește, în stilul său telegrafic, „lapidaritatea" ei. Unii, ca tov. Victor Rusu, cred că „cele mai importante reușite ale prozatorilor noștri" s-au înregistrat nu în domeniul romanului, ci „în nuvelă, povestire, schiță". Dar despre opiniile privind succesele dobîndite în această sferă a epicii, ca și despre părerile referitoare la dramaturgie, în numărul viitor.

Aurel MARTIN

Comemorarea lui Alecsandri

O scurtă și pioasă retrospectivă care prilejuiește autorului fixarea în timp a celui comemorat, stabilind fine legături între Alecsandri și cei ce l-au urmat, semnează acad. Victor Eftimiu în **Contemporanul**. Alte contribuții: Elena Stan (**Teatrul lui Alecsandri în Transilvania**), Al. Căprariu (**V. Alecsandri**), A.Z.N. Pop. (**Suflet de poet, inimă de erou**), Victor Crăciun și Paul Popa (**Peste hotare**), Nicolae Massim (**Iorga și teatrul lui Alecsandri**), Constantin Călin (**Relațiile cu „Junimea"**) și D. Vatamaniuc (**Ediția critică**) în cinci pagini din **Tribuna** nr. 36 (9 septembrie 1965) dedicate poetului, înșirînd în cuprinsul lor studii și recenzii privind viața, activitatea și opera bardului de la Mircești.

În ultimele zile au apărut în presa noastră numeroase materiale informative privind viața, opera și activitatea lui Vasile Alecsandri. **Scînteia** de joi, 9 septembrie, dedică o pagină în întregime comemorării poetului semnată de acad. Perpessicius (**Poetul care cîntă a patriei mărire**), G. C. Nicolescu (**Importanța lui Alecsandri în literatura română**), și I. D. Bălan (**Descoperitorul folclorului românesc**). În numărul de sîmbătă, 11 septembrie, Zoe Dumitrescu-Bușulenga publică articolul **Arta scriitorului. Scînteia Tineretului**, publică în numărul de vineri, 10 septembrie, o recenzie a lui M. Ungheanu la **Opere**, vol. **I. Poezii — Alecsandri**, Editura Academiei R.S.R., 1965. În aceeași zi **Munca** publică două articole semnate de Gh. Bulgăr (**Un mare scriitor patriot**) și de G. Muntean (**Bardul poeziei populare**). Zilnic, în toate ziarele sînt anunțate principalele manifestări comemorative de la București, Iași și Cluj, prilejuite de „Zilele Alecsandri".

Numărul 19 al revistei **Luceafărul** (11 septembrie 1965) publică în 4 din paginile sale materiale privitoare la Alecsandri: Vladimir Streinu (**Gloria lui Alecsandri**), Augustin Z. N. Pop (**Alecsandri în 1869**), Romul Munteanu (**Alecsandri și literatura de călători**), Dumitru Copilin (**Alecsandri în literaturile străine**) și M. Ungheanu (**Interferențe între biografic și estetic**). În afară de acestea, în același număr semnează două poezii omagiale Victor Eftimiu (**Omagiu**) și Victor Tulbure (**Alecsandri**), iar Constantina Brezu și Mihai Stoian prezintă o pagină de reportaj (**Reportaj în trecut: Mircești**).

Întîmpinînd 75 de ani de la moartea lui V. Alecsandri, **Iașul literar** nr. 7 (iulie, anul XVI), dedicat cvasiintegral comemorării, inserează în paginile sale un amplu material informativ privind viața și opera poetului, precedat de o **Închinare la Mircești** a lui George Lesnea. „Tînăr rege-al poeziei! Bard slăvit, Alecsandri! / Cu făclia artei tale, noi de-a pururi ne-om mîndri / Lira-ți plină de magie zumzetă din ieri spre mine, / Păstrînd zilele de aur a scripturilor române". Constantin Ciopraga semnează un succint **Profil al clasicului**, sinteză a unei activități creatoare dintre cele mai prodigioase, care cuprinde preocupările novatoare de poezie, proză și dramaturgie ale lui Alecsandri în limitele firești ale timpului. Mai departe îi urmărim pe Aurel Leon străbătînd un interesant itinerar alecsandrian prin epocă. Recunoaștem în „Alecsandri, poet al luminii" de Maria Platon o încercare îzbutită de a crea o bază de interpretare, într-o oarecare măsură inedită.

Pe o direcție puțin solicitată de critică se situează și articolul lui Al. Husar: **Alecsandri în diplomație**, articol ce relevă meritele mari ale poetului în realizarea și mai tîrziu desăvîrșirea politică a Unirii. Al. Andriescu în **Maiorescu și Alecsandri** stabilește relațiile exacte între cele două personalități ale **Junimii**. V. Adăscăliței își propune, în **Alecsandri folclorist**, discutarea atitudinilor scriitorului, din care reiese preocuparea sa pentru culegerea și interpretarea fenomenului literar popular... pentru a putea schița imaginea cît mai reală a lui Alecsandri-folclorist, ceea ce și reușește printr-o analiză atentă a culegerilor de folclor publicate de poet (1852—1853, 1855, 1866). „Începuturile folcloristicii noastre sînt inseparabil legate de Alecsandri, fie că e vorba de istoricul culegerii sistematice, fie că e vorba de istoricul interpretării creației populare spirituale" Asupra controverselor intervenții ale poetului în textele culese intervine și Petru Ursache în **Sensul «îndreptărilor folclorice»** care subliniază „ideea de înnobilare, respectîndu-se autenticitatea" a lui Alecsandri, conferindu-i cel mai înalt titlu de glorie al culegătorului artist. Semnalăm ca reușite ale lui Traian S. Diaconescu, Virgil Cuțitaru, Petru E. Zugun și G. Dumitriu, articolele **Alecsandri și antichitatea** (anacronismele conștiente și inconștiente în piesele istorice), **Două nuvele romantice, Alecsandri și purismul și Aspecte ale vocabularului în teatrul lui Alecsandri**. La **Cementarii**, corespondența, semnează C. A. Stoide: **Despre corespondența lui Alecsandri**, Dan Mănucă **Alecsandri și noul regulament școlar din 1860** și Emil Diaconescu **O scrisoare a lui Alecsandri**. În ansamblu, un număr ce cuprinde prezentări multiple și interesante ale operei și vieții lui V. Alecsandri.

I. N.

De la data de 9 octombrie 1965, revista LUCEAFĂRUL apare săptămînal, sîmbăta.

În curînd va reapare la Oradea revista FAMILIA

Citim începutul și sfîrșitul cronicii literare a lui George Muntean la Pași peste ape *de T. G. Maiorescu, apărută în* Contemporanul *de vineri 10 septembrie.*

„Volumul este în parte, rod al unei călătorii a poetului peste ocean, în America latină... Ne-am putea aștepta deci, punînd la contribuție tot ce știm sau suplinim prin imaginație despre aceste locuri, la o poezie violent pătoasă, de un exotism luxuriant, captînd atitudini, obiceiuri, peisaje, oameni. În fond, însă, nimic sau aproape nimic din toate acestea (s.n.) Versurile transcriu mai degrabă stările de spirit generate de eveniment, efectele lui asupra conștiinței poetului și numai arareori impresiile directe. Acestea se constituie mai mult în fundal, în puncte de referință."

...„De altfel, în perspectiva ultimei piese (n.n. Uimit nu vol fi) tot volumul se răsfrînge încă o dată ca efect al dublei călătorii, una spre America de Sud, și alta spre frumusețea și contradicția nu o dată sfîșietoare a omului de astăzi. Minus unele popasuri și eșuări în banal, itinerarul, urmărirea lui de către cititor, e reconfortantă, volumul marcînd o treaptă nouă în evoluția poetului (de aceea ni se pare cam ciudat tratamentul la care-l supune pe autor recenzentul său din Gazeta literară*".*

Trecînd peste sublinierile ce nu se mai cer comentate (există, dar lipsește cu desăvîrșire !), ne îndoim că „reconfortanța" unui volum de versuri poate fi luată drept „o treaptă nouă în evoluția poetului" (de aceea ni se pare cam ciudat tratamentul la care-l supune pe autor recenzentul său din Contemporanul*) mai ales că „minus unele popasuri (? !) și eșuări în banal..."*

Un redactor de poezie: «Foarte bine, ai adus ceva? Să vedem. Da-da-da-da. Prima strofă merge, „nu știu alții cum sînt / dar eu, cînd mă gîndesc la ploaie, la vînt / îmi dau lacrimile prin genunchi și prin coate deși mă sufoc de atîta sensibilitate", e clară, transcrie senzațiile unui burete înainte de a intra în baie. Totodată reține atenția asta, pe unde se dau lacrimile și chiar sensibilitatea sufocantă e bine spusă, fiind lucru știut că a fi sensibil înseamnă să castri gura cît poți. Da, și a doua merge „fericire la nefericire / se face toamnă, oglindă subțire". Și „oglindă subțire" merge cu oamenii care se văd în ea și care sînt „Cosmos, dragoste, pămînt". Tridimensionarea asta e totul, dă elan poeziei, dragostea merge oricum și pămîntul, pămîntul... Mai departe cred că e excepțional „și se pornesc pe-un rîs"... „asta e ciudatul, absurdul", cine? se va întreba x-ul. „Rîs bucurie", „speranță" și mai și, dar „rîs pom" e colosală pentru că sugerează două lucruri: ori e un rîs pom, ori pomul e de rîs, înțelegi? și mai departe „rîsul... din mînă-n mînă" merge, rîsul e al tuturor, „se-nvață", sigur se iartă, à propos de rîsul negativ, distructiv, criminal aș zice. „Se-ngînă" saltă poezia, e un ecou, dă ideea de nesfîrșit... Merge, dar nu ne-ar trebui așa ceva de toamnă...»

A apărut în ultimul număr al „Contemporanului" poezia „Reflexul de toamnă" a lui Ion Nicolescu.

IULIAN NEACȘU

Editura pentru literatură universală a publicat recent un volum intitulat Nuvela polonă contemporană, *alcătuit din opere reprezentative ale unor cunoscuți autori polonezi din zilele noastre. Selecția este judicioasă și volumul se adaugă la o serie de valoroase traduceri din literatura polonă, clasică și contemporană, prin care E.L.U. a reușit să umple un gol de mult simțit. Salutăm, de asemenea, faptul că și aici ca și în alte ocazii editura a avut bună idee de a face apel nu numai la stilizatori de talent, dar și la traducători cu o solidă cunoaștere a limbii polone (I. C. Chițimia, Teodor Holban, Elena Lința, Mihai Mitu și alții).*

Nu putem subscrie însă la sistemul de a lăsa paginile de prezentare care însoțesc fiecare nuvelă fără nici o mențiune privind autorul lor. O prefață se semnează, de obicei, sau de editură sau de un autor anume. De ce, atunci cînd prefața este astfel dispersată, potrivit profilului volumului, ea să înceteze a mai aparține cuiva?

Din nr. 3 al Revistei muzeelor, *valoros periodic ce apare din 1964, semnalăm articolul* Bogdan Petriceicu Hasdeu. Cu prilejul inaugurării Casei memoriale de la Cîmpina de Ștefan Ștefănescu și Din activitatea lui N. Iorga dedicată monumentelor istorice de Liviu Ștefănescu. *Subscrind la prezentarea competentă și caldă pe care Ștefan Ștefănescu o face marelui Hasdeu și fiind de acord că acesta a fost, cronologic „înainte de toate istoric, cel mai mare istoric al generației lui", nu putem totuși trece cu vederea faptul că Hasdeu este, privit global, în egală măsură filolog și literat. Dintre toate creațiile sale, operele filologice sînt, alături de cele literare, cele mai des consultate astăzi. Această observație nu vizează comunicarea lui Ștefan Ștefănescu, ci faptul că, fiind vorba de inaugurarea Casei memoriale Hasdeu, ar fi fost binevenit și un material care să prezinte pe Hasdeu — literatul și filologul.*

D. Z.

În nr. 3/1965 revista Ramuri *publică o pagină autograf de Ion Barbu și anume poema* Protocol *al unui viitor club „Matei Caragiale", apărută inițial în „Revista literară" (1947). Textul este însoțit de un fragment de scrisoare inedită în care Ion Barbu afirmă că acest protocol „e singurul lucru inspirat" ce a scris, „așa cum traducerea lui Richard III închide singurele versuri geniale ce am comis vreodată (ostrogția fiind a mea iar geniul, al marelui Will)".*

Pagina, de o valoare documentară deosebită, contribuie, în mare măsură, la succesul acestui număr al revistei craiovene.

Păcat că scrisoarea lui Ion Barbu este redată fragmentar.

EMIL MANU

● *Printre recentele achiziții ale Muzeului Satului se numără piese de mobilier și elemente decorative din nordul Olteniei, vase smălțuite și nesmălțuite, farfurii, străchini, oale de ceramică din Hurezu, Oboga, Tg. Jiu, Găleșoaia și Slătioara.*

● *Muzeul Satului a organizat o expoziție volantă de popularizare cu tematică axată pe principalele activități muzeale.*

● *În scurt timp vor apare în E.P.L. romanele* Moartea în pădure *de Constantin Țoiu,* Reîntoarcerea posibilă *de Sorin Titel și* Francisca *de N. Breban.*

● *La Editura Tineretului se află sub tipar* Colți de stîncă, *volum de versuri de Mihai Beniuc, iar în colecția Biblioteca pentru toți* Caracterele *de La Bruyère (2 vol.) în traducerea lui Aurel Tita și cu o prefață de N. N. Condeescu. Tot în aceeași colecție se va tipări romanul* Condiția umană *de Malraux, tradus și prefațat de Ion Mihăileanu.*

N. I.

POEZIE

OVIDIU: Fastele, traducere de Ion Florescu și Traian Costa, studii și note de Traian Costa, colecția **Scriitori greci și latini**, VIII, Editura Academiei R.S.R.

LUCREȚIU: Poemul naturii. Traducere de T. Naum, note de G. Brătescu, T. Naum, E. Toth, prefață de T. Vianu, Editura științifică.

B. FUNDOIANU — Poezii, antologie și traduceri de Virgil Teodorescu, prefață de D. Petrescu, Editura pentru literatură.

PETRE SOLOMON: Relief. Editura tineretului.

Folclor poetic nou, culegere alcătuită și îngrijită de Ion Meiloiu, cu un studiu introductiv de prof. univ. Mihai Pop, Comitetul de stat pentru cultură și artă, Casa centrală a creației populare.

A. EBION: O lume apune, o lume răsare (în limba idiș). Editura pentru literatură

PROZA

D. R. POPESCU: Somnul pămîntului, culegere de nuvele. Editura tineretului.

ALAIN FOURNIER: Cărarea pierdută, roman în românește de Domnița Gherghinescu-Vania, cu un cuvînt înainte de N. I. Popa. Editura pentru literatură.

ILF și PETROV — Douăsprezece scaune, traducere de Tudor Mușatescu și Ion Mihail.

GEORGES SIMENON: Domnul Gallet, decedat, traducere și prefață **(G. Simenon, autor de romane polițiste?)** de Raul Joil. Editura pentru literatură universală.

ERNESTO SÁBATO — Tunelul, traducere și prefață de Darie Novăceanu, colecția Meridiane, Editura pentru literatură universală.

IURI TINEANOV — Dizgrația-tul (Kjuhlea) trad. de Al Ștefănescu-Medeleni și Lidia Bimbulov.

● *Cu prilejul comemorării a 75 de ani de la moartea poetului, cercetătorii de la Muzeul Arhivelor statului au organizat în incinta muzeului o expoziție închinată operei și activității lui Vasile Alecsandri.*

● *La Muzeul Satului românesc se desfășoară lucrările de reconstrucție a unei case achiziționate din comuna Chereluș, raionul Ineu, regiunea Crișana. Monument de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, casa reflectă specificul părții de sud-est a cîmpiei Ardealului și prezintă elemente foarte interesante de cultură populară, arhitectură, port, organizarea interiorului.*

● *S-a predat tiparului Anuarul Muzeului Satului, redactat de colectivul de cercetători ai muzeului și așteptat să apară în 1966, cînd se împlinesc 30 de ani de la înființarea muzeului. Anuarul reflectă aspecte ale cercetării muzeale și prezintă activitatea cultural-educativă desfășurată pe o largă perioadă de timp.*

● *Printre recentele achiziții ale Muzeului Satului se numără piese*

Manuscrisele încredințate redacției nu se restituie.

Autorii ale căror materiale sînt acceptate vor fi înștiințați în scris la adresa indicată, lucrările urmînd să apară, potrivit necesităților redacționale, în termen de trei luni.

Manuscrisele care nu primesc confirmare în decurs de o lună se consideră respinse.

Însemnări despre POEZIA LUI AL. PHILIPPIDE

(Urmare din pag. 1)

dure. Aici viața se prelungește în vis, clipele, mai puțin, se desprind și cad în suflet, amintirile revin, dar fără enorme suferințe. Lucid, aparent detașat, poetul consemnează cu calmitate că „viața trece domoală ca o lumînare", că vremurile par „stagnante", că peste amintiri s-au așternut „nămeți de vis" etc. Acest spațiu „ocolit de Parce" e însă nu cel real, material (acesta e într-o continuă lunecare, devenire) ci cel afectiv. *Amintirea* unei trecute întîmplări a oprit, pentru o clipă, curgerea ireversibilă a timpului.

Privelistea e un pastel filozofic. Poetul dezleagă misterele „firii", caută în spatele lumii vegetale semnele unei alte realități. Timpul a trecut, necruțător, și pe aici. Dintr-un schit, n-a rămas decît o chilie și o cruce strîmbă, năpădită de ierburi. Monahii, unul cîte unul, s-au dus la fluviul Acheron, grădina s-a prefăcut în crîng, peste locul așezării omenești au crescut arbori mari, cărările s-au șters, florile au pierit („urma vremii vechi se pierde") și peste tot, triumfător, se simte „surîsul pașnicei naturi". Al. Philippide se abține a scoate, din observarea acestei priveliști a nimicniciei sorții, vreo concluzie mai generală. În spiritul filozofic de care vorbeam, el consemnează doar, cărturărește, atmosfera clină: în aer se simt „fiori păgîni / de limpede legendă greacă".

O meditație gravă în cadrul naturistic e și poemul *Un stol de păsări negre*. La fel pastelul *Dintr-o călătorie*. Ochiul se deschide, acum, mai larg înlăuntru spre perspectivele vieții interioare. Sufletul e „un steag cu pînza arsă": vînturile, furtunile, fulgerele au fost neîndurătoare. În amurgul de porfir poetul simte nevoia de a-și refare efigia: *„Grupul al vremii care-ntr-una piere / Și, femix, din ea însăși se naște iar mereu, / Am adunat în mine ca-ntr-un mausoleu / Un vast norod de clipe efemere"*.

Ce e omul în nemărginirea universului? Ce reprezintă opera? Ce rezistență are ea față de dinții timpului? etc. Iată întrebările pe care și le pune poetul, fără a da soluții. Căci lirica lui Philippide sugerează mai ales mecanismele cunoașterii și întreține, cu venerație, un cult pentru marile enigme. În orice clipă, aproape, ea caută a se sui spre cititor din concret și a-i deschide ochii spre infinit și universal. În celălalt poem citat (*Dintr-o călătorie*), afirmarea solidarității, de destin, cu firea („Mă simt legat de-ntreaga fire") vine, tot așa, la urmă, după o descriere exuberantă a peisajului, cu ușoara tendință de a *homeriza* în chipul lui Hogaș: plopi ca niște ciclopi etc. Dorința eminesciană de remineralizare e afirmată în chip mai livresc:

„Vreau să m-amestec pe deplin / Cu plasma din adînc a vieții, / Să fiu la fel cu-acel olin / De care pomenesc poeții. / Și căruia, în vremuri vechi, / Un zeu îi dase drept pedeapsă / Să-i crească frunze din urechi / Și negre rădăcini din coapsă".

Reveria intelectuală în cadrele fascinante ale naturii e des transpusă în versuri de o sobră elegantă (*Cîndva, la Styx, Întîmplare în deșert*). Se fac, de regulă, bogate aluzii mitologice. Nu lipsește nota de ironie, abia simțită. Excursia la Styx, în lumea neagră a morții, e înfățișată fără crispații interioare. *Întîmplare în deșert* e o parabolă. Iată elementele ei: mai întîi zarea de diamant albastru, văzduhul „încleștat în cîngi de aur", un arc de triumf fabulos, timpul care curge, „încet și fără scop" și, în fine, „punctul de întrebare" care aleargă pe cîmpia largă trăgînd după el timpul. Se simt sub accentele de ironie, sensurile mai grave ale parabolei. În altă parte: *O, cîte lucruri* se sugerează inefabilul, în *Ausonius*, poem de o stranie, poească tonalitate, sînt celebrate luminile străbătătoare prin veacuri ale poeziei:

„Ausonius, poet cu dulce nume, / Pe cînd erai magistru-n Burdigala, / Șoarele Romei asfințea în lume, / Și barbarii își începeau năvala. / Dar tu cu strălucire slujind Efemeridii, / Vorbeai în hexametri de vinuri și de stridii, / Papirusuri cu stihuri stringeai în besactea / Și petrecind domoale zile / Despecetai apropieri subtile / Între o rază tinără și-o stea /.../ C-un fir pe care-l trag din stele / Poeții leagă vremile-între ele. / Sînt șaisprezece veacuri de la tine: / Mai ard și-acum făcliile latine".

Arta lui Al. Philippide: sobră, cu suprafața netedă ca a mării, ascunzînd cumplite uragane în adînc, de-o frumoasă și decentă eleganță intelectuală, e, întreagă, aici. Cît aparține meșteșugului și cît intuiției proprii marii poezii? Meșteșugul este ireproșabil, iar percepția lirică e adesea adevărată și de o rară originalitate. Judecat cu cea mai mare exigență (privilegiu de care se bucură doar autorii ieșiți din comun), Al. Philippide e, indiscutabil, un poet de substanță și numele lui, în istoria literaturii, trebuie pus după Eminescu, Macedonski, Arghezi, Blaga, Bacovia, Barbu. O familie de piscuri literare! Egal cu sine, Philippide face dovada unei rare conștiințe a scrisului (poezia să nu se uite, e înainte de toate o artă a expresiei. Nu trebuie pusă o mare nădejde în poeții care fetișizează spontaneitatea. Dacă starea lirică nu e disciplinată în cristalul expresiei, durata ei rămîne un semn de întrebare). În blocul de marmură, îndelung șlefuită, al versului lui Philippide, doar irizările unui retorism abstract sînt, uneori, supărătoare.

Este interesant de văzut și structura poemelor mai noi, apărute în reviste, după o destul de îndelungată absență a autorului din cîmpul liricii (scriitorul a avut, în schimb, o bogată activitate publicistică). *Căutătorul, Voci ale vechilor poeți, Apropieri, Incomunicabilul, Pe poarta de corn Rîul fără poduri* (*Gazeta literară*, noiembrie 1964 — iunie 1965), *Monolog în Babilon* (*Viața românească*, nr. 3/1965), *Legendă* (*Ramuri*, nr. 4/1965) etc. cuprind, cu mici modificări de perspectivă, motivele cunoscute ale poeziei lui Philippide. *Incomunicabilul* aduce în discuție, cu alte elemente de figurație lirică, ideea misterului uman, natura sibilinică, greu de pătruns, a făpturii primitive.

Fondul ei celest, de care vorbea un alt poet, constituie la Al. Philippide obiectul unei reflecții aparent calme și detașate. Sînt prezentate mai întîi, cu o notă de ironie dureroasă (*ironia din Însemnările sărmanului Dionis!*) acțiunea tehnicii medicale asupra trupului omenesc, meșteșugurile subtile, diavolești, ale specialiștilor.

Rămîne însă ceva indescifrabil: misterul însuși al ființei. Acesta nu se supune encefalografului. În fața exactității aparatelor, poetul face gestul de a ocroti partea insondabilă, rebelă, enigmatică a spiritului uman:

„V-ar trebui o nouă născocire, / În asa fel ca, fără mijlocire, / De-a dreptul să se-atingă gîndire cu gîndire / Iar eu să pot în voie să cutreier / O omenire toată numai creier. / Dar pîn-atunci, misterios și mut, / Rămîn un exilat în absolut".

Căutătorul e, în maniera mai veche, un poem despre cunoaștere. Cel ce măsoară cu mintea distanțele astrale, viteza luminii, determină vîrsta universului, itinerarul astrelor, dînd cu tifla „ticăloasei sorți", spărgînd „absurde porți", află totdeauna, în adîncul ființei sale, enigme ce așteaptă a fi dezlegate. În *Voci ale vechilor poeți* e, cu altă parabolă intelectuală, simbolul din *Ausonius*. Nu e uitat timpul, marele dușman. În *Apropieri* el revine ca subiect de meditație, cu o participare afectivă mai pronunțată a poetului:

„Putea-voi dară fără călăuz / Să dibui puntea dintre privire și auz / Și cumpănindu-mi fireantre-amîndouă / Să gust cu adîncime și nesațiu / Senina voluptate nouă / A timpului scăpat din spațiu?"

Categoriile abstracte în jurul cărora meditează îndelung și cu sobră pasiune Al. Philippide (Timp, Spațiu, Eternitate, Univers, Moarte etc.) sînt fie nucleele unor alegorii savante, al căror înțeles, simbolic, îl aflăm la sfîrșit, fie, pur și simplu, niște puncte luminoase în preajma cărora spiritul poetului, fascinat pînă la durere, și nu o dată neliniștit, plin de spaime, face ocoluri cu o rază din ce în ce mai scurtă. Altfel spus, există totdeauna o plasmă poetică în care aceste noțiuni plutesc.

La disoluția, la efemeritatea lucrurilor gîndește poetul și în *Pe poarta de corn*. Mai întîi, sînt studiate condițiile perenității. Sînt, rînd pe rînd, date la o parte imaginile ei înșelătoare (printre ele și „maldărul șubred de cuvinte", adică opera artistică!) Acest bilanț deloc liniștitor e abandonat, poetul punînd nădejde, dintre toate actele sale, în „visurile adevărate" care, nestingherite, să pluteasă spre „veselul azur". Impresia e de risipire a straturilor de ceață, de ieșire a spiritului de sub obsesia tiranică a morții individuale:

„Pe courde vechi un sunet nou să-ncerc, / S-ajung la zona timpului în cerc, / Să intru iarăși in eternitate / Pe poarta viselor adevărate".

Revine adesea, în poezia lui Al. Philippide, imaginea călătoriei spre ținuturi misterioase, mitice, cu povîrnișuri înalte și stînci hursuze, tărmuri pustii, neguroase. O aflăm și în *Riul fără poduri*, poem de atmosferă mitologică, dantescă. Tărîmul în jurul căruia plutește barca poetului e ascuns în ceturi. O dorință irezistibilă îl îndreaptă spre tăcerea întunecată a tărmului, dar mina prietenului („El care nu-i făptură ci doar prezență vie") îl oprește. S-a înțeles că rîul pe care îl străbate barca desparte viața de moarte. Ținutul enigmatic e neagra împărăție a lui Hades, neantul. Acesta trezește și spaimă și dorință. E o stare proprie romanticului, făptură a contrastelor, fascinată de mistere:

„Ceva ce totdeauna mă cheamă și m-alungă, / Adîncă teamă și dorință lungă".

Aventura se încheie prin întoarcerea spre țărmul însorit (țărmul vieții) cu sentimentul unei biruințe interioare, ce nu ascunde însă eșecul căutărilor:

*„La vesela livadă n-am ajuns. / Secretul negurii nu l-am pătruns. /

OAMENI ȘI PROBLEME (III)

CĂLĂTORIE ÎN UNIVERS

de MATEI ALECSESCU și ION BIBERI

ION BIBERI: Într-o epocă de strictă specializare a disciplinelor științifice, cînd nici o minte cugetătoare, oricît de vastă, nu poate cuprinde în amănunțime întregul domeniu al științelor naturii, socotesc că Astronomia reprezintă sinteza ultimă a tuturor științelor fizico-matematice, fiind în același timp cea mai proprie de a oferi o viziune de ansamblu asupra universului material.

Locul Astronomiei în cultura timpului nostru este precumpănitor nu numai pentru pregătirea zborurilor astrale, ci și pentru contribuția pe care o aduce la precizarea și adîncirea viziunii, pe care fiecare dintre noi o avem asupra lumii. Fiecare om, prin însăși calitatea sa de ființă umană, independent de profesie și de formație intelectuală, poartă în sine o atare concepție generală. Sînt întrebări și sfere de preocupare cărora nimeni nu li se poate sustrage, mai ales într-o vreme cînd răspîndirea culturii, a lucrărilor filozofice și științifice, alcătuiește un bun colectiv.

Mă voi adresa, astfel, dvs., în calitate de director al Observatorului Astronomic Popular, pentru a vă propune un dialog asupra problemelor de întinsă generalitate, privind una din preocupările esențiale ale gîndirii: imaginea pe care o avem în prezent, asupra structurii universului. Va fi un dialog între un specialist, care de mulți ani scrutează cerul, neobosit, și un om de cultură generală, pe care problemele acestea l-au reținut îndelung. Socotesc că acest examen de conștiință filozofică și științifică va fi, pentru cei ce ne vor citi, semnificativ.

MATEI ALECSESCU: Epoca actuală este caracterizată prin victoria geniului uman în cunoașterea și supunerea naturii. Fie că ne referim la cercetarea nucleului atomic, sau la lupta pentru mai multă lumină — în astronomie — pentru a vedea mai departe în spațiu, rezultatele sînt, într-adevăr, impresionante. De aceea, nu este de mirare că astăzi oameni cu cele mai variate preocupări și profesii se interesează de rezultatele cercetărilor astronomice și ale fizicii nucleare.

Din acest punct de vedere, se poate considera că, într-o oarecare măsură, astronomia — cu toate ramurile sale specializate — a ajuns să aibă un vast caracter de sinteză. Acest lucru este real numai dacă privim știința cerului din punctul de vedere al legăturilor sale multiple cu celelalte domenii ale științei: matematica, fizica, chimia, biologia și altele. Bătrîna — și totuși veșnic tînăra știință a astrelor — folosindu-se de rezultatele sale proprii ca și de cele ale celorlalte discipline științifice, caută să ofere o viziune de ansamblu, nu numai asupra structurii și evoluției universului, dar și cu privire la locul omului în univers.

Masele de oameni ai muncii din țara noastră și din acest punct de vedere se bucură de posibilități necunoscute altădată: politica înțeleaptă a partidului, revoluția culturală inițiată și condusă de partid, pune la dispoziția oamenilor muncii toate rezultatele științei și tehnicii, creează premisele pentru pătrunderea științei în masele cele mai largi. Iată de ce voi considera că discuția noastră nu va avea numai caracterul unei discuții închise, ci un mijloc de prezentare — pe cît posibil — a unora dintre marile realități obiective din univers, pentru masele de cititori, sperăm cît mai numeroși.

SIMBOL MATEMATIC SAU VIZIUNE CONCRETĂ?

I. B.: Însemnătatea problemei fiind recunoscută, vă rog să-mi îngăduiți să stărui asupra unui fapt, care alcătuiește o piedică pentru discuția acestor probleme. Este obligativitatea pentru gînditor de a avea o adîncită cultură matematică. O vastă zonă din filozofia științifică actuală este, în adevăr, ocupată de gînditori recunoscînd o atare formație — cealaltă zonă fiind reprezentată prin cugetători de cultură biologică, psihologică sau psihiatrică. Asistăm, așadar, la o adevărată scindare, după cum domeniul cercetării este universul fizic, sau universul uman. Dar și în acest din urmă domeniu, metodele matematice au început să se răspîndească. În orice caz, problemele privind structura lumii materiale sînt aproape exclusiv matematice. Congresul Descartes din Paris (1937) a făcut o largă parte acestor discuții. Am asistat, către aceeași epocă, la o impresionantă discuție asupra acestor probleme, la care luau parte, între alții, Paul Langevin, Henri Mineur, Gonseth. Și astăzi mă urmărește sentimentul de copleșitoare emoție intelectuală, pe care am încercat-o cu acest prilej, emoție amestecată cu un fel de umilință, dat fiind că nu puteam, prin lipsa mea de cultură matematică, urmări discuția, în toate implicațiile acesteia.

Voi pune, așadar, problema: este cultura matematică obligatorie pentru formarea unei imagini de ansamblu asupra lumii? Sau, ca să merg la confesiune directă: Dvs., ca astronom-observator, aveți o viziune concretă asupra universului, sau o viziune sprijinită pe simbol matematic?

M. A.: Problema, așa cum ați pus-o, cere un răspuns... matematic, fără ambiguitate. Într-adevăr, elementul matematic abstract face parte din arsenalul armelor „grele" ale astronomilor — arme, de altfel, foarte prețioase, prin excelență; iar precizarea pe care ați făcut-o, că și în alte domenii științifice, aparent libere de matematică, aceasta din urmă pătrunde tot mai mult, ar duce logic la un răspuns afirmativ: este necesară o cultură matematică, cu atît mai vastă, cu cît se caută mai mult adîncirea problemelor.

Am să plec însă de la o comparație. Anume, putem considera că oamenii de știință sînt niște soldați, bine organizați, angajați într-o luptă acerbă și continuă: este războiul împotriva necunoscutului. Pe acest front există și un domeniu necunoscut, o regiune „a nimănui", în care se duc luptele efective, ca și un al treilea domeniu, definitiv cucerit.

Prin excelență, în astronomie, armele sînt constituite din metodele mereu mai bogate, caracteristice științelor pozitive, matematice și fizice. Astfel, pentru a te angaja chiar voluntar în luptă, este strict necesară cunoașterea acestor metode, fără de care rezultatele ar fi nule. Este tocmai ceea ce se face în institutele de învățămînt superior — în plină dezvoltare și perfecționare în țara noastră — unde sînt pregătite mereu cadre noi, entuziaste.

Există însă și un alt aspect — el însuși cu un dublu caracter. Anume, pe de-o parte, mă refer la marea armată a amatorilor, care pot aduce o contribuție valoroasă în cercetarea științifică. În măsura în care ei abordează o problemă sau alta, apare mai mult sau mai puțin necesitatea unui instrument matematic care să depășească nivelul elementar: de aici și posibilitățile pe care le au de a da rezultate care să se apropie tot mai mult de „frontul" de care vorbeam. Ajungem, în fine, la cei care nu au legături directe cu astronomia, nu se preocupă de ea nici ca amatori, dar se interesează de rezultate, vor să poată să vadă, așa cum văd specialiștii în materie.

Din acest punct de vedere, o privire de ansamblu, fără a pătrunde în amănunte — în înțelesul strict al cuvîntului, — poate fi obținută fără o vastă cultură matematică. Faptul este însă condiționat: abordarea acestui studiu, satisfacerea dorinței de cunoaștere, să nu se limiteze numai la lucrările de astronomie și astrofizică. Este necesară și o concepție justă despre lume, în sensul filozofic. Numai pe o astfel de bază, cei dornici de a cunoaște, pot să se ridice pînă la punctul de unde se poate căpăta vederea sintetică dorită. Or, din acest punct de vedere, cunoașterea bazelor materialismului dialectic marxist, a legilor sale — care reprezintă tocmai esența și sinteza cunoștințelor despre lume — este strict necesară. Cum ar putea oare cineva să intuiască infinitatea universului, dacă s-ar limita la filozofia și la concepțiile lui Ptolomeu? Cum ar ajunge cineva să înțeleagă mecanismul complex al energiei soarelui și stelelor, dacă s-ar limita la concepțiile idealiste, chiar mai recente?

Este foarte adevărat că în statele capitaliste se face deseori o separare între elementul — să zicem, astronomic — și concepția despre lume. Dar să nu uităm că atunci cînd nu se mai caută numai limitarea la un anumit fenomen cu caracter particular, cînd se trece la sinteză, este imposibil ca să se obțină rezultate juste, fără o solidă și justă concepție filozofică. Deci, matematic vorbind, este posibilă înțelegerea marilor realități ale naturii, chiar fără o cultură matematică superioară, dar cu condiția unei concepții juste din punct de vedere filozofic — cu condiția cunoașterii materialismului dialectic marxist.

CELE TREI ZONE

B. I.: Îmi voi lua libertatea, ca biolog, avînd și o formație psihologic-psihiatrică, să pun problema în termeni care-mi sînt proprii.

Pornesc de la faptul, indiscutabil, al unității structurale a universului, dar deosebesc, în structura lumii, trei zone, în raport cu înțelegerea umană, firește în privința unei concepții științifice a lumii, deci dincolo de un sensorialism, sau de un antropomorfism naiv.

Stabilesc, în primul rînd, la scara umană de mărime, o realitate fizică, la care omul s-a adaptat biologic, prin activitate practică milenară. Este realitatea pe care omul o cuprinde logic, o înțelege și o poate reprezenta intuitiv, concret. Este o lume inteligibilă, **reprezentabilă**, în care sînt valabile logica aristotelică, mecanica clasică, geometria euclidiană, determinismul și interdependența fenomenelor.

Dincolo de această ordine a realității, în Microfizică, deci în domeniul quantelor, se află o lume la care omul, ca ființă bio-psihologică, nu este adaptat, în care se petrec fenomene depășind structura lumii obișnuite și care împiedică o cunoaștere directă, intuitivă, a realității (de pildă, relațiile de incertitudine ale lui Heisenberg). Este un domeniu care nu mai oferă imagini reprezentabile și care nu mai poate fi exprimat decît prin simbol matematic.

De altă parte, zona infinitului mare, dominată de relativitatea generalizată, este iarăși un domeniu depășind experiența umană imediată (de pildă, contracția Fitzgerald-Lorentz, la corpurile animate de mari viteze, sau curbura riemanniană a spațiului, sau chiar a timpului, probleme care alimentau în vremea tinereții mele discuțiile savante). Totuși, în acest din urmă domeniu, imaginea intuitivă a lumii este, poate, mai familiară nouă, profanilor decît ne-matematicienilor.

Pun deci din nou problema, în acești termeni: omul de cultură generală, fără pregătire matematică aprofundată, în momentul în care își formează o imagine intuitivă a universului, face oare o extrapolare neîngăduită?

Poate, acest om de bunăvoință, fără să rătăcească, să-și formeze o imagine asupra lumii, care să-i mulțumească neîndoielnic pe cel mai exigent dintre filozofi, dar, în orice caz, nu va fi o imagine științifică. Și voi sublinia — sînt cei care pot și trebuie să facă o popularizare de mare valoare. Nu mi se pare, cu alte cuvinte, potrivit ca sectorul acesta să fie lăsat și la dispoziția celor care nu lucrează în domeniile abordate: rezultatele nu vor fi decît niște sinteze, niște amalgame dacă vreți, care pot fi corecte (vorbind din punct de vedere al datelor), dar care nu vor putea cuprinde și elemente de concepție, personale chiar. Din păcate, se pot da exemple, plecînd de la ilustrațiile unor lucrări — total nepotrivite sau învechite — și mergînd pînă la adevărate colecții bibliografice trecute chiar în textele respective. Deci, rezumativ, se poate ajunge pe cele mai înalte culmi ale științei, se poate ajunge la înțelegerea în adîncime, dar cu ajutorul savanților, al oamenilor legați direct de domeniul respectiv și conduși de ei în mod nemijlocit.

CĂUTARE

I. B.: Stărui asupra problemei, cu observații, culese din lecturile mele mai vechi, ale savanților de formație matematică, și care mă încurajează de a afirma dreptul ne-matematicianului de a avea o viziune generală asupra universului:

P. A. — M. Dirac observa, cu treizeci de ani în urmă, că nici sintezele matematice ale fizicienilor nu sînt lipsite de nesiguranțe și antinomii.

De altminteri, neconcordanța dintre „modelele" de universuri ale matematicienilor, începînd cu De Sitter, care ajungea la concluzia că universul e practic vid, (adică avînd o foarte slabă densitate), și continuînd cu abatele Lemaitre, E. A. Milne, sau Einstein, sînt total neaderente unele la altele. De altă parte, același matematician a putut emite, la diferite epoci, ipoteze succesive (Einstein, Lemaitre, de pildă). Opozițiile dintre aceste concepții sînt vădite: univers în dilatație, univers în contracție; univers sferic, univers ne-sferic, în expansiune; „model" static, model dinamic al universului etc.

Adaug acestor fapte, o mărturie directă a lui Eddington, care, deși opera cu simboluri matematice, declara totuși că nu se poate dezbăra de anumite reprezentări concrete, asupra particulelor materiei. De pildă: electronul îi apărea ca o „bilă dură și roșie", iar protonul, ca o „bilă cenușie", adăugînd că este, în această privință „incorigibil", dar nădăjduind că va ajunge la o viziune pur abstractă a lumii, construită pe temeiul funcțiilor lui Hamilton...

Voi mai cita, în sfîrșit, și o ultimă mărturie, de data aceasta a lui Jeans, care afirma, către aceeași epocă: „o formulă matematică nu ne va arăta niciodată ce este un lucru, ci numai cum acesta se comportă".

Aceste considerații, care pot avea și sensul unei pledoarii **pro-domo**, vor netezi, cred, drumul către expunerea unei concepții intuitive, reprezentabile, asupra universului.

M. A.: Este foarte adevărat faptul că reprezentarea concretă ne apare și acum ca fiind poate singura cale de a concepe faptele, realitatea. În același timp, nesiguranța, neconcordanța dintre diferitele ipoteze, apare ca ceva inevitabil. Trebuie însă să precizăm: neconcordanța, tezele opuse care apar cu privire la diferitele fenomene sau categorii de fenomene nu sînt caracteristice decît pentru linia cea mai înaintată a luptei pentru cunoaștere. Discuțiile în contradictoriu, dialectica, sînt în măsura cea mai mare să ne ducă la descoperirea adevărului. De exemplu, astăzi nimeni nu mai discută în contradictoriu despre natura galaxiilor — afară doar dacă vrea să fie original cu orice preț, mergînd chiar la absurd — dar se discută foarte aprins despre deplasarea spre roșu, despre natura radio-surselor quasistelare, unde problemele nu sînt pe deplin lămurite. La fel, nimeni nu mai opune teze diametrale în domeniul mișcării planetelor în jurul soarelui; în schimb, despre originea și evoluția planetelor și sistemelor planetare nici pînă astăzi nu s-a ajuns la o tează definitivă. Este vorba de ipoteze și teorii: ipoteza deschide discuția, care se încheie cu elaborarea teoriei unitare, după ce toate premisele au fost verificate și după ce pe baza lor s-a ajuns să se prevadă alte fenomene, efectiv constatate ulterior.

Cît privește reprezentarea concretă, am putea spune că aceasta ține de însăși existența noastră. Noi constatăm elemente concrete, iar cercetarea ne duce la un grad din ce în ce mai înalt de abstractizare, bineînțeles, fără să ne rupem de realitate. Or, acumularea unor instrumente de cercetare complexe, a unor elemente teoretice mereu mai bogate, ne conduce, poate prea repede, la intuirea matematică a fenomenelor. Spun „poate prea repede", întrucît deseori însăși capacitatea noastră de înțelegere poate rămîne în urmă. Ce vreți, e omenesc! Cîți oameni ar putea afirma astăzi că intuiesc — concret — spațiul cu 4 dimensiuni? Cîți oameni ar putea susține că intuiesc noțiunea de cîmp mezonic? Și totuși, lucrăm cu aceste noțiuni, obținem și rezultate practice de mare importanță.

Nu vreau prin aceasta să spun cumva că ne este imposibil să ajungem la reprezentări intuitive, sau că lucrăm în mod mecanic! Cred însă că la epoca actuală, reprezentarea intuitivă simplă ne poate de multe ori induce în eroare. Este necesară o revizuire a reprezentării, o ridicare a ei la un nivel superior. Dacă, de exemplu, vom intui electronul ca o particulă foarte mică, vom greși, intrînd în contradicție cu dualitatea undă-corpuscul. Iar dacă vom intui universul ca un recipient ce cuprinde un număr imens de astre — sub diferite forme — iarăși vom greși. Am putea spune deci, că înainte de a căuta să ne facem reprezentări intuitive simple, trebuie să mergem din aproape în aproape, căutînd să înțelegem în profunzime, uimitoarele rezultate ale fizicii și astro-fizicii contemporane. Lucrul acesta este posibil, chiar fără a recurge la un limbaj matematic, dar numai dacă este făcut sistematic, mergînd din ce în ce mai sus, fără ca să se sară fapte aparent neesențiale.

PRIMELE PRINCIPII

I. B.: Îngăduiți-mi acum să trec la o expunere directă, punîndu-mă în cauză. Vă voi expune modul cum mi-am clădit, din lecturi, reflexii și, după vizitarea cîtorva observatoare astronomice, universul meu mental. Dar mai întîi iată **faptele**, adică materialul construcției. Îl voi expune enumerativ, oarecum didactic, din nevoia de a fi precis, stăruind asupra caracterului simplificator al expunerii și, mai ales, asupra faptului că viziunea aceasta, deși reprezentabilă, este rodul unei sinteze științifice și nu a unei concepii naiv-antropomorfice.

Stampă de I. Collaert (1552), după un desen de I. Stradanus, reprezentînd pe Amerigo Vespucci, observînd constelația „Crucea Sudului". În stînga, în medalion, imaginea lui Dante. Mai jos, un fragment din Purgatoriul *descriind cele patru stele antarctice*

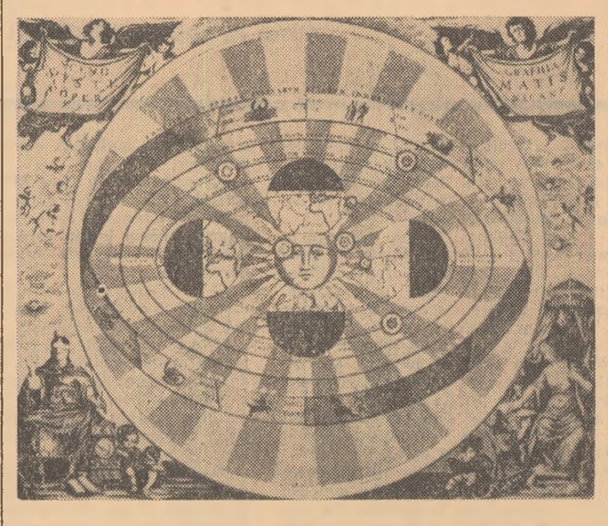

Imaginea copernicană a Universului, după o lucrare apărută în 1660

1) Universul înseamnă **materie vibratorie (Materiewellen:** Max Planck), imens rarefiată. Îmi reprezint astfel spațiul și structura realității materiale a lumii, ajutat fiind de sugestia unui fizician: dacă am figura simplificat atomul la scară umană și am da centrului său un diametru de un centimetru, sub forma unei sfere de plumb, ar trebui să ne imaginăm edificiul atomic ca un spațiu avînd o rază de 500 metri, înăuntrul căruia, un număr variabil de electroni (după materia chimică a corpului) avînd aceeași mărime cu centrul atomului, dar fiind de 2000 de ori mai ușori (am zice sfere de bumbac), se învîrtesc pe diferite orbite.

Așadar, spațiul atomului, văzut la această scară, reprezentabilă pentru intuiția noastră, va fi, practic vorbind, vid.

Universul sideral reprezintă, la rîndu-i, cu excepția zonelor de mare densitate stelară, o rarefacție a materiei infinit mai mare: dacă soarele ar fi micșorat la mărimea unui fir de praf, pămîntul, avînd dimensiunea unei bacterii, ar fi situat la 15 centimetri distanță; la această scară, cea mai apropiată stea s-ar afla la 40 kilometri depărtare! Fără îndoială, există și materie interstelară, aflată, în general, în stare gazoasă, dar densitatea ei medie e foarte mică: 10^{-21} g./cm!

Așadar, prima constatare: universul alcătuiește o arhitectură, în care **golul** este nesfîrșit mai vast decît **plinul. Universul, în totalitatea lui, îmi apare ca o infinitate de fumuri spirale, foarte rarefiate, plutind în spațiu, spirala alcătuind o formă foarte răspîndită a galaxiilor**

2). **Universul nu este o simplă colecție de particule,** sau, mai precis, de corpuscule-unde. Cu alte cuvinte, aruncînd în spațiu o infinitate de particule materiale, nu creezi universul. Adevăratul univers pe care îl văd în jur și-l port în cap este organizat în sisteme fizice, adevărate structuri funcționale, care fac ca atomii, sistemele solare, galaxiile, metagalaxia, sau, în lumea terestră, celulele, organismele, să aibă, toate, **structuri** bine determinate. Universul înseamnă deci ordine obiectivă și nu numai armonie, concepută antropomorfic.

3) Acest Cosmos, imens rarefiat, se află, cel puțin în faza actuală a evoluției galaxiilor, în expansiune. (Deplasarea spre roșu a liniilor spectrale: fenomenul Doppler-Fizeau).

4) Cred că noțiunea einsteiniană, a spațiului-timp, răspunde unei realități eterne.

5) În sfîrșit, pentru a mă limita, socotesc că realitatea cosmică este condiționată de un determinism statistic și că punerea în cauză a însuși principiului cauzalității, prin relațiile de incertitudine ale lui Heisenberg, este rodul unei confuzii filozofice, care identifică realitatea ontologică a faptului cauzalității, cu aspectul ei epistemologic; se confundă, așa dar, **indeterminismul** cu **imprevizibilitatea** unor anumite fenomene. Sau, pentru a fi și mai precis: din incapacitatea **actuală** a tehnicii științifice umane de a prevedea anumite fenomene intraatomice **individuale** nu se poate ajunge în nici un caz la concluzia indeterminismului, ca atare. Voi cita însă, în această privință, pe Albert Einstein, care, într-o convorbire cu James Murphy, socotea contestarea principiului cauzalității ca o „absurditate condamnabilă" și ca o „concluzie ridiculă", sau pe Max Planck, care afirma (1929) că nu poate fi vorba de indeterminism, în „imaginea fizică a lumii".

Ajung, în acest mod, la o viziune intuitivă a realității, pe care o consider, de altminteri, sumară și provizorie, viziune de ne-matematician, o repet, și pe care aș înfățișa-o astfel, exprimîndu-mi încă o dată sfiala intelectuală, de a încerca să cuprind vastitudinea lumii, în cîteva formule verbale:

Universul îmi apare ca o complexă arhitectonie discontinuă de spirale rarefiate, reprezentînd o structură pluridimensională, dominată de cauzalitate și aflată, în faza actuală a evoluției sale, în expansiune, dar putînd avea în timp un caracter pulsatil.

Această realitate materială, pe care, pentru anume considerații, o socotesc infinită, poate da naștere vieții în diverse sisteme galactice, prin procese fizico-chimice complicate, și în anume cazuri, conștiinței: este faza, în care materia se răsfrînge în înțelegere.

Prin urmare, datul primordial al universului este pentru mine materia (și mă întreb mereu în ce măsură diferențierea dintre materie și energie este mental operabilă); din această realitate se desprinde viața și apoi conștiința.

Există totuși astronomi, călăuziți de concepții mistice, care au răsturnat această succesie, considerînd că elementul fundamental al universului ar fi de ordin spiritual, un „mind-stuff".

Socotesc o atare înțelegere a lumii ca ilogică și fantezistă.

M.A.: Concepția pe care ați înfățișat-o are elemente reale, dar trebuie pe alocuri revizuită. De exemplu, voi aminti o expresie celebră: Natura are oroare de vid! Deci — și lucrul este pe deplin confirmat — în univers nu există vid. Dacă aglomerările de substanțe sînt relativ izolate — mă refer la stele, planete etc.; dacă în însăși structura atomului nucleul este izolat prin spații uriașe — la scara atomică — de electronii săi periferici, să nu uităm prezența **cîmpurilor.** Acestea, indiferent că este vorba de cîmpul electromagnetic, de cel gravific, mezonic etc., este **material:** materia umple tot universul, în infinitatea sa, și formele sub care ni se prezintă ea sînt, de asemenea, infinite.

Evident, nu trebuie să înțelegem că materia **umple** un recipient, care ar fi spațiul! Lucrul acesta a fost explicat de specialiști, Einstein de exemplu. dar și de filozofia marxistă: spațiul și timpul sînt laturi ale materiei în continuă mișcare și transformare. Nu se poate concepe materia fără spațiu, în afara timpului, sau invers, în diferite variante. Iată deci cum și filozofic, fără a apela la formule matematice, se pot aprofunda (noi doar am enunțat) noțiuni dintre cele mai generale.

Revenind însă la problema noastră, universul în infinitatea sa este determinat de prezența materiei, peste tot, materia determinînd geometria spațiului, caracteristicile timpului. La fel, trebuie să subliniem și faptul că, vorbind de univers — și noi îl înțelegem aici în infinitatea sa — nu trebuie să extindem expansiunea la scara lui. Deplasarea spre roșu este o caracteristică a galaxiilor observate pînă acum, optic și fotografic; nimic nu ne permite însă o extrapolare, care ne-ar duce la absurdități, după cum a fost doborîtă, la vremea ei, ideea idealistă a morții termice a universului, sau aceea — reluată sub diferite aspecte — a atomului primar. Și pentru că ați vorbit de arhitectura discontinuă a universului, voi aminti o teză a materialismului dialectic marxist: cea mai mare contradicție a lumii infinite, este aceea că ea este alcătuită din elemente finite. Și mai departe, putem spune că această arhitectură, în care cauzalitatea este elementul dominant, este un rezultat al legilor proprii materiei — în mișcarea și evoluția ei continuă — pe care știința are rolul de a le descoperi și, mai mult, de a le folosi.

Că regiunea noastră de univers — Metagalaxia noastră — pulsează sau este în expansiune, că și alte metagalaxii, încă necunoscute, sînt supuse unor procese similare, este o chestiune concretă ce va fi rezolvată, sperăm, în scurtă vreme. Dar la scara infinitului trebuie să fie clar că infinitatea este un fapt dovedit pe cale filozofică și care apare și în formulele matematice. Dimensiunile universului, cele patru dimensiuni sintetizate în mod magistral de relativitatea generalizată, reprezintă poate o aproximație de epocă, tot așa cum mecanica lui Newton a reprezentat o aproximație suficientă la epoca sa și mult timp după aceea. Aici sîntem pe frontul cunoașterii, unde discuțiile sînt în toi, unde se emit și se doboară ipoteze, unde pașii sînt grei, dar siguri, cu timpul. În rezumat, universul reprezintă un ansamblu grandios, a cărui structură o aflăm treptat, nu numai prin astronomie sau prin ramurile ei specializate, dar și prin filozofie: iată cum apare necesitatea strictă a unei concepții despre lume, justă, dedusă din lumea înconjurătoare și nu din birou.

Nu vom insista aici asupra elementelor particulare: există sumedenie de lucruri care vorbesc despre sisteme planetare și stelare, despre roiuri și nebuloase, despre galaxii și Metagalaxie. Am vrut doar să schițez oarecum — la scara unor răspunsuri necesar limitate „spațio-temporal" (!), unele dintre tezele ce trebuie să fie orientative, în acumularea de materiale clarificatoare, în problema noastră.

PERSPECTIVELE ASTRONOMIEI ROMÂNEȘTI

I. B.: Nu putem încheia, cred, tovarășe director, convorbirea noastră, înainte de a ne exprima emoția pe care o resimțim constatînd puterea și adîncimea gîndirii umane, care a ajuns să cuprindă universul, să-l măsoare, să-i urmărească, prin calcul, devenirea, să cutreiere infinitatea pînă la o distanță de 10 miliarde de ani-lumină, cuprinzînd în formule legile de călăuzire ale lumii și descoperind mereu alte forțe și alte realități, nebănuite mai înainte.

Acum, la capătul acestei călătorii prestigioase printre galaxii, trecîndu-mi mîna prin păr, pentru a mîngîia pulberea siderală ce mi s-a cernut pe creștet, în timpul acestei evaziuni — întors pe pămînt, vă voi întreba: care sînt înfăptuirile din ultimii ani ai astronomiei în țara noastră și care sînt perspectivele ei de viitor, așa cum pot fi întrevăzute sub incidența dezbaterilor și rezoluției ultimului Congres al Partidului Comunist Român?

M. A.: Iată o problemă, pe cît de concretă, pe atît de plăcută. Înainte de 23 August 1944, astronomia avea aceeași soartă vitregă ca și celelalte discipline științifice din România burghezo-moșierească. Trei observatoare astronomice, insuficient dotate, atît instrumental cît și ca personal, fără posibilitatea de a-și dezvolta activitatea: și numai entuziasmul și lupta acerbă dusă de astronomii noștri au făcut ca unele lucrări să poată fi duse la bun sfîrșit.

Regimul nostru de democrație populară a creat posibilități deosebite dezvoltării cercetărilor astronomice în patria noastră. Observatoarele existente au fost reutilizate cu aparatură modernă, la nivelul tehnicii actuale. A crescut considerabil numărul de specialiști, în special prin ridicarea de cadre tinere de cercetători. Au fost înființate observatoare noi, cum este observatorul astronomic al tinerei Universități din Timișoara.

Aceste elemente au permis o dezvoltare considerabilă, atît a activității în sine a observatoarelor, cît și a relațiilor cu institutele similare din străinătate. Țara noastră a luat parte cu rezultate deosebite la lucrările Anului Geofizic Internațional — observații solare, sateliți artificiali, etc. — și continuă activitatea prin colaborarea la lucrările Anilor internaționali ai Soarelui Calm. Astronomii români sînt angajați în lucrările la scară mondială, cum ar fi acelea referitoare la Catalogul de Stele Slabe sau la lucrările COSPAR, unde sîntem reprezentați de eminentul nostru astrofizician, prof. dr. Călin Popovici.

Rezultatele obținute au primit aprecieri deosebit de favorabile din partea specialiștilor din străinătate: lucrările solare, cele referitoare la sateliții artificiali, la cataloagele de stele și multe altele, au fost de natură să ridice considerabil prestigiul țării noastre pe plan mondial și în domeniul astronomiei.

Cele spuse ar fi incomplete dacă nu am spune nimic despre popularizarea astronomiei în țara noastră. Deschiderea în anul 1950 a primului observator astronomic popular din țara noastră, numeroasele publicații apărute, filme documentare cu subiecte astronomice constituie dovezi efective despre preocuparea permanentă a conducerii de Partid și de Stat pentru acest important sector. Cît privește orientarea de viitor a astronomiei în țara noastră, vom observa că dezvoltarea cercetărilor ca și a popularizării științifice a acestor studii a fost definită cu claritate în Rezoluția Congresului al IX-lea al Partidului Comunist Român: „Programul de dezvoltare a societății noastre în următorii cinci ani este indisolubil legat de **programul științific, intensificarea cercetărilor fundamentale și aplicative, în toate ramurile**", așa dar și în Astronomie.

Este de la sine înțeles că subiectul nu poate fi epuizat în cadrul acestei discuții. Sper însă că cele spuse, împreună cu problemele abordate mai înainte, vor fi în măsură să contribuie la o mai bună cunoaștere a realității obiective — dorință unanimă a tuturor oamenilor muncii din țara noastră.

MIHAI BENIUC

Săgeata roșie

Știu și-ndărăt să'not pe riu ca racul
Dar și ca păstrăvul către izvoare.
Și solidar ne-nduplecat cu veacul,
Eu tind mereu cu mersul către soare.

Helicopter, Icar ori libelulă,
Pierdui contactul cu pămîntul dur.
Istoria războaielor destulă
Durere-n lume m-a făcut să-ndur.

Dar cad pînă la urmă, coborînd,
Rac prin văzduh, nu păstrăv către spațiu,
Spre vechea vatră-aprinsă pe pămînt
Urîtă și iubită cu nesațiu.

Primește-mă tu culme din Carpați
Pe vîrful unei stînci tăios și tare
S-o colorez cu sînge pentru frați,
Săgeată din adîncuri către zare.

Pe nisipul de aur

Marea-și oferea nisipul de aur,
Valul stătea la povești
Cu pietre rămase din vechea Mesembrie,
Smochinii-și pîrguiau rodul
În cuptorul lunei august,
Noi ne-ntorceam de la mormîntul
lui Vaptorov,
Frăția crescută din jale
Se profila vie
Ca numele scris în coaja copacului,
Harbujii verzi își desfăceau miezul roșu.
Soarele picura ca mierea
Peste belșugul verii,
Copiii goi alergau pe țărm
Ca niște zei din vechime
La începuturile lumii,
Și lumea se pîrguia
Pe nisipul de aur
Întînși ciobănește
Noi vorbeam de Vaptorov
Și vîntul ne aducea frînturi
Din versurile lui
Ca o binecuvîntare
Auzeam în jurul meu
Pe nisipul de aur
Cum în piepturi bate
În fiecare
Inima, eroica inimă de frate,
a lui Vaptorov.

E bine

Au și trecut în cîntec bătrînesc,
În cîntece de lume, daine, hore
Aceia, țară, ce te făuresc
Subt raza proletarei aurore.
Arcușul se frămîntă pe vioară
Și tremură, zicînd de tine, țară,
Mireasa muncitorului popor
Crescut cu tine-n arșiță și dor.
Îți amintești ori nu-ți aduci aminte ?
Ori să lăsăm mormintele morminte,
Să punem vatră de garoafe unde
A curs din trupuri sînge tînăr unde,
Iar unde nu-i mormînt, ci locul roții
Tăcere să păstrăm și din emoții
Să facem gîndul rodnic să răsară
Și să te facem și mai mîndră, țară,
Tu plai al Mioriței și-al Ilenii
Al feților ce s-au luptat milenii
Și rumenind Dunărea și Crișul
Căzînd ca toamna scuturat frunzișul,
Ca tu s-ajungi odată cu urmașii
Robiilor, ducîndu-și harnic pașii
Spre viitor, să fii încununată
Cu spice și de slavă luminată.
Cîntați voi apa-n noile turbine
Și spuneți lumii răspicat : E bine !

Stîncă și mare

Eh ! frate val, talaz și soră undă,
Unde-ar putea de-acuma să s-ascundă,
Să se retragă setea voastră-adîncă
De-a frînge și-a strivi bătrîna stîncă ?
Cercați veac după veac s-o dărîmați
Și-n loc să cadă parcă se ridică
Și-n loc s-o sfărîmați voi o sculptați
Iară puterea voastră-i tot mai mică.
Sînteți albastre, verzi ori spumegate,
Și liniștite-ades și frămîntate ;
Doar stînca-i una și aceeași dură,
Cu timpul veșnic parcă de-o măsură.
Obrazul ei din ce în ce zbîrcit,
Abea de spune ce-n zădar e valul
De țărm izbit și iarăși reizbit,
Să cucerească-n truda-i toantă malul —
Stă stînca tot mai profilată-n zare !
Tu mare,
Nu faci decît să scoți
Ceea ce poți
Din stîncă,
Ceea ce are
Ascuns ea în ființa ei adîncă.

Fără preget

Din visul așteptat, din cîte-un zîmbet,
Din lacrimi și din propriul meu sînge
Durai un calț în omenescul suflet
Și-am scris pe prag : Aicea nu se plînge.

Drumeți veneau ades cu haine rupte
Și pricepui că locul e prea-ngust
Pe seama celor ce crescură-n lupte
În luna mai, octomvre ori august.

Atunci mi-am zis : Hai, fără de fruntarii
Întinde- aripa cîntecelor tale
Să zboare hore, melodii și arii
În cele patru puncte cardinale.

Nu te sfii de forfota uzinei
Și-a minelor să ți le faci orchestră,
Și pune toate razele luminei,
Să fie corzi pe harfa ta terestră.

Fii vremii toboșarul fără preget,
Izbește-n corzi, să sune bătăios,
Chiar dacă vezi că fiecare deget
E-nsîngerat și ros pînă la os.

Iar dacă simți că te doboară cîntul
Și cere ani și voce tot mai tare,
Să nu te temi, de grijă poartă vîntul
Și-l duce peste veac din zare-n zare.

FĂNUȘ NEAGU

moartea vine cu vrăbii

Marea dormea sub bărci, trîndavă. Pornită din orizontul verde, briza suspina între straturile de trandafiri și-n plopii care închid plaja.

— Saramura asta stupidă, zise bătrînul Alf, începe să-mi facă greață. Juri că-i pregătită de bucătăreasa de la cantina teatrului.

— Pinii din Roma ! spuse, rizînd, tînărul actor. Aruncați în ea o bucățică de zahăr.

Întinsă în șezlong, Avia se căznea să-și lipească pe nas un petec de hîrtie udat cu scuipat.

— Poate-ți cîrpesc două perechi de palme ! se-nfurie Alf pe Miron.

Era supărat că nu-i sosise pensia. Desfăcu brațele vînjoase și rămase tăcut, cu gura deschisă.

„Își închipuie, pesemne, că aerul sălin lustruiește dinții", se gîndi Miron.

Douăzeci de copii în fundul gol, grași, prăjiți de soare, cu degetele și gura murdare de untul servit la micul dejun, se pișau în marginea apei. Cel din capul șirului, rotofei și cu buricul gogonat, îngenunchiase într-o parte, încercînd parcă să se ferească de fetele întinse pe un cearșaf așternut lîngă cortul unui pictor modernist — culori vii aplicate laolaltă cu frunze de arțar și cu etichete ale unor hoteluri din stațiuni celebre. Un suedez sau așa ceva — în orice caz un nordic — filma plaja cu un aparat cu peliculă îngustă. Sta cocoțat pe o scară de zugrav și i se vedeau picioarele păroase.

— Spun : pinii din Roma, și vă supărați.

— Iar încerci să fii scîrbos. Nu i-am văzut niciodată.

— Marea e îngrozitoare astăzi, zise Avia. Hai să-nchidem ochii și să ne gîndim că sîntem în „Moartea la Veneția". Mai precis, în lagună.

Desen de RADU GEORGESCU

— Da ? Și cine-i Tadgio, aș vrea să știu ?

— Nimeni. A fost. Am avut un frate care semăna perfect cu Tadgio. Aceeași materie luminoasă... Ați auzit de crima din Constanța. Un doctor care...

— Un dement ! reteză Alf. Trebuia împușcat pe loc. Fugă de sub escortă sau ceva în genul ăsta. O explicație, o motivare se găsește oricînd.

— Un invertit sexual.

— Tot una e.

— Dar nu se știe sigur dac-a vrut să ucidă, zise Miron.

— Să-l împuște, strigă bătrînul. Și-ar trebui s-o facă aici, pe plajă, în fața lumii. Pe plajă, ca să-i pară și mai rău de viață.

— O ! se scutură Avia.

— De ce, domnișoară ? Sînt sigur c-ai vrea s-asiști la spectacol. O execuție în zori. Asta aduce public. După execuție ne-am sui în automobil și-am pleca la Balcic, în Bulgaria.

— Și de la Balcic, în drum spre Varna, ne-am opri la hanul ăla al dervișilor, adăugă Miron. V-amintiți, maestre ?

— Pinii ?

— Puah ! Pinii din Roma. Nu de pini, de mormîntul ăla al turcului ziceam. Auzi, Avia, mormîntul are o răsuflătoare. Bagi mîna și dacă ți-ai înșelat bărbatul, cu fapta, sfîntul dinăuntru ți-o rupe. Tronc ! și rămîi ciungă pe viață, fetițo.

— Da, știu, zise Alf. Tot de crime vorbeam și-atunci. Era o chestie drăcească. Tu povesteai

— Exact. Eu povesteam, pentru că eu am descoperit criminalul. Sînge și uitare. O crimă de-acum optzeci de ani. Am muncit ca un besmetic o lună încheiată, am cercetat o tonă de hîrtii ca să-l găsesc pe ucigaș. L-am prins, dar el nu mai exista demult. Înțelegi, Avia, ce afacere tîmpită ? Trăim puțin, asta e. Nu mai există nici ucigașul, nici cei ce vroiau să se răzbune.

Ocolind plopii și straturile de trandafiri, o femeie în rochie lungă, cu părul despletit pe spate, se apropie de grupul actorilor. Purta papuci cu barete din fir aurit. De toartele sacului ei de plajă atîrnau două șiraguri de scoici poleite. Înaltă, cu gîtul lung, privi o clipă baticul care înfășura, în legătură egipteană, capul Aviei, surîse și aplecîndu-se către bătrînul Alf, spuse încet :

— Te cheamă tata. Acum.

— E grav ? sări Alf și-și apăsă cu unghiile pieptul păros.

— Vino, spuse din nou femeia. Sîntem în vila de lîngă biserică.

— Fac un duș și sînt acolo în zece minute.

Femeia plecă. Un copil se întinse s-apuce scoicile, ea îl îndepărtă, apăsîndu-l ușor cu palma în creștet.

— Moare ! zise Alf. Pinii din Roma ! înjură el și scuturî cu palma grăunțele de nisip de pe picioarele musculoase.

— Cine moare ? întrebă Avia.

— Ionescu-Șoimu. Marele tragedian. Regele la arlechin, eh, ce știți voi ! făcu Alf și porni spre hotel.

— Milostive ! murmură Avia și înțepeni în șezlong cu marea adunată în ochii negri.

Bătrînul Alf, în costum închis, cu lavalieră roșie sub fălcile groase, înțepate de peri aspri, străbătu parcul în care doi paznici stropeau iarba cu furtunul și ajunse în poarta de lemn a vilei de lîngă biserică. Un pescar, care întinsese plasa pe gard, se bătea peste cizme cu doi guvizi. Plescăitul acela enervant se asocia cu șuierul dezgustător al unei sirene din port și cu ciripitul insolent al vrăbiilor din clopotnița dată cu miniu de fier. „Moartea vine cu vrăbii", îi trecu prin gînd bătrînului Alf, în timp ce înainta pînă sub peretele de sticlă al terasei. În iederă se scutura liniștea. Răsună tusea cuiva, seacă, apoi din nou plesnitura guvizilor pe tureatca cizmelor de cauciuc. Alf făcu cîțiva pași îndărăt, luă bastonul pescarului și înfigînd vîrful în dalele de piatră, intră în hol. Briza mării și un miros nedefinit, răcoros, ceva între esență de brad și mucigai de marmură — sau amîndouă la un loc — îl făcură să se strîmbe, dezgustat. În fundul încăperii, după o perdea de tul, găurită în mai multe locuri cu țigara, Ionescu-Șoimu zăcea pe coaste, într-un pat larg, cu pătura trasă pînă sub bărbie.

În două oale de lut, cu brîie negre și verzi, puse de o parte și de alta a căminului cu scîndură pentru picioare, — trandafiri galbeni și liliac de Dobrogea.

Alf trase de cordul perdelei și inelele de alamă scîrțîiră pe sîrmă. Bolnavul avea buzele uscate și ochii cenușii.

Bîțîind, cu pleoapele obosite — mușchii, adunîndu-se în gîlci, trădau umbletul nimicitor al bătrînetii — Alf încercă cu mișcări rupte să ia carafa cu apă de pe masă, nu izbuti și se lăsă greoi în fotoliul de răchită tras lîngă pat.

— Alf ! înghină Ionescu-Șoimu și fixă bastonul.

— Șchiop, zise Alf. Tendonul ăla a cedat complet. Pinii din Roma... din cauza lui nu i-am văzut.

— Directorul a fost un măgar. Ar fi putut să te ia.

— E tîrziu, bravul meu prieten. Ce-a fost nu mai vine. Eu am fost umbra tuturor. Dublura... Și-acum sînt aici la mare ca să-mi aduc aminte de... Nu mai știu de ce. A, femeia și luna. Femeia care se înecă. Azi noapte am murit.

— Ei, prostule !

— Știu ce vorbesc. Venea furtuna și n-am văzut-o. Fulgera spre Turcia, unde n-am fost niciodată, și eu muream. Sînt mort, da, da, tu visezi acum pentru că eu nu sînt aici. De un an îmi bătea moartea în geam și azi noapte i-am deschis : Intră... E rece la tine, să știi.

— Aici ?! Alf, fii băiat cuminte, e cald, am pus să se facă focul.

— Sînt în mijlocul riului, deaia mi-e frig, tu nu vezi ? Am plecat cu mașina, și ăla, figurantul ăla obraznic, ăla cu mutra învelită în foiță de staniol, vorbea de crime. Pinii din Roma ! nu există crime perfecte. Detectiv fără angajament care tăcănea la aparatele de bord ca să-și facă de cap, ca s-o ciupească pe Barbara. Și uite, s-a rupt șoseaua și am intrat în riul ăsta din dedesubtul șoselei. Auzi, cine lasă riurile să încalece peste șosele ? Nu vreau ! Barbara !... Barbara !

— Alf, drăguțule.

— Pinii din Roma ! strigă iarăși Alf și se ridică. Orbecăind, apucă bastonul, îl înfipse în covorul de plută, să sprijine piciorul schilod și coborî în grădină. Vrăbiile se mutaseră de pe clopotnița bisericii în teiul din curtea vilei, iar pescarul de la poartă frămînta tutun în palmă.

Alf atinse plasele ude și smulse cîteva fire de zegras ruginite.

— Băiete !

— Ascult, zise pescarul.

— Moartea vine cu vrăbii.

— Nu-nțeleg.

— Nu-i nevoie, zise Alf. Tu vinzi pește, eu vînd iluzii și, îndreptîndu-și umerii, se înclină larg în fața a două fete, suedeze, sau cam așa ceva, care se întorceau de la plajă. Fetele încetiniră mersul.

Alf se prezentă și porni cu ele, trăgînd ușor piciorul.

ALEXANDRU JAR

bătrîna

Să fi trecut cam o lună de la ocuparea Franței de către armatele germane. Pe linia de metro **Pont de Sèvres-Mairie de Montreuil** în unele din vagoanele tixite de parizieni, intră un soldat german. Era atît de înalt că aproape atingea cu casca plafonul, fața-i era mare, rotundă, cu trăsături regulate, trase parcă cu rigla și compasul. Ochii săi, însă, păreau foarte mici, poate pentru că privitorii, vrînd-nevrînd, îi raportau la încărcătura pe care omul în uniformă **feldgrau** o purta asupra lui. Avea în spinare o raniță cît un balot de mărfuri gata pentru export; deasupra ei, strînsă în curele, o pătură cazonă; de o parte și de alta, cîte o pereche de cizme și bocanci, pe piept îi atîrna un binoclu și un pachetel cu hîrtia ruptă într-un loc, din care ieșea un capăt de mătasă albastră. La șoldul stîng, prinse de centură, îi atîrnau o lopată cu mînerul scurt și un bidon; la șoldul drept, pistolul în toc de piele, iar buzunarele de jos ale tunicii îi erau umflate ca niște săculețe bine burdușite. Se împingea încet, metodic să-și facă loc printre trupurile înghesuite ale călătorilor care nu se grăbeau să-i creeze putin spațiu vital. El, însă, nu se arăta de fel necăjit de strîmtoarea prin care era hotărît să răzbată. Repeta după fiecare jumătate de talpă cuceritâ, cu glas monoton, ca un automat :

— **Bitte ! Bitte schön!**

Ajungînd la mijlocul vagonului, ridică brațul pentru a se prinde de bara metalică de deasupra. De bară, însă, erau încleștate zeci de mîini, lipite una de alta. Le privi o clipă îngîndurat, parcă s-ar fi întrebat dacă nu e cazul să desprindă cîteva din ele. Mormăi ceva nedeslușit, își îndepărtă puțin picioarele, atît cît îi îngăduia îngrămădeala din jurul lui și păru împăcat cu echilibrul pe care-l dobîndise.

Călătorii n-aveau încotro : soldatul se găsea în mijlocul lor. Nu-l puteau da jos cu forța din vagon, pentru că prin aceasta riscau să provoace represalii din partea Comandaturii germane.

Cei care se aflau în fața lui, îi cercetară în tăcere nasul, gura, bărbia și trasără în gînd concluzia : nimic deosebit. Doi-trei îi căutară fruntea sub marginea căștii, strîmbîndu-se nemulțumiți că nu i-o puteau zări. Își ziceau : o fi avînd și el așa ceva ? Un negru senegalez din fundul vagonului se înălță în vîrful picioarelor să vadă asupra cui se concentrase atenția călătorilor și constată zîmbind ; blondul ăsta are buze mai subțiri ca ale mele, dar pesemne că plescăie la fel cînd mănîncă.

Începură să-i scormonească adîncul ochilor. Se minunară de albăstrimea lor străvezie. Niciodată cerul Parisului n-avea o asemenea limpezime pură. Nici unul din ei n-avea asemenea ochi senini. Ochii lor erau cafenii sau negri, aburiți de tristețe. Ochii lor lăcrimaseră la mormintele celor uciși de bombardamente, sau pe scrisorile fraților și rudelor din lagărele de prizonieri din Germania. Acești ochi priveau cu încordare ziua de mîine.

Unul dintre călători avea un singur ochi ; pleoapele celuilalt ochi îi erau parcă cusute cu sfoară roșie. Singurul lui ochi, verde, sfredelea, la fel ca și ai celorlalți, frumoșii ochi ai soldatului. Voia să descopere ce gînduri se ascundeau în profunzimile lor. Se perindaseră oare prin albăstrimea lor curată peisajele devastate ale Franței, drumurile desfundate, podurile aruncate în aer, catedralele în flăcări, morții și cimitirele ? Văzuseră ceva din toate acestea ochii lui de azur ?

Ochiul verde al francezului clipi mirat. Ochii celor de lîngă el pîlpîiră nedumeriți. Parcă soldatul ar fi avut cusuți sub frunte doi nasturi de sticlă albastră.

Și totuși, ce curioși ochi avea acest soldat liniștit ! În limpezimea lor nu descoperiseră nimic. Ca și cum inima l-ar fi fost goală.

Cei care stăteau la dreapta și la stînga soldatului îi cercetară urechile. Adică jumătățile de urechi ; pentru că restul era acoperit de cască. Loburile lor erau mici, subțiri, trandafirii.

Care femeie n-ar fi dorit să aibă asemenea urechiușe gingașe, să le împodobească cu cercei ?

Cei care stăteau în spatele soldatului se minunară de gîtul lui alb. Parcă era dat cu pudră Coty. Atîta puteau să vadă : această legătură dintre cap și trunchi. Capul îi era în cască, trupul în uniformă, picioarele în cizme.

Se întrebară de ce nu-l mișcă și nu-l sucește ca orice om viu ? Cîțiva începură să sufle asupra cefei lui fără nici o încrețitură. Nimic. Părea lipsit de orice sensibilitate.

Totuși, acest soldat german era viu. După înfățișare și echipament nu murise încă. Altfel n-ar fi călătorit într-un vagon de metro parizian.

Soldatul cu casca pînă aproape de tavan și cizmele rășchirate pe podeaua vagonului, se găsea înconjurat de oameni vii și curioși să afle dacă are suflet, grai, văz și auz.

— Ce-ar fi să-l întrebăm dacă și-a scos bilet ? rupse tăcerea unul dintre călători.

— E o idee ! se înveseli altul, făcînd semn din ochi și sprîncene celor de lîngă el, ca să îndrăznească să-i pună întrebarea.

— Biletul ! Vă rog biletul ! Biletul dumneavoastră ! i se adresară dintr-o dată mai multe glasuri.

Dar soldatul își păstra echilibrul, ca un monument simbolic al războiului, turnat în serie și transportat cu acest vagon, pentru a fi instalat la intrarea unui sat german.

Călătorii își dădură în șoaptă părerea că, desigur, soldatul nu-i înțelegea. El vorbea altă limbă, care n-avea nici o asemănare cu a lor. Poate că totuși o fi prins vreo vorbă franțuzească și face numai pe prostul ?

Chiorul făcu semn celor din jurul lui să fie atenți, scoase un bilet de metro din buzunar, silabisind :

— El, acum ai priceput despre ce-i vorba ?

Zeci de cartonașe dreptunghiulare, albastre, apărură dintr-o dată și se mișcară în jurul capului cu cască.

Un călător căruia nu i se vedea creștetul de mic ce era, își afirmă existența mișcînd o umbrelă pe deasupra capetelor și strigînd cu glas înfricoșat :

— Domnilor, lăsați gluma ! O s-o pățiți... treaba voastră ! Așa sîntem noi, francezii, grozavi ! Fiecare să călătorească cum îi place, așa e drept !

Un glas prefăcut supărat îl repezi :

— Ia arată-ți scăfîrlia în vîrful umbrelei să vedem și noi cît ești de drept !

Nu se arătă nici un cap, iar umbrela se făcu nevăzută, nimicită parcă de violentul hohot de rîs care izbucni.

Ochii soldatului se contractară puțin, apoi se lărgiră uimiți : ce să facă cu cartonașele albastre ? Un castel sau o cazarmă ? Doar nu e copil !

Călătorul cu un singur ochi stătu o clipă pe gînduri și deodată, inspirat, apropie biletul de nasul omului în uniformă, îl băgă și-l scoase apoi repede din buzunar și schiță cu el prin aer un semn de întrebare.

În timp ce juca cu seriozitate această pantomimă, mîrîi printre dinți :

— Mie s-au priceput ai lui să-mi trimeată o schijă în ochi fără bilet de vole...

Soldatul zîmbi mărunt : înțelesese, în sfîrșit. Le mulțumi tuturor cu o mișcare din cap și strecură mîna printre nasturi, sub tunică. Zîmbetul îi dispăru și pe față i se așternu o expresie de regret. N-avea micul ghid de conversație german-francez pe care-l căpătaseră toți din regimentul lui, cu o zi înainte de a trece frontiera Franței. Strînse tare pleoapele, ca omul care se căznește să-și aducă aminte de ceva.

— **Je, deutscher Soldat ! Nicht nécessaire bilet, je !** bîlbîi el, bucuros că găsise un limbaj comun, făcînd gropițe în amîndoi obrajii.

— Asta înseamnă că je, adică el are dreptul să ne ocupe cu tot bagajul lui metroul pe gratis, tălmăci pentru ceilalți, cu sarcasm, chiorul. Și întinzînd biletul soldatului, spuse cu rugăminte în glas : Ia-l și să te ducă fără oprire pînă la Berlin.

— **Danke ! Merci ! Merci !** murmură politicos soldatul, băgînd biletul primit în buzunarul de la pieptul tunicii. Se bătu încetișor pe buzunar și spuse aproape cîntînd : **Souvenir von Frankreich, Danke schön ! Merci ! Merci !**

Zîmbete ironice și șirete se ivirâ pe fețele celor din jurul căștii de fier. Toți îi ofereau biletele, băgîndu-i-le sub bărbie, lîngă jumătățile de urechi deasupra cefei sale albicioase. Se întreceau în generozitate repetînd într-una :

— **Un souvenir! Un souvenir!**

Soldatul își sucea capul încercuit de cartonașe albastre, se ciocănea cu degetul pe buzunarul de sus al tunicii, clătinîndu-l apoi în aer și dîndu-le să înțeleagă că-i este deajuns un singur bilet. Obrajii i se îmbujorară și se umeziră ușor, întocmai ca ai unei domnișoare copleșită de mulțimea complimentelor.

Trenul se opri în stația **Miromesnil.** Călătorul cel chior își aminti că trebuia să coboare, se îmbrînci peste lumea care dădea năvală spre ușă, strigînd enervat :

— Lăsați-mă să cobor ! Loc, domnilor și doamnelor, că altfel mă ia neamțul ca suvenir !

Noul val de călători îl clătină pe soldat din echilibrul lui, îndoindu-i genunchii. Se smuci cu ranița uriașă, cu tot în sus, atingînd tavanul cu casca. Pocnetul îl făcu să tresară. Se liniști însă imediat.

Sub nas îi apăru o picătură de sudoare. Simțea cum crește și e gata să se rostogolească. Privirile ațintite asupra acestui element inestetic izvorînd din făptura lui imensă, îl rușinară. Duse mîna la buzunarul pantalonilor ca să scoată batista.

— Isuse, crucea care prin jertfă ai sfințit-o este din nou pîngărită de necredincioși, se tîngui o călugăriță, îmbrăcată toată în negru, ținînd în mînă o cărticică de rugăciuni. Ajunsese fără voia el în dreptul soldatului german și coborîse ochii pentru ca sufletul să nu-i fie atins de păcat. Însă curiozitatea de a vedea îndeaproape cum arată un soldat neamț, fu mai tare decît poruncile sfinte. Privirile i se aprinseră de urîndînd de crucea încîrligată, zugrăvită pe casca metalică. Începu să-și facă cruci peste cruci, de parcă însuși diavolul îi răsărise în cale.

Ochii soldatului se mișcau în sus și în jos, după mîna mică și albă a călugăriței. Se plictisi curînd și întoarse capul în dreapta. Lucru ciudat : călătorii din dreapta lui se cruceau și ei. Smuci capul la stînga : și ăștia. Se învîrti pe loc : de asemenea. Toți își turnau la cruci mai mari sau mai mici, cu iuțeală, ca și cum ar fi depănat niște fire invizibile. Ba și senegalezul își desena niște cruci maiestoase, strîngînd din fălci ca să nu rîdă.

Soldatul uitase să-și mai scoată batista. Picătura de sudoare ce i se clătina sub nas îi căzu pe buza de sus, lunecîndu-i în gură. Îi veni să scuipe de scîrbă. Se stăpîni : nu putea să scuipe în fața acestei exaltări colective.

Alte picături de sudoare îi lunecară pe față. Veneau acum potop de sub cască. Ai fi zis că avea acolo un rezervor care se neca peste obraz, oftînd înăbușit. Își zise :

„Credincioși mai sînt francezii ăștia ! Te pot orbi cu crucile lor, nu alta."

Își puse îndărăt casca pe cap, dar în clipa aceea călugărița, țintuindu-l cu priviri nemiloase, dădu iarăși drumul la o serie nesfîrșită de cruci, urmată fiind de toți călătorii din vagon.

Soldatul își scoase din nou casca. Călătorii își recăpătară pe loc înfățișarea lor laică. De cîteva ori neamțul își acoperi și descoperi capul și tot de atîtea ori activitatea cucernică a francezilor începu și încetă. Își zise, adînc îngîndurat, că o fi probabil o legătură între casca lui și sentimentele lor religioase. Apoi, cu oarecare încîntare, nu putea să scuipe în fața acestei exaltări colective.

„Desigur că această cască exercită o putere magică asupra francezilor. Interesant ! O să-i scriu soției mele chiar azi, cît de venerată este casca germană în Franța."

Se hotărî totuși, să nu-și mai pună casca pe cap. Cruciile îl obosiseră ochii. Pe urmă era și prea cald în vagon. Atîția francezi !...

Un bătrînel cu bărbița albă și moale, lucrată parcă din funigei, cercetă minuțios urechea dreaptă a soldatului, acum complet descoperită, își scoase o garoafă roșie care-i înflora reverul și făcînd cu ea semn tuturor să fie atenți, începu să îngîne versurile Marsiliezei.

Nasul soldatului îi ajunse pe neașteptate lîngă bărbiță. Amuți. Călătorii din spatele său îl traseră de poalele hainei, fiindu-le teamă să n-o pățească.

Dar din alt capăt al vagonului o altă voce, cu vibrații grave, reluă melodia cîntecului revoluționar. Cînta senegalezul cu toți dinții descoperiți, albi ca miezul nucii de cocos. Iar fața neagră îi strălucea, plină de lumina soarelui african. Tăcu cînd întîlni ochii albaștri pironiți asupra lui ; dar imediat cîntecul răsună în altă parte a vagonului.

Soldatul își întorcea nasul, cînd înainte, cînd înapoi, după cele două voci care cîntau alternativ ; capul îi devenise burete îmbibat de sudoare și mîrîi printre dinți :

— **Das ist verboten.. Ein Revolutionlied. Ich sage non, interdit, non, non !**

Își alătură glasul tremurător și călugărița, citind din cărțulia ei rugăciunile pe melodia Marsiliezei. Ici și colo se înălțară acorduri baritonale, de jur-împrejurul soldatului se improvizase un cor viguros, acompaniat de zgomotele ritmice, iuți, subpămîntene, ale roților trenului.

În altă parte a vagonului, lîngă ușă, un miner negru de umbrelă se mișca în salturi deasupra capetelor, cadențînd parcă cu glas deznădăjduit :

— Domnilor, lăsați gluma ! Domnilor, cîntecul e interzis și vom fi împușcați ! **Domnilor,** să știți că cobor la prima stație, la prima !

Imnul revoluției franceze fu însă întrerupt nu de umbrelă și vocea ei, ci de călătorii care năvăliră pe ușă în stația **Chaussée d'Antin.** Bătrînelul se văzu îmbrîncit tocmai la celălalt capăt al vagonului, iar călugărița parcă se pulverizase.

O doamnă înaltă, uscățivă, cu părul cenușiu prins în coc, purtînd o fetiță în brațe, fu împinsă de puhoi în fața soldatului. Fetița, de vreo cinci ani, cu buclele negre care-i împuținau fața slabă, îmbrăcată într-o rochiță pepit, zărindu-l de sus pe soldat, întrebă :

— Bunico, domnul ăsta îl bagă pe copii la beci cînd nu mănîncă supa ?

Bătrîna zîmbi încurcată :

— Mda ! Apoi, în șoaptă, cu amărăciune în glas : Și pe ăia mari...

● ION CARAION

Porți de cetate

Deasupra luminii, străjuind universul,
palmele oamenilor sînt ca atlasele :
cu hărți sîngerate în care se văd clasele
sociale și lupta, și mersul
lor în istorie. Pentru dreptate.
Palmele oamenilor sînt porți de cetate.

Dincolo de **parcă** și **poate,** prin ele
se pătrunde-n viitor ; se vede trecutul.
Hățișuri și razne și cute, sub scutul
unor nevăzute constelații — ca grînele grele —
(palmele oamenilor sînt autobiografii !)
se clatină pururi între **a face** și-**a fi.**

Palmele oamenilor sînt gări de la care
pleacă ideile, simplitatea și visul.
Sub adevărurile lor s-a născut paradisul ;
în roua de gînduri forfotitoare
(palmele oamenilor sînt ca făcliile)
a muncii care primeni lumea, conștiința și gliile.

Din lacrima robului sub pumnul stăpînilor,
o-nmugurit luna, rumenea pîinea. O clipă
rănile se-ntoarseră cu frunzișu-n risipă.
Palmele oamenilor sînt ca ochii fîntînilor
în care, răsturnate prin stele și iarbă,
vocile-ncep singure amintirea să-și soarbă.

Palmele oamenilor sînt ca prisăcile :
fel de fel de poteci duc în fel de fel de case.
Cu dimineți de răcoare, cu inimi frumoase,
arborii despletindu-și cerul și crăcile
lasă-anotimpurile să le scuture zările.
Palmele oamenilor sînt ca-ntrebările.

Palmele oamenilor sînt porți de cetate.
Deasupra luminii, străjuind universul,
dincolo de ele-ncepe lupta și mersul
năpraznic în istorie. Pentru dreptate.
Cu hărți sîngerînd, în care se văd clasele,
palmele oamenilor sînt ca atlasele.

Clipă de munte

Flacăra din vin se-amestecase
cu flacăra părului tău.
Înțelegeam numai o parte,
partea cealaltă
avea înțelesul...
Am ales renunțul la moarte,
care nu e prieten cu șesul.

Cîntec de luciditate

Parcă locuiesc în toate cartierele.
Parcă intru în toate casele.
Se strecoară prin vorbe, prin orașe,
o dimensiune care nu seamănă cu nimeni și cu nimic.

Omul : anotimpul uzinei și-al fluxurilor.
Ideile : oameni. Ființinile : idei.
O dialectică a oglinzilor ridicată-n lujerii ei —
asemeni unor arcuri de piatră.
Sînt atîtea ferestre și sentimente tulburătoare :
mesele cu copii...
octombrie din gutui...
vorbele de la poartă...
cantități sociale... oțel... crengi... răspunderi...
și viaductele luminii !

Ca neastîmpărul,
țara e-n fiecare acușa.

Într-un fel de inimă

Cu piatra lîngă namila nopții, descui focul ;
pînă la marginea sîngelui am trecut peste ghicitori ;
soarele-și aduce în frunze imnuri din pădure ;
în celălalt capăt al vieții, semnele lunii
filtrează enigma ;
coborau din munți grădini și capre ;
într-un fel de inimă, toamna culege semințe
de adormit pămîntul.

Cu puiul de potîrniche-al luminii în palmă,
umblu pe cîmp.

M-am supus sîngelui, pietrei, frunzelor și cunoașterii.

Scheletul din mal

Viața, da ; — moartea nu e un capital.
Războiul cu botul pe labe
se-ntoarce-n scheletu-i din mal.

Dar lumea nu trebuie să se-ntoarcă-ntre labele nopții.

Flux

Curgeau pe apă geamuri și-n ele cîte-o ruptă rochie : iarba.
Faptele vibrează desprimăvărînd lumea
și universul se cațără-n iarba altor fapte,
ca o sălbăticiune cu pulpele calde.

● FABIAN SANDOR

Vino la rîu

Pe la amiază vino între sălcii,
unde se scaldă-n rîu secerătorii,
unde își scutură din haine praful
de paie și de spice, și își spală
broboanele sudorii.

În marele zăduf al zilei, repede
se zvîntă apa de pe piele ;
sub soarele care arde sălbatic
te coci ca niște spice grele.

De arșiță văzduhul se topește
și stropi de soare pe pămînt curg îndelung,
schimbîndu-se-n păduri de flori albastre
în iarba-nsetoșată cînd ajung.

Prin sălcii trece vîntul ca o boare
și frunzele cu pîntecele goale
se-ntorc spre soare.

Frumosul peisaj din zări în zări se întinde,
sub ochii tăi toate hotarele
de stai pe tărmuri, ca dintr-o oglindă,
te arde soarele.

Pe la amiază vino la rîul dintre sălcii,
unde se scaldă rumenii secerători,
unde petele de ulei de pe brațele mecanicului
curg în curcubee de culori.

Vom înota pe drumul peștilor
legînînd soarele între brațele noastre ;
cînd vom ieși la mal, dacă-ai să-mi ceri,
pe brațul brun, în perle de apă am să-ți pun
albastre cioburi mici de cer.

În românește de H. GRAMESCU

● EUGEN JEBELEANU

Din „ELEGIE PENTRU FLOAREA SECERATĂ"

Cel mai nefericit

Cel mai nefericit dintre nefericiți
este cel care nu mai are nimic să piardă,
cel căruia totul i-a ars
și care, el singur, nu poate să ardă.

Și, tatuși, arde pe dinăuntru
fără să piară
și flăcările sînt nevăzute și veșnice
cu ghiare de fiară.

Ar vrea să se stingă și nu poate
și apa lui este de foc
și umblă ținîndu-și fruntea în palme
din loc în loc, fără de loc.

Cît îl cunosc pe cel care
nu poate să se stingă și umblă mereu
și adoarme pe un rug, crezînd că o să devină altul
și se scoală și spune : sînt tot eu, sînt tot eu.

4 iulie 1965

Taina

Marea avea surîsul albastru,
tu erai în pantaloni albi,
erai o fată, o fetiță
cu pantaloni de zăpadă de Alpi.

Erai minunea ce-o așteptasem
de cînd eram mic : o fetiță mai mare
și aș fi vrut să rămîi neschimbată
mereu în Mangalia noastră de alge și soare.

Dar ai alergat spre mine și am alergat
să te întîmpin — și marea de-odată
n-a mai stat liniștită, s-a tulburat
și vremea porni, mîniată.

Și ne-a învăluit an după an,
făcîndu-ne să credem că sînt doar zile
și după douăzeci de ani
ne spuse : acestea sînt cele douăzeci de file

Și n-am avut timp, și n-ai avut
să întrebi nici cel puțin : care ?
Retrăgîndu-se, marea cu tine în brațe citea
ce nu mai puteam vedea eu din depărtare.

3 iulie 1965

Adormi

Douăzeci de ani ce pot să fie ?
douăzeci de ani, douăzeci de ani,
douăzeci de ani trecuți pe hîrtie
nu pot să fie decît douăzeci de ani.

Douăzeci de ani în care-au murit
atîția oameni în atîtea lupte,
ce înseamnă douăzeci de ani
în șirul mizeriilor neîntrerupte

Au trecut ? ei și ? spun cei mai tineri — vin alții,
și noi
cei ce n-am fost în ei avem nenumărați ani,
de victorii, înainte,
și acei ani, cari sînt neîncepuți,
sînt anii în care-i un sînge
fierbinte

Tu care-ai trăit cu ea douăzeci de ani
fă socoteala și adună
și uită-i, de vrei să trăiești mai departe,
și-adormi pe o rece piatră de lună

5 iulie 1965

Ochiul tău

Norul acesta l-am privit împreună
sau era poate altul sau altul.
De mi-ai fi lăsat măcar un ochi, al tău,
să privim împreună înaltul.

Un ochi al tău, ca să privească
din cînd în cînd, pe ascuns,
spre buzele mele de var ce nu mai pot
să spună decît un cuvînt : deajuns.

Să fie cu mine un ochi al tău, doar un ochi
care-n negrele nopți treze
spre ochiul meu să privească mereu
și ca pe-un bolnav să-l vegheze.

Un ochi care prin umbrele genelor lui
să-mi mîngîie, din cînd în cînd, fața
și care să-mi spună : lasă, adormi.
se va ivi și dimineața

4 iulie 1965

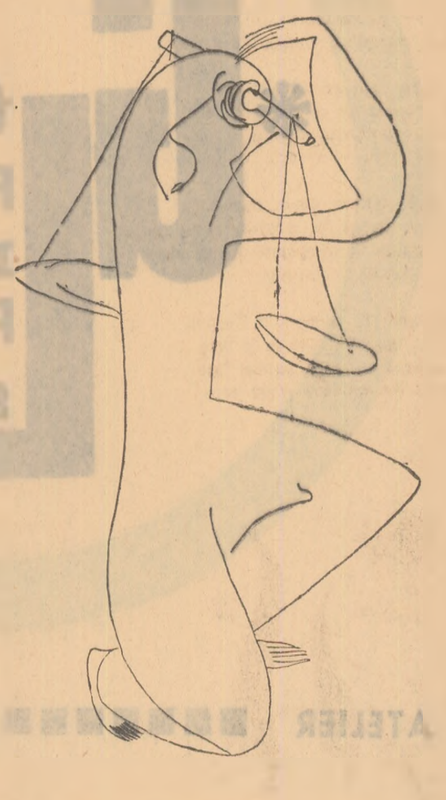

Te ridic în brațe

Te ridic în brațe precum
te ridicam cînd rîul
voia să ne-mpiedice-n drum

Oh, cît de ușoară ești și cît ești de grea
nepăsătoare de tărnă și plină
de soare, iubită a mea.

Te țin în văzduh cu brațele-aceste ale mele
slabe și-atît de greoaie
ce vor să te-nalțe la stele.

Mîna ta dreaptă, un pic obosită,
e o stea cu cinci raze
pe inima mea ce încă palpită.

15 iunie 1965

Mutilatul

Tăindu-mi cu respirația ta stinsă viața.
moartea m-a lăsat fără cuvînt.
Ceea ce spun, spun ca muții
prin semne bănuite de vînt

Caii mei au rămas fără capete,
izvoarele mele fără de rădăcini.
Gălețile mele ochiane sînt cu lacrimi
de care ochii mei sînt plini.

Aștept să treacă fiece zi
ca să m-apropiu cu o zi de tine,
umbra ți s-aseamănă și o caut
în pădurile nesenine.

Ce mă silesc să fac
e munca unui ciung care încearcă
să-mpingă printre colți de stîncă,
el singur, fără soț, o frîntă barcă.

3 iulie 1965

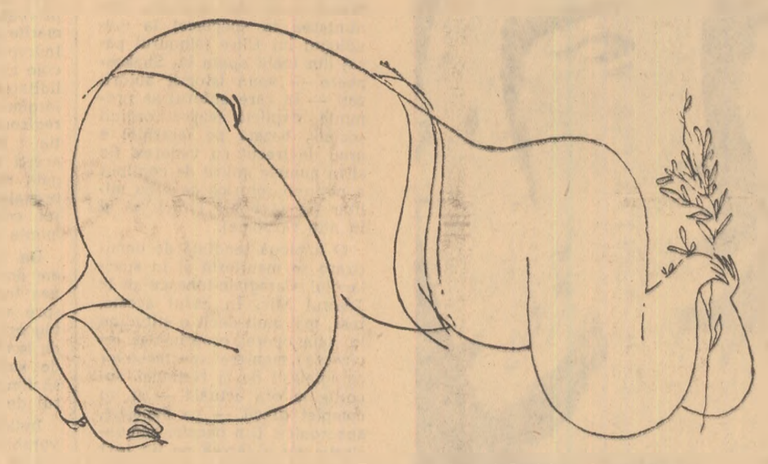

Desene de FLORICA CORDESCU

— Da' de ce e așa de mare ca un elefant ? Știi, bunico, ăla pe care l-am văzut la Zoo dînd bonjur cu năsoiul. Ce drăguț era ! Fetița rîse subțire, săltîndu-se în brațele bunicii.

— Domnul nu e chiar ca elefantul acela, răspunse femeia cu părul cărunt, oprindu-și în treacăt privirile mohorîte asupra soldatului. Dar vrea el să ajungă mare ca elefantul mîncînd ciocolata noastră.

— Să-mi dai și mie pîine și ciocolată, că vreau să fiu și eu mare, ma-re.

— De unde, draga mea ? Așteaptă pînă s-o întoarce tătîcul din război.

— Cînd vine tătîcu ?

Bătrîna nu-i răspunse. Ochii călătorilor se uitau numai la fetiță și deveniră sumbri. Tăcerea se făcuse grea de parcă vagonul era încărcat cu plumb.

Și soldatul se uita la fetiță. Îi mîngîia cu privirile albastre fața mică și serioasă. Ba îi făcu cu ochiul șiret și vesel, cu sinceritate.

Deodată, privirile fetiței căzură pe pieptul omului în uniformă, care i se părea nespus de mare. Pata de lumină a obrazului încadrată de buclele părului se învioră de un zîmbet. Întinse cu o mișcare fulgerătoare mînuța și trase bucata de mătasă albastră ce ieșea din ruptura pachetului atîrnat de pieptul soldatului.

Soldatul tresări ca și cum i s-ar fi smuls o fîșie din carne, își zvîrli brațul în sus și, uitînd în enervarea lui că nimeni nu-l înțelegea, răcni în nemțește :

— Dă-mi înapoi fularul ! L-am cumpărat pentru soția mea ! E al soției mele ! Hai, dă-l îndărăt !

Tăcu, clipind des ca omul care își dă deodată seama că vorbește fără rost. Fruntea i se încreți sub cazna de a-și aminti cîteva cuvinte din micul ghid germano-francez, uitat la cazarmă. Își umflă pieptul cu aer și spuse cu glas scăzut, aproape rugător :

— **Je, meine Dammme ! Dame, in dame !** Repeta franțuzescul „**dame**", fără acea melodică politețe cu care îl rostea parizianul adresîndu-se unei femei.

Fetița flutura deasupra capetelor, aproape de tavan, fularul din mătase fină, pe care era imprimată catedrala Notre-Dame de Paris, în chenar albastru-azuriu. Nici n-auzea mîriturile soldatului și nu vedea nici mîna lui care se zbătea prin aer. Era cu totul furată de jocul ei. Din cînd în cînd exclama fericită :

— Am un steag ! Am un steag !

Călătorii din toate ungherele vagonului urmăreau filfîiturile mătăsii pe care era desenată în linii gri-pal catedrala. Gîndurile flecăruia se avîntară în piața largă dinaintea turnurilor și rozetei dăltuite de pricepuții meșteri medievali, unde acum staționau tancurile și bocăneau cizmele soldaților străini. Pe buzele încleștate înfloriră zîmbete de melancolie și speranță, mai mulți agitară brațele spre copil, cîțiva îi trimiseră bezele.

Bătrîna își ridică nepotica mai sus și ochii-i rîdeau. Avea dreptate fetița : fularul era un steag.

O umbrelă căută să apuce fularul și neizbutind, dispăru înghițită de un suspin :

— Domnilor, nu vă întreceți cu gluma !

Dînd-o iar în răcnete, soldatul se smuci cu tot volumul său, smulse fularul ce plutea pe deasupra frunților înălțate și-l îndesă în buzunarul pantalonilor.

Fetița scăpă un țipăt și se înghesui la pieptul bunicii

Zeci de ochi se închiseră într-o clipă, ca și cum un văl negru fusese aruncat asupra lor.

Dar aceste priviri, cărora o mînă brutală le răpise o părticică din imaginea Franței, se învăpăiaseră repede și se înfipseră ca niște cuțite în pieptul străinului. Îi înconjurară capul ca într-un cerc de fier, îi prinseră gîtul ca într-un cerc de fier, îi legară mîinile și picioarele cu funii de flăcări. Tăceau cu toții, dușmănoși și răzbunători, privind pumnul care tot îndesa fularul în adîncul buzunarului.

Ușile se deschiseră automat în stația **Place de la Republique** și, în acel moment, se dezlănțuiră țipetele furioase ale unei umbrele :

— Am ajuns la stația mea ! Lăsați-mă să fug ! La o parte, domnilor !

Călătorul invizibil își sacrificase umbrela sub picioarele călătorilor, izbutind să dispară din vagonul în care intră ca aruncat de o pală de vînt un buchet de midinete gălăgioase, cu cutii mari de pălării agățate de brat. În mijlocul buchetului, asemenea unui ghimpe, un domn în haină neagră, cu gambetă și monoclu tumuriu.

Desen de V. ANATOL

— Sst ! Gura ! le făcură semn cîțiva călători.

Trupul masiv al soldatului se clătină la acest nou iureș, ridică cu un reflex mîna să se prindă de bara de sus, dar rămase cu degetele răschirate în aer. De bară, zecile de degete încleștate formau un pumn de o dimensiune deosebită, gata să i se prăvălească în cap.

Domnul acela care intrase în vagon purtat parcă pe sus de midinetele gureșe își puse monoclul în buzunărelul hainei, scoase din buzunarul căptușelei o lupă cît o farfurie de mare și începu să cerceteze fața soldatului.

Soldatul, dînd cu ochii de omul care-l fixa cu lupa, rămase descumpănit: ce lucru deosebit văzuse acest civil la el ? Își pipăi obrazul : se bărbierise metodic azi dimineață. Poate curiozitatea franțuzului fusese stîrnită de capul lui descoperit ?

Își puse casca pînă peste jumătatea urechilor și se simți dintr-o dată mai bine.

În ținuta militară, după regulament, continua să se simtă stînjenit nu numai de lupa care-l țintuia nemilos, ci și de tăcerea din întregul vagon. Oftă și dădu din umeri ca și cum s-ar fi simțit împovărat de un păcat pe care nu știa să-l fi săvîrșit. Coborî ochii și mîrîind ceva neînțeles își duse mîna la tocul pistolului.

Ochii, buzele și mîinile călătorilor nu se mișcară. Nici lupa cît un far nu se apropie de el. Numai fetița din brațele bătrînei își netezi rochița pe piept.

Soldatul îndepărtă mîna de la pistol și degetele începură să pipăie buzunarul de-alături, al tunicii.

Un murmur se întinse de-a lungul vagonului. Pe fețele unora se iviră semnele fricii. O fi avînd grenade în buzunar ? Grenada e mai primejdioasă ca glontele. Îi poate rupe în sute de bucăți dintr-o dată.

Mai mulți se îmbrînciră îndărăt. Brațele cîtorva tineri se încordară, gata să-l imobilizeze pe neamț. Senegalezul ridică pumnul negru, mare.

Soldatul descheie nasturele, de alamă, cotrobăi prin buzunarul burdușit și scoase încet o banană.

Fețele călătorilor se destinseră. Acum toți se uitau la banană. Fructul avea coaja galbenă, netedă, ca de aur. Răspîndea o aromă ușor îmbătătoare. Ah, de cînd nu mai gustaseră din miezul ei dulce !

În mîna soldatului, banana avea aspectul unei arme. O ținea strîns în pumn, cercetîndu-i atent vîrful. În cine voia s-o împlîntе ? Ei și ! Pe nimeni nu putea ucide cu o banană.

Nu. N-avea nici o intenție rea. Nu gustase niciodată banane. Cumpărase una înainte de a urca în metro. Voia s-o mănînce, pentru a face ceva. Nu mai putea suporta privirile ațintite asupra lui.

Căscă gura și cu dinții săi frumoși mușcă îndîrjit din vîrful bananei.

O exclamație de uimire explodă în tăcerea din vagon. Apoi rîsete, ropote de aplauze, chicoteli.

— Măi, o înghite cu coajă, ca girafa direct din pom ! se minună un călător.

Midinetele, numai ochi și zîmbete, făcură cerc în jurul soldatului și, bătînd în același ritm darabana în cutiile cu pălării, improvizară un cor :

— Domnule, fă-ți o pomană, o-la-la, avem crampe la stomac, o-la-la, dați-ne de leac banană, o-la-la-aa ! Izbucniră toate dintr-o dată într-un șuvoi de rîsete nebune, șfichiuitoare, necontenite.

Soldatul se uita aiurit la buzele roșii, la ochii rotunzi și scînteietori ai fetelor, care reîncepuseră cîntecul în ritmul tobelor de carton. Ridică iarăși din umeri, uimit din cale afară : ce le înveselise ? Mînca și el o banană — nimic extraordinar.

„Dumnezeule, ciudat e poporul ăsta francez !" își zise el, descumpănit.

Domnul în haină neagră și gambetă le făcu semn fetelor să tacă, își apropie lupa de botanist de bucata de banană ce ieșea din pumnul soldatului și rosti cu un aer doctoral :

— E precum bănuisem : aceasta banană e dintr-o specie vătămătoare. Și după ce-și puse îndărăt lupa în buzunarul căptușelii, se adresă direct soldatului : **Eine giftliche Banane !**

— Aa, făcu soldatul, rămînînd cu gura deschisă într-o strîmbătură.

Zecile de ochi îl priveau acum cu adîncă îngrijorare și compătimire.

Mîna soldatului zvîcni. Fața i se înălbea și asuda fără contenire. Se forța să tușească doar va sculpa bucățica de banană înghițită.

— **Ein Glas Schnaps ! Ein Schnaps !** ceru el, făcînd un pas de-a-ndăratelea, spre ușa vagonului. Credea că, cu un pahar de coniac ar pieri efectul otrăvii înghițite.

— Bunico, de ce nu-i place banana ? întrebă cu uimire fetița.

Bătrînelul cu bărbița moale, confecționată parcă din funigei, strigă :

— Nici Marsilieza noastră nu-i place !

Soldatul, cu restul bananei în pumn, înfruntînd ochii midinetelor, ochii curioși și plini de milă prefăcută ai celorlalți călători, se împingea pe picioarele tot mai crăcănate spre ușa vagonului.

Pentru a se duce să dea de dușcă un coniac franțuzesc ?

Rănita grea, bocancii și cizmele îl trăgeau din ce în ce mai jos, îl îndesau parcă în uniformă, în propria lui piele, în mărunțaie, în sine însuși. Marginea dinspre ceafă a căștii de fier se lovi de geamul ușii, făcîndu-l să scoată un țipăt înfricoșat. Se încordă îndreptîndu-și trupul.

Dar... în acea clipă îi răsări în față senegalezul. Ochii acestuia, mari, rotunzi, ușor bulbucați, licărind veseli, întîlniră ochii albaștri, tulburi de frică și deznădejde. Ridică lin mîinile, arătîndu-i-le. Voia să-l convingă pe soldat că n-are nici un fel de armă și nici intenții agresive. Mîinile sale aveau podul palmei alb, dar pielea de pe dosul lor era neagră ca adîncul pămîntului. Își împreună mîinile albe-negre și un zîmbet îi lumină buzele cărnoase. Spuse cu o umbră de glumă în glas :

— La noi, în Senegal, maimuțele obișnuiesc să mănînce bananele fără coajă !... Desfăcu larg mîinile, semn că numai atîta voise să spuie, și atunci ușile vagonului se dădură în lături.

Un hohot de rîs cutremură mulțimea călătorilor. Zeci de capete se îngrămădiră unul lîngă altul la ferestre și la ușile care se închiseseră din nou. Ardeau buzele roșii ale midinetelor ca niște maci în soare, fluturа parcă răscolită de vînt bărbița cîntărețului bătrîn, chipul negru al senegalezului sclipea ca și cum o ploaie de primăvară îl scălda neîncetat, năsucul fetiței se turtise caraghios și obraznic de geamul vagonului.

La marginea peronului stației **Nation,** un soldat german, încremenit pe vine, ținea strîns în pumn o bucată de banană terciuită și privea buimac în gol, nici el nu știa unde.

Trenul porni mai departe purtînd un vagon plin de rîsete sub pămîntul Parisului.

GL teatru FILM muzica PLASTICA sport

ATELIER

C. IORDACHE
Compoziție

FLORIAN POTRA

PREMIZE LA NOUA STAGIUNE

Fără să se distingă prin consistență sau prin momente de mare strălucire, stagiunea trecută a înregistrat cîteva tendințe demne de interes, demne de a fi urmărite în continuare, în noul an teatral. Impulsurile au venit din partea unor teatre mai tinere ori cu conduceri împrospătate, facilitînd conturarea unor orientări, dacă nu „profiluri", mai mult sau mai puțin distincte. Patru sînt aceste teatre bucureștene: Lucia Sturdza Bulandra, Comedia, Nottara și Mic, autoexcluzîndu-se din competiție toate celelalte, în frunte cu Teatrul Național, din ce în ce mai inert, din ce în ce mai neinteresant.

Desigur, discuția trebuie diferențiată, deoarece căile de acces spre țelul comun — spectacole desăvîrșite! — diferă de la colectiv la colectiv, și mai ales de la regizor la regizor.

Ca spectacol nou, Teatrul de Comedie s-a concentrat în ultima stagiune pe montarea lui **Troilus și Cresida**, ciudata comedie shakespeariană. Ce linii directoare au rezultat din concepția regizorului David Esrig? De pildă, necesitatea creării și menținerii cu orice preț a unei **permanente mobilități scenice**, alimentate continuu cu idei, soluții și „gaguri": cînd pe firul textului, cînd pe dedesubt, cînd împotriva lui. Spunînd împotrivă, mă gîndesc la o altă tendință care-și croiește făgașuri tot mai largi într-o anumită zonă a teatrului nostru: **demitizarea, deseroizarea.** Tendința nu ne e pe de-a-ntregul specifică, ea s-a cristalizat la unii regizori din teatrul mondial, iar înțelegerea mai mult sau mai puțin exactă a doctrinei lui Brecht a contribuit la difuzarea ei. În **Troilus și Cresida** operația de demitizare are loc într-un mod acceptabil și cuceritor pînă la un punct: adică pînă acolo unde pretinde sacrificarea unei considerabile părți din text, suprimarea unei idei centrale. Renunțarea în spectacol la monologul lui Ulise (singurul pasaj din toată opera lui Shakespeare — spun istorici autorizați — în care autorul se pronunță explicit asupra ordinii sociale, bazată pe ierarhie) e greu de trecut cu vederea, fie și în numele golirii de conținut a noțiunii retorice de erou militar (în războiul Troiei, ca și în alte războaie).

O analogă tendință de demitizare se manifestă și în spectacolul **Caragiale-Ionescu** de la Teatrul Mic. În cazul acesta, însă, mai mult decît o atitudine în fața operei propriu-zise, se vizează „maniera" spectacolelor caragialești de la Național, socotite la ora actuală — și nu complet greșit — ca depășite, anacronice. Din păcate, demonstrația nu e făcută pe un text al comediografului, ci pe adaptări pentru scenă ale regizorului Valeriu Moisescu. Totuși, anumite caracteristici se reține: lectura schițelor originale e liberă de prejudecăți sociologiste și mai viguroasă, accentele se dispun mai variat, crește incisivitatea satirei, dar scade simțitor efectul umoristic. De ce? Tocmai pentru că realizatorii îngroașă **zeflemeaua** caragialească, trăsătură despre care Călinescu scria în **Specificul național**, că „nu-i place" românului, fiindcă el „deși cu simțul glumei, e serios, măsurat". Măsura în organizarea satirei și în distilarea umorului lipsește într-adevăr spectacolului de la Mic. Oricum, însă, această „dezbatere Caragiale" se înscrie ca un fenomen viu, pozitiv, al trecutei stagiuni și e de sperat că se va adînci în stagiunea nouă. Din punct de vedere al artei spectacolului, regia lui Moisescu s-a dorit „integrală", „totală", recurgînd la tot ce poate apărea pe scenă. Aceasta din urmă a fost ocupată, la intervale, cu numere de music-hall și chiar de acrobație, dintre care unele păreau menite doar să umple goluri vizibile de conținut.

Această tendință de „integralitate" spectacologică și-a găsit un teren mai propice în **Opera de trei parale**, la Teatrul Municipal, din simplul motiv că însuși textul purta într-acolo. Și iată, desprinsă imediat, o trăsătură a lui Ciulei (și a teatrului pe care-l conduce): inovație și fantezie în respectul operei scriitorului. Fiindcă, oricum ar întoarce-o, oricum ar suci-o regizorii, pagina scrisă de dramaturg este și va rămîne suverană. Îndepărtarea de poezia dramatică (adică de opera autorului) poate oferi oricînd clipe de spectaculoase focuri de artificii (cînd nu sînt de paie), dar nu va da niciodată trăinicie și perspectivă. E ceea ce Teatrul Municipal a înțeles cu precădere, ceea ce evită cu consecvență.

În sfîrșit, vocea Teatrului Nottara s-a făcut auzită prin

cultivarea **piesei într-un act.** Reprezentația **3.3.3** a fost elocventă în principiu, dar rămîne needificatoare ca stil și orientare originală. Pe plan intern al teatrului, spectacolul a avut parcă funcția unei verificări și diversificări de actori (mai puțin de regizori, cu excepția lui Dinu Cernescu) și nu putem neglija nici acțiunea de mobilizare a unor pictori de valoarea lui Ciucurencu și Piliuță spre nevoile scenei.

În linii mari, stagiunea trecută a consolidat **pozițiile regiei**, a cărei hegemonie în teatru e astăzi incontestabilă. Există însă pericolul ca hegemonia să se transforme (voit sau nevoit) în tiranie: dovadă că în ultima vreme n-am prea asistat la creații actoricești de relief. Fenomenul nu e lipsit de importanță și semnificație, întrucît — adăugat la altele — privează scenele noastre de **marile spectacole** la care sînt îndreptățite să aspire. Spectacole mari prin amploarea și soliditatea **operei dramatice**, prin lărgimea și adîncimea **gîndirii regizorale**, prin forța și vibrația **interpretării actorilor:** acești trei factori rămîn în egală măsură determinanți, iar prevalarea unuia în detrimentul celorlalți provoacă dezarmonie și alterare artistică.

De fapt, în această direcție am dori să se îndrepte stagiunea teatrală care se deschide: spre spectacole cu mai multă vigoare și maturitate, montări de înaltă umanitate, de farmec, de sublimă poezie, cărora — să fim sinceri — le ducem dorul de multe stagiuni.

Indiciile stagiunii noi par favorabile în acest sens. Ce teatru și cu ce spectacol va da primul semnal? Municipalul, Teatrul Mic, Nottara? Sau, în sfîrșit, Naționalul, acest uriaș care somnolează inexplicabil de atîta timp și care, poate, leagănă în visele sale tocmai ideea marelui spectacol ce va să vină?

D. I. SUCHIANU

FILME

SAMBA

Un film cu Sara Montiel este o rupere de nori pe asfaltul din fața cinematografului unde rulează. Sara Montiel este o femeie de o frumusețe activă și în perpetuă funcțiune. Are voce de contraltă dramatică cu timbru tulburător, cîntă inteligent și nuanțat. Adăugați (și asta nu este puțin) că Sara Montiel mai e și excelentă actriță. Ca probă, reușește să dea conținut unor roluri care categoric nu-l au.

Autorii filmului au avut onesta preocupare de a mai da și altceva decît șlagăre și sexapeal. Mai întîi ne-au arătat orașul Rio de Janeiro, despre care știți că este „una din cele 7 minuni ale lumii". Apoi s-a intercalat și o afacere polițistă, ba chiar două: o contrabandă de bijuterii și un șantaj asupra unui ilustru personaj care comisese o crimă neștiută de poliție. Un șantaj foarte puțin banal, unde șantajatul nu știe că este șantajat și criminalul n-are habar că a comis crima. Însfîrșit, pentru a pigmenta și mai tare povestea, s-a recurs la misterul garantat al „sosiului" (adică două ființe, în speță două fete, care seamănă leit și pot fi luate una drept alta), combinat cu alt poncif: o pierdere a memoriei, cu nenumărate senzaționale urmări. Alături de aceste tinichele, semnalăm însă o găsire de scenariu meritorie, un procedeu cinematografic cu adevărat original. În prolog, Sara e ucisă la scenă deschisă. De aceea continuarea filmului pare o povestire cu întoarcere înapoi și reluare d-a capo. Și fiindcă știm de la început că Sara va muri, ne pare de la început foarte rău. Dar iată că, deodată, aflăm că există o Sara bis, și că deci frumoasa noastră nu va mai muri deloc, ba chiar, din contra, va sfîrși intactă, iubită, săracă și onestă.

VIAȚĂ DIFICILĂ

Să nu vă mirați cînd vă voi spune că Alberto Sordi, în acest film, seamănă cu Marlene Dietrich.

E vorba de un gazetar italian sărac, care în ruptul capului nu și-ar vinde conștiința. Represaliile burgheze în contra lui sînt așa de teribile, încît a zecea parte din injustițiile și nenorocirile suferite de el ar duce pe un om la sinucidere. Dar iată că, la un moment dat, eroul capitulează. Alege lichelismul și îmbogățirea. Totuși curățenia lui sufletească, pînă la urmă, învinge. În plin belșug și ascensiune socială, la o mare recepție patronată de puternicul său patron, el îi ardc acestuia o zdravănă pereche de palme, în văzul tuturora și cu textul aferent. Dintr-o simplă lovitură cu mîna el a dat, ca să zic așa, cu piciorul la toate bunurile pămîntești, regăsindu-și conștiința.

Personajul creat de Marlene este exact la fel. Cu șiretlicuri, înjosiri, prostituție, ea reușește să cîștige avere și situație socială. Dar deodată se simte străfulgerată de o imensă nevoie de puritate, de o splendidă poftă de adevăr intim, de împăcare cu sine, de frumusețe morală. Și atunci, brusc, dă cu piciorul la tot ce adunase prin turpitudinile și scamatoriile anterioare.

Vă închipuiți ce bine știe Alberto Sordi să treacă de la virtute neprihănită, la lichelism integral, apoi, finalmente, de la josnicie la redempțiune, toate aceste grave fapte mereu amestecate cu duioșie și umor.

INSBRUCK

Este prima oară că se face un documentar de lung metraj asupra competițiilor de sporturi de iarnă. El nu are valoarea artistică a clasicei „Olimpiade" realizată de Leni von Riefenstahl, dar oarecari preocupări estetice există, în alegerea peisajelor, în alternarea lor, în montaj, în angrenarea și îmbrăcarea unor secvențe prin natura lor destul de monotone. Filmul e în culori. Și în privința aceasta se degajă o idee estetică interesantă. La sporturile de iarnă, ca și pe plajele de vară, se desfășoară un mare lux de culori, o policromie de costume adesea foarte armonioasă, contrastînd cu albul zăpezii sau cu galbenul neutru al nisipului. Trebuie deci evitat ca acest contrast să fie prea tare și bariolajul prea strident, pentru ca să nu se alunece spre sorcovă. Asta se întîmplă destul de des în filmul nostru. Este o precauție de luat în lucrările viitoare de acest gen. E drept că într-un asemenea film „de actualități", fotografiezi ce este, nu ce ai potrivit și aranjat regizoral. Totuși operatorul are și aici oarecare putință să aleagă, să izolcze, să împerecheze.

BARUȚU T. ARGHEZI

NOTE DE DRUM

ÎNTÎLNIRI GENEVEZE

Prima foaie de calendar a lunii septembrie e în orașul marilor liniști aparente semnalul unor semnificative evenimente privind cultura europeană. După o vară de expoziții ale căror frumuseți s-au concentrat pe artele plastice, începutul toamnei elveține devine brusc dinamic, efervescent și complex.

Geneva, loc al unor interesante conferințe și discuții intitulate „Rencontres internationales", a deschis porțile celei de-a XX-a „Întîlniri" în jurul subtectului Le robot, la bête et l'homme.

In aula clasică a Universității s-au întîlnit savanți, profesori, scriitori, gazetari — opinii, țări, concepții: un public mondial activ și plin de însuflețire față de problemele de actualitate spirituală, materială și practică a lumii.

O delegație românească a participat efectiv la desfășurarea acestor internaționale întîlniri, unde, între „om", „bestie" și „robot" cel puțin după titlu proporția definită pentru cel ce gîndește, iubește, cîntă, scrie și citește, este abia o treime... E de sperat că pînă la sfîrșit va triumfa Omul, Omenirea și Omenia...

Prima seară de septembrie a inaugurat-o cu străluciri Concertul dat de L'orchestre de la Suisse Romande a Societății de radiodifuziune și televiziune, studioul genevez. La pupitru o baghetă românească: dirijorul Mircea Basarab.

Marele studio de concert e o sală de profundă intimitate între om și muzică, înălțindu-se ca o inspirație de finâ poezie noțiunile om-spectator, om-vioară, om-dirijor! O sală modernă, prevăzută cu tot ceea ce tehnica perfecționată poate oferi exigenței interpreților cît și ascultătorilor. Din balconul auzirilor discrete, emoțiile se împărțeau deopotrivă între publicul genevez, evident mai numeros, și cel românesc.

Lumina verde a semnalelor a dat punctual glas dialogului dintre instrumente, spontană și inedită poemă de cîntec fantastic unde fiecare artist încercîndu-și acordurile concertează în 2—3 minute întreaga lui virtute.

Concertul a cuprins trei teme: Variațiuni simfonice de *Mircea Basarab, primă audiție ca și* Concertul pentru pian și orchestră *de Alberto Ginastera precum și* Simfonia nr. 3 în mi bemol major opus 10 *de A. Dvorak.*

„Variațiunile" au însemnat pentru auditorul elvețian o plăcută incursiune în temperamentul muzical românesc, în echilibrul de nuanțe și valori, un contact cu modalitățile de exprimare pe gama sufletească a delicatului nostru compozitor. Au tresărit, pe rînd, profunzimile, piscurile, florile, izvoarele, frămîntarea pămîntului și a firii poporului românesc. Compozitor și dirijor, a reușit să transmită orchestrei elanul, vigoarea și sensibilitatea lui vibrantă. Inimile și sufletele tuturor au tresărit emoționate de noul sentiment, sentimentul muzical românesc.

In concertul cu nuanțe explozive a lui Ginastera, solista Hilde Sommer a dat un examen de grație și virtuozitate: un piano excelent, o interpretare de mare clasă, o conlucrare cu dirijorul fără cusur — aplauze, aplauze, aplauze!...

Seara a bucurat însă și toate văzduhurile în ascultarea emisiunii căreia studioul genevez i-a rezervat un loc de onoare în programul lui romand. Peste Alpi, bagheta românească și-a făcut datoria cu cinste, minuitorul ei purtînd gîndurile și emoțiile ascultătorilor pe plaiurile de frumoasă toamnă românească.

ARTA ȘI ARHITECTURA

„Modern" ar trebui să însemne în artă cel puțin o egalitate cu esența unei idei noi, pe care viața poate să o accepte sau să o refuze. De foarte multe ori însă cuvîntul e folosit spre a ilustra încercări, extravaganțe și citeodată imitații efemere. Pictura în relief sau cu vopsele fosforescente ori făcută cu unelte absurd opuse materialelor plastice nu a dat în ansamblul „modernismului" decît niște exagerate exhibiții. In lumea amatorilor de senzații noi și de inedit cu orice preț de care Occidentul nu duce lipsă, Salvador Dali, care picta pînă mai ieri cu ochelari cu trei focare, lansînd teoria creației tridimensionate, a inaugurat de curînd „sculptura instantanee" în care gîndirea și concepția de artă, munca, răbdarea, dragostea de pictură sînt subordonate unor simple momente răzlețe, de așazisă „excitare artistică".

Pasul evoluției este însă neîntrerupt, continuu și neiertător finalizat de îndrăzneli care știu să găsească, fără a se opune elementelor de bază ale vieții, rezolvări și formule noi.

Sinteza și expresia directă, subtilitatea sugerării, simplitatea și claritatea par a fi componentele esențiale ale manifestărilor actuale pe treapta unui modernism sănătos contemporan. Brâncuși e un exemplu. Recent, alți artiști români poartă nuanța curată a picturii noastre entuziasmînd lumea și împrăștiind ceața adunată prin Europa despre sensibilitatea poporului nostru. Numele lui Al. Ciucurencu, Ion Pacea, Alin Gheorghiu, Ion Bițan au îmbogățit dicționarul de artă contemporană. Lucrările lui Mirea au avut un deosebit succes în Italia, care l-a încununat de foarte curînd și pe valorosul talentat Sabin Balașa, pe rama căruia tablou atîrna de cîteva zile o medalie meritată de aur... Alte noi talente stau gata să izbucnească de sub spuza lor fierbinte.

Tinere arte ca tapiseria, ceramica, ori metaloplastia așteaptă confruntarea cu artiștii lumii și, ne permitem să anticipăm, vor aduce desigur o notă de binevenită prospețime care va fi primită cu entuziasm.

Arhitectura contemporană — muza în a căror văluri și dantele se leagănă sensibilitatea tuturor artelor frumoase — l-a dat pe Le Corbusier în al cărui spirit s-au concentrat deopotrivă poezia cu cîntecul și visarea. Revoluționînd fundamentul clasic al clădirilor el le-a dat un sprijin original și practic: pilonii. Eliminînd „fața" și „spatele" el a dat lumină și soare tuturor fațadelor prevăzute cu celulele fagurilor făcuți de albine, cu ferestre largi. Apartamentul lui a căpătat un sens nou în alcătuirea locuinței agreabile, un spațiu larg și luminos unde omul trebuie să se simtă bine, liber, optimist. El a dat betonului armat culoare, plasticitate și artistică subtilitate.

Ne pare rău că vorbind de frumusești, soare și lumină, pagina se întunecă treptat cu semnul negru al morții marelui arhitect. O moarte banală: l-a stat inima pe cînd înota, în vacanță, în marea Coastei de azur...

„Le Corbusier" e pseudonimul de artă al lui Charles Edouard Jeanneret-Gris, de origine elvețian. La început a lucrat gravură și ceasornicărie. La Chaux-de-Fonds, stabilindu-se apoi la Paris, unde planurile lui au fost întîmpinate cu multă ostilitate. El a imaginat și realizat prin lume construcții care i-au consacrat celebritatea: La Moscova — Palatul Sovietelor, la Rio de Janeiro — Cetatea Universitară, un oraș nou în plin deșert în India, un plan urbanistic nou orașului Bogota, construcții nenumărate în Japonia, America și chiar în Franța.

La Marsilia, unde a conceput și construit „la cité radieuse", el a suportat una dintre cele mai mari contradicții dintre stilul clasic obosit și îndrăzneala arhitecturii noi, egal reflectate în opiniile adversarilor ca și ale sprijinitorilor lui: a fost dat în judecată, acuzat fiind de atentat la expresia estetică a orașului Marsilia... Francezii care reușesc să împace un conservatorism excesiv cu cele mai năstrușnice inovații, după ce au pierdut acest proces, l-au făcut Mare Ofițer al Legiunii de Onoare!

Geneva, orașul marilor și complexelor inițiative de tot felul ca și mai toate orașele Elveției au adoptat stilul și expresia arhitecturii moderne a lui Le Corbusier, clădind imobile și complexe de locuințe pe cartiere, unde bunul gust și simțul estetic stabilesc armonii noi pe toate dimensiunile posibile — armonia dintre spațiul material și necesitățile sufletești ale omului căruia Casa trebuie să-i dea ceea ce-i ia din păcate civilizația, forfota orașului, biroul, atelierul: liniștea, poezia, visarea...

Carouge, septembrie 1965.

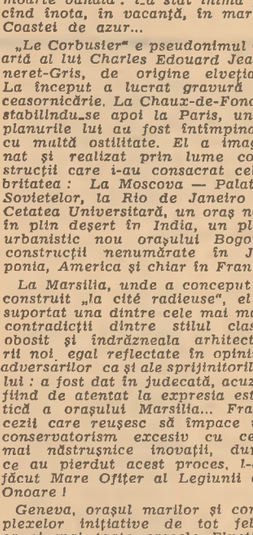

ANDRIANA FIANU

RETROSPECTIVA

MARIN IORDA

Există uneori tentația de a te întreba cum poate un om să facă față mai multor preocupări. Răspunsul în cazul lui Marin Iorda este firesc, creatorul a avut de spus și a putut vorbi prin mai multe grăiuri ale aceleiași limbi. Îndeletnicirile sale de scriitor, regizor, desenator și caricaturist s-au întrepătruns, s-au servit una pe alta, s-au completat fericit. Sînt oameni dare știau, fără să-l cunoască personal, că Marin Iorda este regizor, om de teatru. Numele lui a fost văzut pe nenumărate afișe teatrale, ca director, regizor și uneori decorator. Marin Iorda a lucrat împreună cu Victor Ion Popa, apoi la Teatrul Poporului în 1945—46, la teatrul Național, la C. F. R. Giulești, la Iași, la teatre din regiuni. Spectacole multe, variate, toate caracterizate printr-un profund suflu realist, între care revine, probabil, o preferință, „Domnișoara Nastasia" de George Mihail Zamfirescu, prezentă și în expoziție cu ample schițe de decor. Și într-adevăr „Domnișoara Nastasia" a fost o preferință, pentru că din retrospectiva lui Marin Iorda se vede o dorință activă de a fi alături de cei umiliți. Marin Iorda organizează spectacole de amatori la Brașov. De asemenea, colaborarea sa la „Cuvîntul liber" (1934 — 1936) este mărturie. Desenele din acea epocă ne-o demonstrează. Există în aceste tușuri, tușuri colorate, acuarele sau altele de tehnică combinată, o influență a lui Tonitza, influență care se vede și în cîteva din tablourile anterioare (de ex. „Fetițe cu colivie" 1926). Privind „Accident de muncă" (1936) gîndul te duce spre „Coada la pîine" a lui Tonitza. Poate să fie o impresie personală, dar această impresie nu face decît să confirme tradiția militantă a plasticienilor români, din rîndurile cărora face parte și Marin Iorda. („Da, domnilor", „Exploatați și exploatatori", „Brațe tari" din ciclul Bruxelles). Caricatura politică constituie o permanență în preocupările lui Marin Iorda, începînd cu cea internă. „Manechiura" (1924), continuînd cu „Carmen" (1936) care înfățișează într-un mod simbolic războiul din Spania, cu sugestiva „Poziția domnului dr. A" (1962) și încheind în această expoziție cu „Umbra lui Chombe" (1965). Dar nu numai caricatura politică, ci și cea pe „temele zilei", prin care Marin Iorda caută să combată unele năravuri: „Și eu lupt cu vechiul" — 1964, „Unde ai umblat haimana" — 1964, „Pădurea i-a primit cu brațele deschise" — 1964. Acestea fac parte din ciclul publicat în „Urzica".

Mahalaua, nu cea a sordidului exotic, speculativă prin „pitoresc", ci mahalaua mizeriei și a condițiilor grele de viață, este pe plan pictural tovarășa „Domnișoarei Nastasia", înfățișată în tonuri sumbre. Și ce poate fi mai elocvent decît arcul deschis peste timp de „Casă de mahala" (1939), închizîndu-l cu „Rică" (ilustrație la „Cîntice țigănești" de M. R. Paraschivescu, 1964)). Privitorului îi este lesne să observe în această expoziție o schimbare de tonuri. Și nu este o schimbare formală, ci este indisolubil, conceptional, legată de schimbările petrecute în viața oamenilor. Tonurile sumbre ale tablourilor, tonuri de culoare sau de concepție (încheiate cu „Ruine" (1945) sînt înlocuite cu tonurile vii, luminoase, stenice ale „Dumincii în zori pe șantier" (1963), „Sfîrșitului de toamnă" sau ale „Dansatoarei amatoare" (1964) și ale „Călușarului".

Preocuparea și dragostea pentru copii, pentru educația lor, a fost o permanență în activitatea lui Marin Iorda. Puțini știam că eroul atît de drag al copilăriei, un nou Păcală, ale cărui întîmplări pline de haz și învățăminte le așteptam cu bucurie săptămînă de săptămînă, Haplea, era opera lui Marin Iorda, colaborator și apoi director al revistei „Dimineața copiilor". Haplea cu întreaga sa familie era punctul de atracție al revistei, și într-adevăr, așa cum arăta și Miron Radu Paraschivescu, este păcat că expoziția nu înfățișează un ciclu al năzdrăvanului personaj. Mai ales că Haplea a depășit paginile „Dimineții copiilor" devenind în 1927 eroul unui film care i poartă numele, primul film de desene animate realizat. Marin Iorda mai lucrează în calitate de scenarist și regizor, tot în 1927, filmul artistic „Așa e viața". Haplea mai este prezent și în Cartea Satului („Haplea la stăpîn"), Interesul lui Marin Iorda pentru copii este continuu, scriind cărți pentru ei, printre care „Guguță în vacanță", și este concretizat în portretul recent al unui copil „Mitică" (1965) cu o figură mucalită, ai cărui ochi, cu toată vîrsta sa fragedă, privesc cu inteligență și curiozitate spre viața din jur.

Retrospectiva Marin Iorda este mai mult decît o retrospectivă, este un act de cultură, prilej de a înfățișa preocupările diverse ale unui neobosit artist.

CUPA CAMPIONILOR LUMII

INTER-INDEPENDENTE

Inter, regina Europei! — au cîntat azi noapte interiștii veniți din toată Italia, ca să fie martorii triumfului lui H. Herrera.

Și din nou milaniștii au plîns în pumni (nu exagerez deloc, am văzut femei plîngînd de ciudă și strigînd celor de la Independiente: pellegrini! în sensul de haimanale care nu sînteți în stare să-i dați una peste mutră acestei echipe de înfumurați care este Inter), au plîns și au plecat să-și înece amarul în Chianti. Atmosfera de dinaintea meciului mi s-a părut mai puțin încărcată de fulgere decît a fost în primăvară le meciul cu Benfica. Cele două mari firme de **pasticerie,** Motta și Alemagna, s-au întrecut, ca și atunci, să umple vitrinele cu figurine reprezentînd jucătorii celor două formații, tutungeriile au vîndut vrafuri de ilustrate cu echipa condusă în teren de Picchi, dar presa, cu excepția lui **Il Giorno,** a vorbit cam puțin despre importanța acestui meci. Aș înclina să cred că odată cu toamna (și la Milano sîntem în plină toamnă umedă și rece) temperamentul italienilor împrumută ceva din calmul de gheață al scandinavilor. Chiar și la Veneția, unde am stat cîteva zile, gondolierii de pe Canal Grande cîntau cu mai puțină patimă decît în primăvară.

Revin la meci. Cred că milanezii s-au obișnuit și au început să se plictisească de victoriile în lanț ale lui Inter. Am înregistrat, și la stadion și pe străzi, o satisfacție obosită, tînguiri, oameni înfrigurați în egală măsură și toamna și iarna — comercianți. La centrul terenului, înainte de începerea meciului, precum și în pauza dintre reprize, a fost expusă pe un podium motoreta Lambretta cu inscripția: „Ah, ce fiori îți dă Lambretta!" Iar în spațiul porților, două pancarte: „Cumpărați lamele Silver Gilette!"

Inter a cîștigat comod cu 3—0 prin golurile înscrise de Peiro și Mazzola. Cunoscută (și de prea multe ori hulită) ca inițiatoare a lui cattenacio, Inter, spre surprinderea tuturor specialiștilor, a desfășurat un joc mai deschis decît Independiente. Să fi ajuns cattenacio la concluzia că trebuie să-și desfacă ghearele? Greu de crezut. E vorba mai degrabă de marea putere de pătrundere a lui Herrera care știe mai bine decît oricine să adopte scheme tactice în funcție de adversar. H. H. rămîne figura numărul 1 a fotbalului european. Acest argentinian rătăcitor prin trei continente, mîndru și sigur pe sine, setos de glorie (cei ce nu-l pot înghiți susțin că Herrera îi plătește pe unii ziariști ca să scrie împotriva lui) este, indiscutabil, cel mai strălucit antrenor sau cel mai discutat. Virtuoșii aflați sub ordinele sale, Jair, Corso, Suarez, Fachetti, Mazzola, Guarnieri, Peiro etc., au demonstrat miercuri pe San Siro (iar s-au tras sute și sute de rachete, dar tamburinele au bătut mai scăzut) că sînt cei mai buni din Europa. Posesori ai unei tehnici desăvîrșite, jucătorii lui Inter au destrămat cum au vrut apărarea sud-americanilor, și doar ghinionul (și echipele mari au ghinion) a făcut ca scorul să nu ia proporții. Amintesc în această privință cele două șuturi ale lui Peiro și Jair care, cît pe aci să împartă bara în două. Inter a jucat pentru ca să cîștige, dar n-a uitat o singură clipă de cei peste 80 000 de spectatori (am dori să reținâ acest lucru și jucătorii noștri) unii veniți de la Triest, Bologna, Roma, Castel Belforte, Genova, sau chiar de la Palermo. În treacăt fie spus, televiziunea italiană a transmis acest meci numai pentru o parte a Italiei, regiunea lombardă, aceea în care e situat Milano, a fost lăsată deoparte, din motive lesne de înțeles.

Sud-americanii, și ei tehnicieni de mare clasă, au venit în Italia pentru a face un joc de apărare. Dar speranțele într-un meci nul le-au fost repede spulberate, mai precis după un minut și treizeci de secunde, cînd Inter a marcat primul gol. Din această clipă s-au retras în apărare atacînd sporadic prin... fundașul Paroni (jucător scund, dar cu viteză și dribling impresionant) și prin extremul stîng Savoi (coordonator de joc lucid, și cu un șut năprasnic). Duri și violenți, argentinienii îi vor face zile fripte la Buenos Aires compatriotului lor H. H. Acesta însă nu se teme (sau pozează) pentru că după meci a declarat scurt: **„Tot eu voi cîștiga și acolo peste o săptămînă, așa că, domnilor ziariști, pregătiți-vă. Peste o săptămînă regina Europei va fi regina lumii".**

Sînt convins că Il alenatore nu glumea, indiferent că în viața lui (mă refer la campionatul mondial din Chile unde a condus echipa Spaniei) a făcut declarații la auzul cărora te treceau fiorii și care nu s-au împlinit niciodată.

Eu unul îi doresc succes. Deci, ca încheiere:
FORZA INTER!

Fănuș NEAGU

CONTRIBUȚIA LUI ALECSANDRI LA DEZVOLTAREA CULTURII ROMÂNEȘTI

(Urmare din pag. 1)

în opera sa tendința ideologică a luptătorilor României moderne, și-a întors întreaga dragoste către țară, ascultînd îndemnul celui mai bun prieten al tinereții sale, înflăcăratul Nicolae Bălcescu, care smulsese pentru el o ființe de catifea roșie din tronul lui Louis Philippe răsturnat de revoluția franceză din februarie 1848.

Poetul cetățean Vasile Alecsandri era și un strălucit propagandist cultural. El a răspîndit, cu ajutorul scrisului, în mijlocul maselor ideile înaintate ale culturii și artei și a purtat departe peste granițe, mesajul culturii și artei românești. La chemarea timpului tumultuos în care trăia, poetul Alecsandri a răspuns totdeauna prezent, nu s-a refugiat niciodată în turnurile albe ale izolării. Chiar dacă a fost claustrat de asprul ger moldovenesc lîngă vatra casei sale din Mircești, solitudinea sa a fost creatoare și a folosit-o, în alba și cumplita iarnă, pentru exaltarea frumuseții țării și a anotimpurilor.

Nimeni ca el, nu a fost un afirmator mai hotărît pe plan literar al aspirațiilor vast populare, al profundelor și valoroaselor caracteristici ale poporului român. Și chiar dacă n-ar fi publicat decît culegerea de poezii populare și încă ar fi binemeritat, pentru totdeauna, de la poporul nostru.

Apariția lor sincronică în mai multe limbi străine, principale, a introdus creația atît de bogată a folclorului românesc pe toate meridianele lumii și a trezit profundul interes al tuturor intelectualilor pentru poporul creator al unor asemenea nestemate literare.

Alecsandri, în prodigioasa-i activitate culturală, a acordat o mare importanță teatrului, izbutind să dezvolte gustul publicului pentru literatura teatrală românească, al cărei adevărat întemeietor poate fi considerat.

Numit în mai 1840, alături de Negruzzi și Kogălniceanu, director al Teatrului Național din Iași, Alecsandri a considerat totdeauna teatrul ca un organ de propagandă culturală și națională. O spune clar: „...Fiindcă încă la noi nu posedăm nici libertatea tribunei, nici arma zilnică a jurnalismului, am proiectat să-mi fac din teatru un organ spre biciuirea moravurilor rele și a ridicolelor societății noastre...". În slujba unui asemenea ideal artistic și cultural, Alecsandri a început cu începutul, de la adaptări și localizări, la scenete și vodeviluri comice, la comedii sociale și de moravuri, pînă la fresca istorică inspirată din trecutul de glorie al strămoșilor latini și literari, sau al propriului popor exaltat prin înaltele sale virtuți de curaj, generozitate și lealitate.

Alecsandri a fost extrem de activ în acest sector. El și-a dat seama că teatrul este literatura celor mulți, chiar a celor care nu știu să scrie și să citească. De aceea a scris cu o deosebită dăruire și sens dramatic, cu spirit ascuțit de observație, sute și sute de pagini teatrale, tot atîtea fațete ale oglinzii vaste în care se reflectă protagoniștii unor moravuri și stări sociale caracteristice contemporaneității. Hohotele de ris ale miilor de spectatori spărgeau suprastructura regimurilor de asuprire națională, subliniau despărțirea de lumea veche, ridicolă în esența sa, a feudalismului cu nuanțe orientale. Treptele teatrului lui Alecsandri sînt treptele necesare ale unei educații estetice, care trece de la critica elementară a moravurilor și a îndreptării lor spre cultivarea gustului de frumos.

Alecsandri știa desigur că unul dintre cele mai bune mijloace de a fi activ în domeniul culturii este publicistica. De aceea, alături de Ion Ghica și Mihail Kogălniceanu scot, în 1844, revista *Propășirea* al cărui titlu incendiar i-a alarmat pe cenzorii zeloși ai vremii care l-au interzis, lăsînd numai subtitlul de *Foaie științifică și literară*. După o activitate de zece luni, *foaia* este suprimată, dar Alecsandri, neclintit, va scoate peste ani o altă *România literară* (1851) al cărui titlu este un adevărat program ca și al mai vechii *Dacia literară*. Sînt singurele reviste fondate de Alecsandri, dar care a fost un colaborator extrem de activ și nu numai la periodicele din Moldova și Muntenia dar și la cele din Bucovina și Transilvania. Bineînțeles, el a rămas pînă la sfîrșitul vieții cel mai statornic colaborator al *Convorbirilor literare*.

Considerăm ca un alt foarte important aspect al activității culturale a lui Vasile Alecsandri contribuția lui esențială în domeniul studiului limbii române, în domeniul ortografiei. În realitate mai ales datorită lui Alecsandri s-a constituit în cei treizeci de ani dintre 1840 și 1870, limba literară română și literatura modernă a României. Așa cum spunea atît de frumos Delavrancea: „Ceea ce Bălcescu și Hasdeu au fost pentru istoria țării, Alecsandri a fost pentru limba românească Nici criticii, nici filologii, nici publiciștii, toți la un loc, n-au făcut atît cît Alecsandri pentru reînvierea limbii românești. Și de aceea gloria cea mai mare a marelui poet stă aci, în lupta titanică pentru triumful geniului literar al neamului nostru. Și fiindcă aceasta este adevărata lui glorie, gloria lui va fi eternă, ca și limba neaoșă a țăranului din Dacia Traiană". Într-o epocă de controverse și de aprinse dezbateri filologice, Alecsandri a izbutit să păstreze un echilibru armonios între tradiție și inovație, a izbutit să ridiculizeze pe „stricătorii de limbă", pe aceia care nu sorbeau de la izvoarele pure ale minunatului folclor românesc. Remarcabilă este contribuția lui Alecsandri în legătură cu ortografia limbii române, în care a justificat, cu un simț de profund cunoscător al tuturor tainelor comorilor limbii românești, „principiul fonetic, regulat prin cel etimologic". Iar într-o scrisoare către Negruzzi își clarifica și mai mult punctul de vedere: „Înainte de toate, sînt de părere a se adopta o ortografie simplă, pe care să o poată învăța și deprinde lesne atît Românii cît și străinii... Ortografia trebuie să fie un mecanism inteligent pentru scrierea unei limbi, iar nu o știință adîncă, încîlcită, nesuferită ce absoarbe o mare parte din capitolul inteligenței și întîrzie studiile serioase și folositoare... Să respectăm armonia limbii, să ne conducem de notele ei melodioase..." Indispus că părerea sa atît de justă în spiritul caracteristicilor esențiale ale limbii române nu a fost admisă, Alecsandri s-a retras din Societatea literară română, adică din Academie. Care instituție avea să părăsească în 1880 ortografia etimologică latinizatoare, adoptînd un fonetism temperat prin necesități etimologice. Din comisia care statua noua ortografie alături de Titu Maiorescu și B. P. Hasdeu se afla și intransigentul Vasile Alecsandri. Austerul profesor universitar Titu Maiorescu a recunoscut integral meritele filologice ale poetului: „V. Alecsandri, prin scriere și sfătuiri orale ne-a întărit în tendința de a ne emancipa limba din pedantismul filologilor și de a o primi așa cum este ca un izvor limpede din mintea poporului..."

Meritul lui Alecsandri în cultivarea limbii române crește și prin activitatea sa din 1851 în Comisia pentru reorganizarea învățămîntului public din Moldova care a hotărît ca limba română să fie limba oficială de învățămînt.

Alecsandri a fost și un susținător al tinerelor talente, un afirmator al realelor valori literare. Din vasta sa corespondență se desprind asemenea atitudini față de N. Ganc, Iacob Negruzzi, Iosif Vulcan, Scrob, față de ingratul Petrino, față de Macedonski și chiar Caragiale. Și niciodată nu vor fi citite fără emoție versurile sale ultime din care iradiază lumina nouă a răsăritului luceafărului poeziei românești, căruia, în felul acesta, sincer, îi compensa magnificul elogiu din *Epigonii*:

E unul care cîntă mai dulce decît mine? / Cu-atît mai bine țării, / Și lui cu-atît mai bine. / Apuce înainte s-ajungă cît de sus, / La răsăritu-i falnic se-nchină-al meu apus.

Tradusă în principalele limbi ale globului, încă din timpul vieții, opera lui Vasile Alecsandri, ecou sonor al veacului său, oglindă adîncă și clară a vieții poporului nostru, a contribuit la cunoașterea și la întărirea prestigiului culturii românești în lume.

Sărbătorind în întreaga țară pe acela care declara că „cel mai frumos titlu de glorie la care trebuie să rîvnească un poet este acela de poet național și popular", poporul român, cinstește amintirea unui mare poet și a unui mare animator al culturii, pe un deschizător de drumuri, pe un vestitor al adevărului și al frumuseții românești.

POȘTA REDACȚIEI

T. VULCAN ADINA: „Twodandy" e în aceeași serie de compoziții ușoare, exterioare, fără adîncime și (aici, în plus) în necunoștință de cauză. Mai înfiripată, „Tocana de ace" stă, totuși, pe un pretext șubred și banal, pe care verva parodistică (uneori simplist caricaturală) nu reușește să-l salveze. Există însă reale valențe de umor, pline de perspective. Mai trimiteți.

SANDU NEGRILĂ: Progresele nu apar de la o zi la alta. Dar drumul e bun și seriozitatea cu care-l umblați, o garanție. Mai trimiteți din cînd în cînd.

URSULESCU OCTAVIAN: Nimic nou, deocamdată.

I. A. Durac, N. Ionescu, Radu Vlaicu, Constantinescu Vasile, Carlotta Fontanelas, Aurelian Păunescu, I. C. Buzău, Ionel Grigore Popa, P. I. Savu, N. Georgescu, Gh. Eftimiu, George Enache, Dinu E. Muscel, Ștefan Berindei, Nicolae Milovan, Silviu Georgescu, Telescu Matei, M. Dragodan, I. Tiulescu, Gin Paulin, Nicolae C. Marin, Jean Ponescu-Costești, T. Grigore, Scarlat Aurel, Ion A. Ion, Sabin Grigoriu, Geantă Petre, A. Alexandru, S. Lucaci Marin I. Nicolae, Ion Floricel, Alexe Nisip, Străjeru Ion, I. Teo, Stănescu Alexandru, N. D. Valahul-Șeștina: *compuneri oarecum îngrijite, dar de nivel modest, fără calități și perspective deosebite.*

FILIPOIU LUCIAN: În „Vacanță" și „Soarele" sînt, mai ales, unele semne de poezie, unele „idei" lirice interesante, unele imagini reușite. Există însă, și aici și, mai ales în celelalte, o conlești toare primejdie a discursivității uscate, retorice, a vorbăriei excesive, fără acoperire lirică. Mai trimiteți.

IULIU GĂINĂ: „Acul persan" e scris cu acuratețe și cu oarecare îndemînare narativă și descriptivă, mai aproape, deocamdată, de reportaj. Sînt însă unele promisiuni. Să vedem ce mai urmează.

M. I. BACĂU: E destul de puțin ceea ce se vede, o undă ștearsă, incertă. Trebuie să faceți toate eforturile și să vă reluați școala. Altminteri, nu sînt speranțe de progres. Apoi, vom vedea ce va mai fi. Țineți-ne la curent.

Tupan Marius, Ion Silvestru, Mihail Răzvan, Darie Constantin, G. Miloș, Maria Ștefănescu, Hogea Dorel, Florentina, Ovidiu Pop, Emil Matei, Tudor Suspin, Emilian Moflic, Mircea Moi, Damian Gheorghe, Monica Dincă, Florin Postolache, Emil Codreanu, Iris Rosenbaum, Armene Manuela, Iancu Mihai, Dinu Costand.: *dincolo de numeroasele lipsuri, șovăieli, inexperiențe ale începutului, par să fie și unele semne bune. Mai trimiteți.*

DUMITRAȘCU MARIA: Versurile sînt încă foarte stîngace, primitive, și nu ne îngăduie cine știe ce speranțe. Mai încercați, totuși. Pentru roman, e încă prea devreme să vă încumetați; vă lipsește și experiența de viață și cea a condeiului. Încercați-vă puterile, mai întîi, în lucrări mai mici.

Al. Dan Hărțău, Lucia Stănescu, Radu Ioan Dumitru, Suciu Ioan, Foray Roman, Vasile Bălan, Corneliu Ciupercescu, O. Anielei, S. Giurgiu, Ionită Sergiu, Dumitru Ioane, Maria Leontina, B.S.E Viezure, Lazăr Nicolae, D. Eugenia, S. Bulzu-Herbei, Aurelian Popa, Ion Tordaș, Glavă Ion Puiu Buță, Mihăilescu Camelia, Mîik Florin, Modest Dorneanu, Cornea Corneliu, Aron Partenie, Marinescu Marcel, Mihai Lău S. B., Nic. Mir. Velicu Cristea încercări stîngace, fără calități literare.

N. SUSA NICULESCU: Nu putem revedea lucrările menționate (dacă, eventual, ar mai avea vreun rost), întrucît redacția nu păstrează (ar fi de altfel inutil și, practic, imposibil) manuscrisele nepublicabile. Răspunsul nostru se referea, cît se poate de serios, la caracterul umoristic al scrierilor dvs. și vă indică locul unde ar putea fi adresate mai oportun. Părerile dvs. asupra unor lucrări ce apar în presa literară le puteți trimite rubricii noastre „Dialog" (ținînd seama însă și de celebra constatare de bun simț că, dacă, „în ciocnirea dintre un cap și o carte, se aude sunînd a gol, nu întotdeauna e de vină cartea!").

AL. A. DEJEANU: „Cărăbuș" e inconsistentă, cam superficială, cu elemente de cronică rimată. „Deasupra" și „Instantanee" sînt compoziții oneste, mijlocii. Mai interesantă, „Pluta", cu versuri autentice și pronspete (strofa a 3-a), nu evită însă cu totul locurile comune și impasurile prozodice (strofa a 4-a). „În ploaie" rămîne lucrul cel mai împlinit (limpede și echilibrat) deși tensiunea lirică nu urcă în chip deosebit.

O. MERINTZ: Sînt semne bune și în versuri (mai ales în „Cosmos"), și în schiță, care însă, deocamdată, nu marchează un progres vizibil. Continuați cu stăruință și exigență.

N. NICOLITOV: În „Canicula" ar fi ceva, dar nu prea mult, ci parcă, mai puțin decît în manuscrisele de acum un an-doi. Ultimul anterior la care vă referiți nu l-am primit.

P. CATRINU: Foarte rar și numai lucruri deosebite. E mai firesc să recurgeți la revista „Teatrul".

ANA MARIA STĂNESCU: Lucruri promițătoare, ale unui condei subțire, îndeminatic în analiză și observație. „Norii" și „Cîlcîiele" suferă însă de un vag mergînd pînă la confuz și obscur „Cotidiene", mai limpede și organizată, rămîne încă destul de aproape de reportaj. Să vedem ce mai urmează.

N. POGONEANU: Nu e o soluție. Mai bine trimiteți din cînd în cînd ceea ce vi se pare că reprezintă un progres.

N. CODREANU: Din nou lucruri interesante, dar pe aceeași linie deocamdată fără speranță. Ultimul plic, în schimb, aduce foarte îmbucurătoare semne de progres în sensul clarității și coerenței.

G. IRIMESCU-ROMAN: Merge bine, cu unele amenințări de uscăciune prozaică. Stăruiți în continuare și mai trimiteți.

POP GAVRIL IOAN: Foarte rar sunetul e sincer și autentic (ca în „Poem") în rest, multă confecție grafică lipsită de fiorămînt, afectări neinsuflețite, ori jocuri de vorbe aproape puerile, fără nici o perspectivă:

„țărațic sălbatic aprinse floarea zorilor — / mărea cuprinse zarea florilor"... etc.

I. M. ANONIMUL: În toate sînt semne bune (mai ales în „Genealogie") pe care însă unele alunecări spre proză și o anumită dispoziție umoristică (fără adîncimi lirice) le cam amenință. Vechea invitație rămîne așadar oportună.

ENEA GHIURIȚĂ: În „Panta rei" și „Bunicul" sînt elemente de poezie care îngăduie unele speranțe. În rest, niște compuneri căznite, uscate, livrești, care nu prea îngăduie speranțe. Să vedem ce variantă veți alege.

RED.

PE „DRUMURI EUROPENE"

(Urmare din pag. 1)

de-a ne comunica adevărul absolut. De obicei, depășindu-și funcția de reporter, ține cu tot dinadinsul să-și etaleze talentele de creator, adică să scrie nu cum îi vine, ci conform unor norme de schilodire a gîndirii, de pervertire a stilului, diferite, firește, de ale clasicismului, dar ducînd inevitabil la acel lustru academizant care nu lasă loc zvîcnirilor de viață, de autenticitate. Ceea ce, spus simplu, într-o curată limbă românească, ar fi realmente interesant, devine oribil prin literaturizare. Un autor care voiește să facă reportaj propriu-zis, adică să raporteze exact, iar nu poem geologic, precum Geo Bogza în **Cartea Oltului**, și recurge pentru aceasta la mijloacele literaturii de ficțiune, produce struțocămile.

Impresia de autentic, de viu, de real în **Drumuri europene...** vine tocmai din onestitatea relatării. Autorul nu ne vorbește ca unul care știe tot, nu face nici pe dascălul, nici pe ghidul savant, nici pe poetul. În loc să ne simțim față de el umiliți, ca unii ce aflăm abia acum ceea ce lui îi este familiar, avem sentimentul de a-l însoți în călătorii, de-a fi noi înșine părtași la emoțiile pe care le-a încercat în diversele împrejurări evocate. Ați înțeles că această carte, nefiind un manual literaturizat, este un jurnal de călătorie. Autorul descinde pe rînd în trei capitale europene: Paris, Roma, Londra, cum și în alte localități din țările respective și scrie ce vede, ce simte. Ca în proza modernă, descrierile poartă vizibil amprenta unei sensibilități, a unei concepții de viață specifice. Sînt descrieri trăite. Nu avem, cu alte cuvinte, niște fotografii, niște cărți poștale ilustrate, ci autentice fragmente de viață. Și, sincer fiind, am certitudinea că acest gen de reportaj, al cărui precursori sînt la noi un Dinicu Golescu, un Ion Codru Drăgușanu, intră mai curînd în definiția literaturii decît atîtea „reportaje literare" ce mimează scrisul artistic avînd cu acesta cam tot atîta legătură ca focurile de artificii cu calea lactee.

Într-o vreme, „reportajului literar" i s-a pretins la noi, ce-i drept, mai mult în discuțiile din redacții decît în scris, o obiectivitate ca să zic așa (nobilînd!), parnasiană. Să nu apară în reportaj persoana reporterului! Acesta să prezinte oameni și situații, nu să se expună pe sine! Într-adevăr, în reportaje (inclusiv în notele de călătorie) vrem să vedem oameni, locuri, fapte iar nu un unic erou: reporterul. Dacă însă persoana acestuia poate lipsi (și e bine să fie cît mai puțin în vedere), personalitatea sa este indispensabilă. Numai filtrul simțirii și văpaia inteligenței sale pot preface privelîștile, din simple „vederi", în spectacole vii.

E ceea ce se petrece în **Drumuri europene...**

Spontaneitatea se aliază în această carte cu luciditatea. Nici o clipă nu ești ros de bănuiala că autorul se apropie de o realitate sau alta a locurilor vizitate, cu parti-pris. El admiră fără nici o reticență ce i se pare vrednic de admirație, examinează calm și apreciază în consecință, pe temeiul concluziilor proprii, ceea ce e controversat (de exemplu o expoziție de pictură abstractă), își rostește fără echivoc revolta și indignarea față de anumite situații detestabile. Nu veți găsi în carte nici un fel de generalizări arbitrare, etichetări. Nici monotonie. Tonul are modulații multiple, determinate de obiectul evocării. Cald, tandru, afectuos cînd evocă străzile pariziene curate, metroul, anticariatele de pe cheiul Senei, vinurile franțuzești, obiectele din sticlă de Murano de la Veneția, edificiile florentine, diminețile londoneze sau tradiționala cafea cu lapte engleză, evocatorul „drumurilor europene" dovedește a avea și simțul sublimului tragic în paginile despre Pompei. Știe, de asemenea, să opereze cu mijloacele umorului atunci bunăoară cînd fixează o scenă dintr-un bazar italian sau cînd reface spectacolul grotesc al discursurilor ținute în Hyde Park de oratori improvizați. Trecerea de la o notă la alta nu e niciodată stridentă. Ceremonialul grecoi, anacronic al comemorării lui Shakespeare la Stratford-on-Avon e descris cu o ironie manifestă. Cîteva pagini mai încolo, un spectacol cu Othello la teatrul Aldwych din Londra stîrnește explozii de entuziasm. Cuvintele înaripate vin de la sine, poezia țîșnește firesc, din relatare, cînd e vorba de jocul lui Laurence Olivier: „Maurul se mișca în scenă desculț. Avea picioarele musculoase și negre, sculptate în abanos (...) Părea un rege al junglei. Un tigru negru, puternic și mlădios, rănit de moarte, care scormonea pămîntul cu ghearele, trimițînd junglei chemarea sa înspăimîntător de tristă..." Un entuziasm frenetic străbate multe alte pagini, acelea în special în care e vorba de edificii ce conservă capodopere ale artei universale: biserica San Petro, muzeul Vaticanului, Louvre, Britisch Museum. Aici, ca de altfel peste tot unde se află în fața unor realități din alte timpuri sau amintînd de ele, autorul asociază notațiile de impresii imediate, ample, dar de loc obositoare, considerații de ordin istoric și artistic. Acestea, ca și anumite pasaje lirice, nu par lipite, ci crescute necesar, organic din relatarea reportericeasă. Parcurgînd cartea lui Dumitru Popescu, nu-ți dai seama că citești: ai senzația de a străbate aievea „drumuri europene".

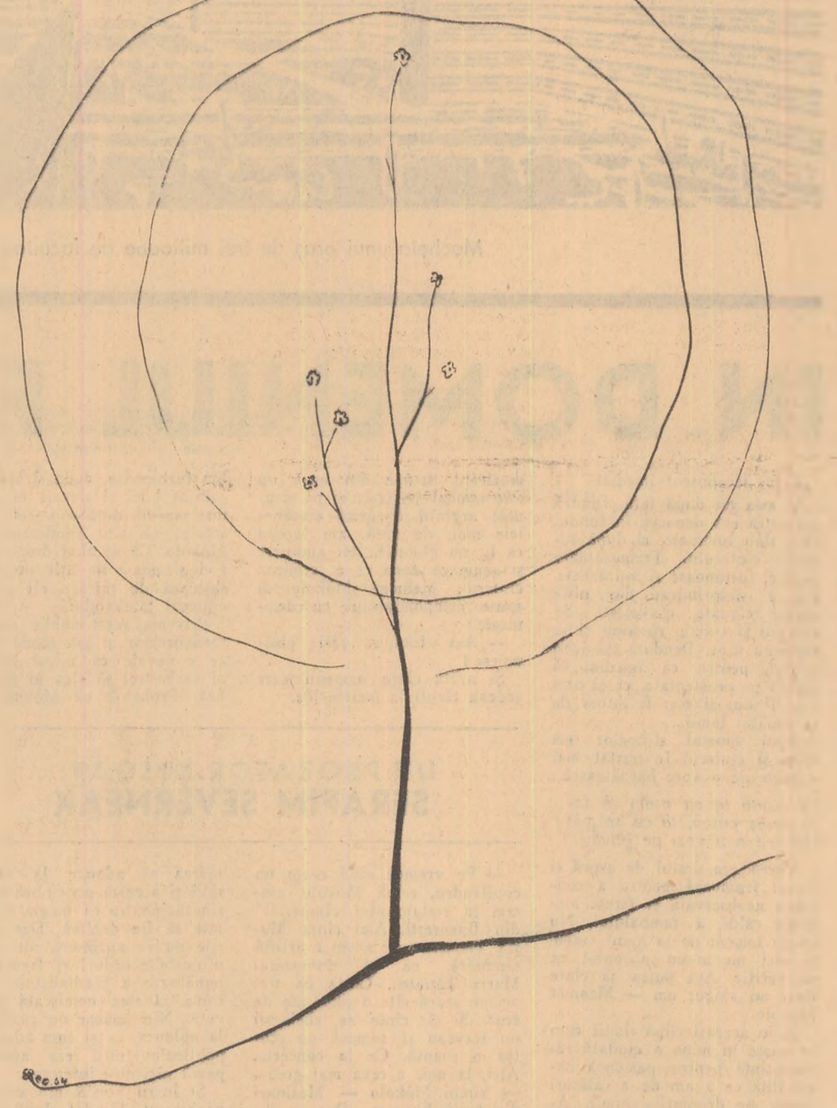

Desen de EUGEN CIUCĂ

DUMITRU MUREȘAN

Dezideral

Tot ce răsare sub mîinile noastre
va dura; e plăsmuit sub semnul
marilor dimensiuni ale Păcii.
Să ieșim înaintea timpului,
în lumină, să facem
nesfîrșită curățenie în noi,
spulberînd erorile,
descurajările inutile
anulate de adevărul
sobru al Păcii.
Ușoară ca mădula socului,
strălucitoare ca luna albă
și umedă ca roua —
e Pacea — materie nouă,
fecundă materie nouă
pentru creația noastră,
fluier în formă de soare
cîntînd de la sine în spații.

IULIAN NEACȘU

EMISIUNI LITERARE?

Este la îndemîna oricui să privească acoperișurile orașului pe care s-au împlîntat mii și mii de antene de televizor. Mai devreme sau mai tîrziu, fiecare dintre noi va admite că televizorul, acest copil răsfățat de toată lumea, va atrage din ce în ce mai multe priviri dornice de spectacole. Este una din realizările cu care ne mîndrim pe bună dreptate azi. Consemnînd cu satisfacție nivelul din ce în ce mai înalt al emisiunilor vizibile de la o zi la alta, nu putem trece însă peste unele deficiențe așa zis cronice ale emisiunilor literare. Vom începe cu scurtele prezentări de scriitori, emoționant de plictisitoare și de lipsite de originalitate. Cineva se așează la o masă și ne „mărturisește" că scriitorul „X" s-a născut la, a făcut școala la, a urmat mai departe la și a murit la. În tot acest timp a scris cutare, despre care... urmează cîteva fraze gemene cu cele scrise pe benderolele din librării și... Foarte puțin, vocea lectorului ritmează cu o pendulă, nimic nu e viu ca să-ți rețină atenția (excepțiile sînt totuși excepții, Zoe Dumitrescu - Bușulenga printre ele). Oare redactorii emisiunii nu l-au audiat niciodată pe G. Călinescu, nu i-au urmărit niciodată „descoperirile" de la înălțimea catedrei, descoperiri poate mai vechi pentru autorul lor, dar atît de uluitoare pentru ceilalți? Nimeni nu poate trece peste reflector și microfon pentru a „comunica" într-adevăr cu telespectatorii? Rămîne de văzut. Altceva despre reportajele filmate. Să ne închipuim că pe micul ecran se desfășoară o cîmpie, pe urmă o pădure, munți și un baraj. Totul e însoțit de o voce care se străduiește să fie cît mai caldă și binevenită, comentînd: „Am străbătut verdele de smarald al cîmpiei... cu boabele aurii... sub adierea vîntului... pădurea bătrînă... falnici copaci... munții... aceste cușme albe... încremenire milenară... barajul ca o turlă... voința omului... natura învinsă... stăm de vorbă cu... părăsim aceste locuri... cu regrete".

Desigur, nu e chiar așa, dar aceasta nu înseamnă că trebuie să ne amăgim doar cu bunăvoința celui ce a scris textul. Avem o țară căreia nu-i lipsește nimic din ceea ce se cheamă frumusețe și strălucire. Cîmpii, dealuri, munți, păduri, baraje, orașe, oameni minunați. Să ne străduim atunci să le găsim adevăratele echivalențe artistice, nu să facem simple acte de prezență sonoră lîngă teleobiectiv. Să-i chemăm atunci pe cei ce scriu și trebuie să scrie despre aceasta și ei vor veni, desigur, să înlocuiască simpla bunăvoință cu talentul.

PERSPECTIVELE ȘCOLII

(Urmare din pag. 1)

de cărturari, aducînd flacăra dincoace de munți, începînd cu fondatorul școlii românești de la Sf. Sava, în tot lungul secolului al XIX-lea! Ideile lor, resuscitate la mijlocul veacului de un Bălcescu, de un Kogălniceanu, de un Alecsandri, de un Ion Ionescu de la Brad, aveau să contribuie odată cu formarea statului românesc unitar și cu reformele lui Cuza, la etatizarea învățămîntului public și la formarea rețelei de școli de toate gradele. Multe din liceele noastre își serbează în acest an 1965 centenarul.

Vreme îndelungată însă, după cum se știe, această instituție de cultură s-a zbătut în cumplite nevoi. Eminescu, revizor școlar, denunța lipsa localurilor în mediul rural, lipsa de calificare a cadrelor didactice, lipsa manualelor, frecvența slabă. Apoi, pînă să ajungă școală generală, școala întregului popor și așa cum a preconizat-o clasa muncitoare de la noi încă de la începutul organizării sale — fundamentată pe o concepție realistă, științifică, a trebuit să mai treacă aproape un secol. Grelele condiții ale școlarizării: taxe școlare, cheltuieli de întreținere, îmbrăcăminte, material didactic, tăiau accesul la învățămîntul organizat majorității populației de vîrstă școlară.

Statul socialist a dat școlii sensul major de care vorbeam. I-a mărit capacitatea de cuprindere, construind și dînd în folosință mii de localuri noi și zeci de mii de clase în toate satele și orașele țării. Numai numărul elevilor din școala medie este în prezent de 12 ori mai mare, al cadrelor didactice de 3 ori mai numeros decît în 1938. A mărit durata învățămîntului obligator, generalizînd școala de 8 ani. În 1960 a instaurat gratuitatea manualelor pentru acest tip de școală. Începînd cu prima promoție a școlii generale care își continuă studiile în liceele sale de cultură generală sau de specialitate, durata învățămîntului se ridică la 12 ani.

Termenul „taxă școlară" a fost izgonit din vocabularul părinților și al administrațiilor școlii noastre, noile internate școlare îl vor izgoni pe cel al cheltuielilor de întreținere, întreprinderile de confecții aprovizionează magazinele special instituite pentru elevi cu uniforme școlare la prețuri accesibile oricărui om al muncii.

Și iată acum alt dar adus școlii în această vară rodnică, vara Congresului: instaurarea gratuității manualelor pentru toate clasele!

Evenimentul ni se pare firesc. Dezvoltarea impetuoasă a economiei naționale cere dezvoltarea impetuoasă a învățămîntului organizat, a școlii, cu toate elementele ce intră în sfera ei. În stadiul actual al dezvoltării sociale îl înregistrăm în sistemul nostru de gîndire ca pe un fenomen obiectiv, necesar. Dar meditînd la acest fenomen, simplul fapt că sub ochii noștri an de an la noi ceea ce este cerut și necesar se transformă în realitate, mi se pare un lucru minunat. Sau poate că eu am rămas o clipă cu gîndul în trecut, la învățătorul din satele oropsite care cumpăra din salariul lui manuale pentru școlari și visa sau poate nici nu visa la această realitate.

Ca să-și poată reprezenta exact măreția acestei fapte de cultură, cititorul trebuie să știe că manualele școlare editate de Editura didactică și pedagogică de stat însumează peste cinci sute de titluri, că la elaborarea, îngrijirea, imprimarea și difuzarea lor au contribuit zeci de colective, în sfîrșit că numărul de exemplare întrece cifra fantastică de 21 000 000!

Manualul constituie pentru tineretul școlar o călăuză zilnică, indispensabilă. Prin manualul utilizat școala se mută pentru multe ore din zi în familie, în sălile de studiu ale căminelor, ale internatelor școlare, însoțindu-l pe cel căruia îi este destinat și ajutîndu-l să urce treptele cunoașterii, să se ridice, să-și găsească adevărata identitate conținută în însuși termenul „elev". Ion Creangă își intitula manualul „Învățătoriul copiilor", ceea ce și este orice carte de școală ideal întocmită.

Deci statul nostru socialist pune gratuit la îndemîna unei imense populații școlare cărțile călăuzitoare fundamentale.

Diferența față de trecut mai constă apoi în lărgirea sferei de interes pentru problemele școlii. Astăzi întreaga societate e interesată în problemele instructiv-educative pentru că rezultatele dobîndite se reflectă în viața societății, imprimînd gradul de cultură și civilizație al patriei socialiste.

„Școala, principal izvor de cultură și civilizație", cum a definit-o lapidar tovarășul Nicolae Ceaușescu, „va cuprinde în țara noastră în următorii cinci ani aproape un sfert din populație".

Pe linia acestei dezvoltări fără precedent a învățămîntului public, iată acum perspectiva deschisă prin obiectivul fixat de Congres, cea mai grandioasă din toate timpurile: „Dezvoltarea impetuoasă a științei și tehnicii, creșterea volumului de cunoștințe ce trebuie însușite de elevi **impun trecerea în următorii ani la pregătirea condițiilor pentru mărirea duratei învățămîntului obligatoriu.**"

Încerc să-mi imaginez proporțiile acestei viitoare realizări în dimensiunile ei reale pe tot cuprinsul patriei. Încerc să realizez imaginea acestei sublime creșteri și-mi dau seama, cutremurat de emoție, că poporul nostru a intrat într-un nou ciclu al istoriei.

CĂRȚI ȘI IDEI

MICROCOSMUL LUI ROBBE-GRILLET

„Într-o literatură senzațională, lirică, plină de culoare, ce trăiește mai mult prin adjectiv... impresionează stilul nud, fără calificative, antiseptic al scriitorului; treci, astfel, prin săli lăcuite, deparazitate cu îngrijire de orice faună verbală, cu pereți goi, lustruiți, fără fir de praf, cu miros tonic de formol... iată atmosfera purificată și salubră, în care, cu toată asepsia modernă, cu uneltele bine cauterizate, cu mănuși de cauciuc bine încheiate, în luciri de oțeluri fine, scriitorul își poartă analiza sa".

Rîndurile de mai sus nu se referă, așa cum s-ar putea crede, la mijloacele de expresie ale lui Robbe-Grillet și nici nu aparțin unui critic francez contemporan, ci au fost scrise acum aproape patruzeci de ani de E. Lovinescu într-un comentariu asupra miniaturilor literare ale lui I. A. Bassarabescu.

Folosind ca preambul acest citat, n-am făcut-o cu intenția prezumțioasă de a dovedi că experiența încercată de romancierul francez din zilele noastre ar fi fost devansată cu cîteva decenii de un scriitor român și că observația riguroasă, cvasiștiințifică, ce caracterizează metoda de lucru a lui Robbe-Grillet nu este chiar operă de pionierat. De fapt, revirimentul pe care prozatorul francez a căutat să-l producă în poezia epică modernă nu se limitează numai la formă, ci cuprinde deopotrivă structura însăși și substanța romanului. Aprecierile lui E. Lovinescu nu pot fi deci luate ca punct de plecare pentru o paralelă între cei doi scriitori și le-am menționat doar pentru că, întîmplător, au darul de a oglindi specificul stilului într-adevăr „nud, fără calificative, antiseptic", al unuia dintre protagoniștii așanumitei „école du regard".

Robbe-Grillet este un literat cu o cultură clasicistă serioasă, care înțelege să respecte cu strictețe postulatul lui Boileau, condensîndu-și cugetarea în tipare impecabil croite; fraza lui e concisă, perfect echilibrată, fără balasturi lirice dar și fără agremente, dată la strung și șlefuită cu polizorul. Pentru un spirit logic, iubitor de claritate, asemenea însușiri au indubitabil un efect reconfortant: e vorba doar de o reacție sănătoasă împotriva unor modalități prolixe, amfigurice, alambicate. Ca și cînd ai bea un pahar de apă curată și proaspătă, după ce ți-ai argăsit gîtlejul cu diverse coctailuri cu arome sintetice.

S-ar părea că o formă atît de riguroasă, de cumpănită, ar fi în chip firesc menită să îmbrace o alcătuire armonios concepută, cu proporții bine chibzuite. Și iată că după primele pagini, cititorul începe să se simtă derutat și oarecum neliniștit, continuînd din ce în ce mai intrigat lectura. Ceea ce îi oferă romancierul reprezintă doar elementele disparate, fragmentele unei virtuale construcții: grinzi, pietre de talie, un prag care nu duce nicăieri, o ușă care se deschide asupra unui gol, un pervaz de fereastră prin care suflă vîntul. Ca într-un film burlesc din „vîrsta de aur a comediei", cu scări trucate, care se țesesc brusc, transformîndu-se într-un plan înclinat, tocmai în clipa cînd Malec sau Charlot se pregătesc să pună piciorul pe ultima treaptă. Așa că, după primii pași, înaintezi cu mai multă precauție, încerci mereu cu talpa stabilitatea podelei, de teamă să nu cazi cumva în cine știe ce trapă. Simțul observației se ascute, atenția e trezită, procesele asociative sînt stimulate din plin.

Robbe-Grillet pare să năzuiască a face din fiecare cititor al său un detectiv capabil să descurce țițele complicate ale unei afaceri criminale, pornind de la niște indicii infime: un nasture pierdut sau un fir de păr căzut pe covor; cît despre sine, își rezervă rolul modest de intermediar, de grefier, care se mulțumește să inventarieze lucruri, atitudini sau gesturi cu obiectivitatea și precizia unui aparat fotografic. Ochiul său reține cu meticulozitate fiece amănunt, cît de anodin în aparență și de nesemnificativ. Ce importanță poate, bunăoară, să aibă într-un complex epic (fie chiar virtual) descrierea minuțioasă a urmelor lăsate în zăpadă de pașii unui copil, umbra mișcătoare pe tavan a unei muște care se plimbă pe marginea unui abajur, felul cum se proiectează pe o draperie filamentul incandescent al unui bec electric, desenul și culoarea dalelor cu care e pardosită o încăpere, conturul unui miriapod strivit pe un perete sau geometriile întipărite în stratul de praf de pe tăblia unei mese pe care diferite obiecte și-au pus amprenta? De ce aparatul fotografic scoate atîtea clișee, fixîndu-le imaginea de nenumărate ori, cu ce scop autorul le așează mereu în prim-plan, pentru ce revine mereu asupra lor cu o insistență aproape ostentativă, ba chiar enervantă și obositoare pînă la urmă?

Laitmotivul, folosit cu savantă economie de Thomas Mann, de Proust sau de Virginia Woolf ca un ingredient coloristic ori pentru a sugera o ambianță psihologică, Robbe-Grillet îl utilizează abuziv, riscînd chiar să cadă în manierism, ca și cînd ar vrea cu tot dinadinsul să atragă atenția că e vorba doar de un efect premeditat, la fel ca un prestidigitator care nu se ferește să dea în vileag arcanele și trucurile meseriei sale. Începe de pildă prin a înfățișa cu o exactitate topografică un peisaj, prin a stabili cu conștiinciozitate amplasamentul unei clădiri în raport cu punctele cardinale, prin a ridica planul unei case cu o aplicație de arhitect, prin a consemna ca într-un proces-verbal, piesă cu piesă, lucrurile ce compun mobilierul unei camere. S-ar spune că, în felul acesta, cadrul este complet realizat și nu așteaptă decît intrarea actorilor în scenă. Ceva mai încolo însă scenograful sau arhitectul se apleacă din nou asupra schiței de decor sau planului inițial ca să accentueze o linie, să retușeze un contur ori să adauge un amănunt pe care îl omisese. După alte cîteva pagini o nouă catagrafie este întocmită, în care numai anumite particularități sînt scoase în relief, iar celelalte sînt lăsate în umbră. Și așa mai departe.

Obiectele se impun astfel cu autoritate spectatorului, solicitîndu-i atenția, capătă în ochii lui un prestigiu, înconjurîndu-se de o aură misterioasă, ca și cînd între ele ar exista nu știu ce legături ascunse, aproape oculte; fiecare în parte are personalitatea lui distinctă, în contrast cu oamenii care, la Robbe-Grillet, sînt depersonalizați, neutri, anonimi, prea puțin diferențiați între ei.

În cazul scenelor animate procedeul e ceva mai complicat. Schița preliminară, creionată cu aceeași mînă sigură, suferă pe parcurs repetate modificări. Condeiul adaugă mereu cîte un nou detaliu sau estompează un altul de care nu e satisfăcut. Gesturile rămîn suspendate în aer, privirile sînt vagi, expresiile figurilor indefinibile. Imaginile nu se mai suprapun perfect, se creează un decalaj între ele, așa încît succesiunea lor ar putea da iluzia de mișcare. Și totuși efectul este contrar — frecvența lor, faptul că anumite trăsături sînt redate de fiecare dată aproape cu aceleași cuvinte, că nu se remarcă o deosebire esențială între ele, lasă mai curînd impresia că timpul stă pe loc sau că personajele se mișcă în cerc, pe o arie foarte limitată, revenind mereu în același punct, ca infuzorii în microcosmul unei picături de apă.

De exemplu: în **Le Voyeur**, pentru a-și construi un alibi cît mai plauzibil, criminalul reconstituie în atîtea variante drumul parcurs, cu cele mai insignifiante peripeții, încît pînă la urmă ai sentimentul că nu s-a urnit din locul unde se oprise ca să verifice, chipurile, angrenajul bicicletei. Sau, în același roman, negustorul ambulant de ceasuri care se pregătește să debarce pe insulă (o insulă fără nume, undeva, în apropiere de coastele Franței) ca să-și desfacă marfa, încearcă să-și imagineze în fel și chip primul contact cu locuitorii, modul în care va aborda cel dintîi client și va pătrunde în prima casă de pe țărm, urzind și destrămînd mereu aceeași ficțiune; toate aceste imaginare demersuri sînt însă trăite cu atîta convingere, încît de fiecare dată îți face impresia că asiști la o întîmplare reală, ca să constați mai apoi că, de fapt, vaporul nici n-a apucat să coboare pe chei.

La Jalousie este un mozaic alcătuit din trei sau patru scene (nici măcar episoade) ce alternează între ele într-un mod capricios, pînă la plictiseală, pînă la saturație, de-a lungul a o sută și vreo șaptezeci de pagini, ca niște idei fixe în mintea unui nevropat; sfîrșind lectura, ai senzația că nimic nu s-a întîmplat și că, în tot acest timp cuvintele s-au măcinat în gol.

Într-un alt roman, **Dans le Labyrinthe**, descripția unei gravuri atîrnate pe perete este atît de minuțios făcută și atît de sugestiv, încît, la un moment dat, autorul pare să cadă victimă propriei sale închipuiri și, uitînd că persoanele despre care vorbește nu sînt decît niște contururi imprimate pe o bucată de hîrtie, le coboară din cadră, însuflețindu-le și punîndu-le pe fiecare să joace cîte un rol. Ficțiunea ia locul realității iar viața concretă devine la rîndul ei o simplă însăilare fără consistență, plutește într-un clar-obscur, în care oamenii și acțiunile lor par fantomatice, țopîndu-se în irealitate. Să nu ne înșelăm, însă. Romancierul ne oferă în final o explicație verosimilă: lumea aceasta de vis, orașul labirintic, cufundat în noapte, întîmplările ce se suprapun, se întrepătrund și se confundă, amalgamate, învîrtindu-se ca un caruse în jurul aceluiași felinar aprins sub care așteaptă, parcă de o veșnicie, rezemat de stîlp, același soldat fără identitate, sînt zămislite de creierul unui rănit în delir, în mintea căruia amintirile se rostogolesc confuz, dezordonat.

Trăind între lucruri exacte, oamenii lui Robbe-Grillet au, prin contrast, o existență incertă, hipnotică. Scriitorul își refuză orice investigație psihologică, mulțumindu-se cu simpla lor aparență anonimă, cu înregistrarea unor atitudini și gesturi fără semnificație precisă, pe care ne îngăduie să le interpretăm cum vrem. Manifestările lor sînt ale unor ființe larvare, golite de orice sentiment, incapabile să comunice între ele, ferecate în solitudinea lor. **La Jalousie** bunăoară, carte al cărei titlu poate prilejui un echivoc, făcîndu-te să eziți între două omonime din limba franceză: **jaluzelele** (prin care autorul strecoară o privire indiscretă în intimitatea unui bungalow tropical) și **gelozia**, (virtuală, a unui ipotetic soț, pururea absent, ce completează triunghiul infidelității conjugale), nu este nici romanul unui adulter, nici studiul unui sentiment exacerbat, ci doar materialul brut destul de sumar al unui roman cu personaje perfect transparente, lipsite de specificitate și, din punct de vedere psihologic, nule.

De asemenea, în **Le Voyeur**, panica pe care ar trebui s-o resimtă criminalul, bănuindu-se descoperit, nu transpare decît o singură dată (și doar fugitiv), atunci cînd încearcă să se justifice față de băiatul care a asistat întîmplător la crimă și cînd, pierzîndu-și controlul, nu-și mai dă seama ce spune și începe să recite mecanic tabla înmulțirii. În general, de altfel, personajul respectiv reacționează ca un automat, trăiește într-un fel de vid sufletesc, vizitat de anumite obsesii, observînd totodată cu o perfectă luciditate tot ce se întîmplă în jur.

Renunțînd la ceea ce consideră factice, convențional sau neimportant în poezia epică — adică la intrigă, la construcție și la orice sondaj psihologic — Robbe-Grillet recurge la rîndul său la o serie de procedee și artificii prin excelență livrești, datorită cărora viața, așa cum o înfățișează el, e stoarsă de sevă, clorotică, redusă la simple tropisme, ca existența infuzoriilor într-o picătură de apă. Romanele lui au totuși o atmosferă insinuantă și sînt învăluite într-o boare de discretă și ciudată poezie. E destul să amintim numai de suava apariție a copilului care, cu pelerina lui fluturînd în raza felinarelor, pare să poarte cu sine un luminos fir al Ariadnei prin încîlcitura de străzi a orașului labirintic, sau de motivul ușor melancolic al pescărușului ce revine atît de frecvent în **Le Voyeur**.

Originală și inimitabilă (decît doar în chip de pastișă aproximativă) experiența (sau performanța) lui Robbe-Grillet este sortită să rămînă singulară — un produs de laborator, din care fiorul vieții este adeseori arbitrar eliminat.

Ovidiu CONSTANTINESCU

caricaturiștii lumii

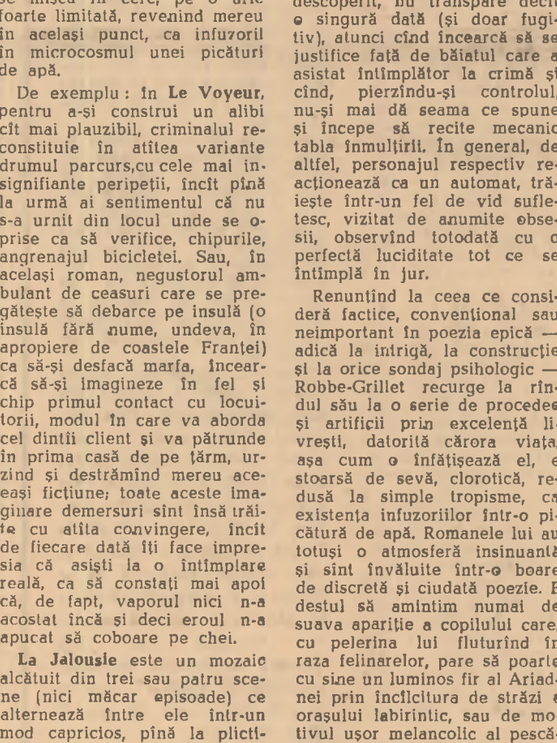

JERZY FLISAK (R.P. Polonă)

INTERVIUL NOSTRU

IUHAN SMUUL și DEBORA VAARANDI

După cum a fost anunțat, o delegație de scriitori sovietici ne vizitează țara.

Acum cîteva zile am avut plăcerea să primim la redacția noastră vizita lui Iuhan Smuul — conducătorul delegației, președintele Uniunii Scriitorilor din R.S.S. Estonă, Debora Vaarandi-Smuul — poetă și Lillia Dolgoșeva — referentă pentru problemele literaturii române la Uniunea Scriitorilor din Moscova. Cu acest prilej, între oaspeți și membrii redacției s-a desfășurat o discuție.

Unul din redactorii „Gazetei literare" a avut cu Iuhan Smuul și Debora Vaarandi, convorbirea relatată mai jos.

— Tovarășe Smuul, sînteți foarte cunoscut publicului român. „Cartea ghețurilor" v-a precedat și a produs un puternic curent de impresii. Acum, cînd aveți posibilitatea să ne cunoașteți și dvs., ca oaspete, vă rugăm să ne comunicați primele impresii ale acestei vizite.

— Prima impresie este aceea a unei imense acumulări de soare.

Încă de la început m-am îndrăgostit de București. Am vizitat apoi în cîteva zile litoralul. La întoarcerea din Antarctica, acum șapte ani și mai bine, vasul nostru a staționat cîteva ore în portul Constanța. Dar eram după o lungă călătorie și mi-au lipsit atunci mijloacele pentru a cunoaște mai îndeaproape orașul. Acum Constanța îmi este un oraș apropiat. În ultimul timp lucrez ca prozator și dramaturg. Viața de port, atmosfera de port îmi împlinește cea de-a treia latură — poezia.

Mai avem încă două săptămîni de ședere în România care ne-a devenit atît de familiară încît pot spune că pînă acum ne-am simțit aici ca acasă.

— Interesantă este și călătoria dvs. literară. Ați început-o ca poet liric și ați continuat o ca poet epic, dramaturg, prozator. Credeți, la fel ca și un mare poet rus, că „spre proză mă îndreaptă vîrsta", sau proiectați o revenire la poezie, regăsind astfel, ca după o călătorie în jurul pămîntului, punctul de plecare?

— Am publicat opt culegeri de versuri, dar chiar în opera mea poetică elementul epic e predominant. Cred că proza îmi oferă posibilitățI mai largi de exprimare. Despre Antarctica, de exemplu, am scris și versuri, dar peisajul, asprimea polară mi-au impus proza.

Acum, cînd în poezie se introduc elemente prozaice, eu aș vrea să scriu proză poetică. E un drum lung și greu, dar plin de perspective atrăgătoare.

— Tov. Debora Vaarandi, vă rugăm să ne împărtășiți cîteva din preocupările dvs.

— Am publicat pînă acum o carte de amintiri („Orașele amintirii"), o carte pentru copii („Tînărul constructor al orașului și bătrînul Iulemeste") și șase cărți de versuri, dintre care cele mai apropiate îmi sînt „Visătorul la fereastră", „Sub cerul în flăcări" și „Maree".

— Cum este primită poezia în Estonia?

— Se citește foarte mult, în general. Ultimul meu volum de versuri în limba estonă a apărut în 10 000 de exemplare și trebuie să țineți cont că R.S.S. Estonă are 1 200 000 de locuitori. De altfel, cultura în republica noastră are un caracter de masă. În luna iulie a.c. au avut loc „Sărbătorile cîntecelor" la care au participat ca oaspeți de onoare înalte personalități ale vieții politice și culturale din U.R.S.S. Aceste serbări, care se țin din 5 în 5 ani și au o tradiție de 100 de ani, durează 3 zile și reprezintă un festival al cîntecului, dansului și portului național eston. Evoluează aici un cor format din 30 000 de persoane.

— Cum este reprezentată literatura română în Estonia?

— Au apărut pînă acum în traducere estonă, volume de Eminescu, Sadoveanu, Panait Istrati, Cezar Petrescu, Lucia Demetrius, Francisc Munteanu, precum și o culegere de nuvele; s-a reprezentat „O scrisoare pierdută" de Caragiale.

Ne adresăm tovarășului Iuhan Smuul:

— Reportajul literar este o bătălie în marș pe care o dă scriitorul. Urmărind realitatea imediată, acest gen vizează în același timp obiectivele unei trăiniciI artistice.

Care este, după părerea dvs., raportul dintre acești doi termeni, care sînt mijloacele care pot realiza o asemenea trăinicie pe care nouă ni se pare că ați atins-o în „Cartea ghețurilor"?

— Am să caut să vă răspund prin cîteva exemple. În timpul călătoriei în Antarctica mi s-au întipărit în minte cîteva momente-cheie. Nu pot uita o aspră furtună de zăpadă care m-a surprins într-un moment de melancolie. Acea furtună mi-a produs o puternică dezbatere sufletească și m-a purificat.

N-am să uit, apoi, acele zile cînd eram pe un trauler, în apropierea Groenlandei. Zile de ceață deasă. Peștele lipsea. Ei bine, descrierea acestor zile a fost partea cea mai umoristică a cărții pe care am scris-o. Într-o astfel de luptă trebuie să-ți păstrezi autoironia care te ajută să trăiești. Este periculos să-ți închipui în astfel de cazuri că ești primul tragedian al lumii. Și-mi mai amintesc un alt moment, în Oceanul Indian. O căldură sufocantă, apăsătoare. Eu trebuia să scriu. Chiar la o temperatură a aerului de 40°C trebuie să lucrezi.

— Ce proiecte aveți?

Debora Vaarandi: *Proiecte? Vreau să scriu versuri. Nu știu ce fel de versuri am să scriu, cum se vor numi. Vreau, cum spune Maiakovski, să scriu despre mine și despre epoca mea.*

Am să scriu și articole critice, note de călătorie. Sper că voi scrie și impresii de călătorie despre România.

Iuhan Smuul: *Am terminat scenariul de film „Scrisori din satul Sighedate". Lucrez la o piesă de teatru, „Văduva colonelului". În anul 1966 vreau să călătoresc în Oceanul Înghețat de Nord și să încep să scriu primul meu roman.*

— Tot în anul 1966 va avea loc al IV-lea Congres al scriitorilor sovietici. Care credeți că sînt problemele esențiale ale vieții literare sovietice în preajma acestui eveniment?

Iuhan Smuul: *Problema principală este cea a măiestriei artistice.*

Debora Vaarandi: *O problemă importantă este și cea a tinerei generații de scriitori care reprezintă tendința de a căuta noi forme pentru a exprima mai profund viața.*

REP.

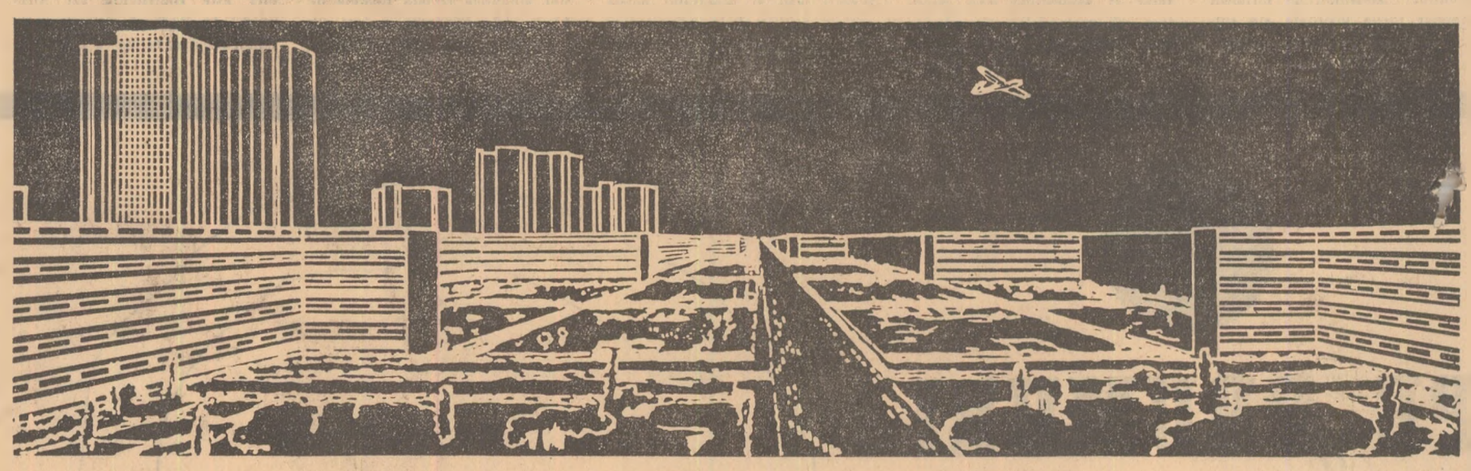

Macheta unui oraș de trei milioane de locuitori (Desen de LE CORBUSIER)

IN DOMENIUL FRUMOSULUI

UN PROZATOR BULGAR: SERAFIM SEVERNEAK

L-am recunoscut imediat.

Și asta nu după față, fiindcă orchestra era departe, în fundul sălii slab luminate, ci după sunetele cîntecului. Tremurătoare și line, furtunoase și îndrăznețe, ele se desprindeau din niște strune ciudate, diavolești. Se nășteau și trăiau, răsunau și se stingeau ușor. Deodată își luau zborul, pentru ca imediat să moară pe neașteptate, ca și cum s-ar fi dus și s-ar fi întors de la capătul lumii...

Apoi sunetul strunelor s-a stins și cîntecul fu purtat mai departe de o voce bărbătească:

La nunta ta eu n-am să fiu...
Și de-aș putea, la ce să viu?
Să mă mai vezi pe gînduri!

Vocea era destul de aspră și totuși frumoasă pentru a continua neobservată și firesc melodia caldă a țambalului. Nu m-am mișcat de la locul meu și nici nu m-am apropiat ca să verific. Așa putea să cînte doar un singur om — Mehmet Mòkolo.

Și în aceeași clipă simții cum se naște în mine o ciudată recunoștință pentru pasiunea nestăvilită ce o am de a călători veșnic pe drumurile lumii. Aceste drumuri mă cheamă în cele patru zări ale pămîntului cu aceeași forță irezistibilă...

În seara aceasta ne-a prins noaptea lîngă mănăstirea din Orlovo. Egumenul — măruntel și vioi ca o minge de cauciuc — ne-a arătat ușile chiliilor și ne-a zis cu o voce de țîrcovnic:

— Puteți să vă culcați aici, dar să știți că n-am nimic de mîncare. Așa ceva puteți găsi la Balkanturist. Restaurantul e la vreo doi kilometri de aici, pe șoseaua ce duce la oraș. Restaurantul e nou, are orchestră, are și o cîntăreață... El se rostogoli cu abilitate pe treptele tocite, de lemn, temîndu-se parcă să nu fie ispitit să vie cu noi.

Deși aveam mîncare destulă cu noi, am părăsit imediat tihna și plictiseala lăcașului secular. După o jumătate de ceas ședeam la una din mesele restaurantului și ne comandam cina. Dar cina nu mai venea. În schimb în sală se așternuse o tăcere neobișnuită. Chelnerii rămăseseră în picioare în fața bufetului, zgomotul farfuriilor încetase în bucătărie. Se stinse și murmurul glasurilor omenești și în această liniște, neobișnuită pentru un restaurant, se desprinseră primele sunete ale țambalului. Cînta Mòkolo...

L-am întîlnit cu ani în urmă la clubul marinarilor într-unul din orașele dunărene. Mi l-a prezentat renumitul compozitor L., artist al poporului. Îmi amintesc că atunci cînd în fața noastră s-a oprit un om voinic, spătos, cu un păr bogat și des ca peria, cu trăsături plăcute ale feței, L. se sculă în picioare și spuse solemn:

— Mehmet Mòkolo, ultimul maestru al țambalului...

I-am întins mîna neglijent, gîndind că în fața mea se află cel mai obișnuit muzicant ambulant și că L.. om vesel din fire, plasează încă una din glumele sale. Abia cînd smeadul muzicant scoase din husă un mic țambal portativ și pe strunele argintii tresăriră ciocănelele moi, de vată, am înțeles că L. nu glumise. Îmi amintesc și acum că după ce a terminat cîntecul, Mehmet Mòkolo îi spuse compozitorului cu demnitate:

— Am început să-i obișnuiesc!

Și arătă către oamenii care ședeau tăcuți la mesele lor.

— Pe vremea cînd eram un copilandru, reluă Mòkolo, cîntam la restaurantul „Imperial" din București. Aici cînta Maria Tănase, care acum e artistă renumită, ca și dumneata. Maria Tănase... Cînta de trei ori pe seară cîte o jumătate de ceas. Și cît cînta ea, chelnerii nu serveau și nimeni nu scotea o șoaptă. Ca la concert... Aici, la noi, e ceva mai greu... — zîmbi Mòkolo — Marinari din toată Europa... Dar au început și ei să se obișnuiască. Cum trîntește cineva vreun scaun, ori își deschide gura, cum opresc țambalul!

Și atunci, în seara aceea, cînd îl ascultam pentru prima oară, Mòkolo a cîntat cîntecul flăcăului care nu vrea să se ducă la nunta iubitei sale care s-a dovedit a fi necredincioasă. Cînta simplu, fără ifose, și aceasta făcea cîntecul său și mai frumos. Cuvintele și le tălmăcise singur, fără nici un cusur, ca omul care trăise prin multe țări, el însuși nefiind în stare să spună care limbă știe mai bine — bulgara, româna sau maghiara...

...Se stinseră ultimele sunete ale cîntecului. Și tocmai cînd cineva de la masa noastră se pregătea să aplaude, țîșniră din nou sunetele țambalului. Spun țîșniră, pentru că ele într-adevăr curgeau ca o cascadă. Se fugăreau și se ajungeau, se împleteau într-un ritm nestăvilit și se risipeau într-o armonie deplină. Mòkolo interpreta Rapsodia română de George Enescu. Apoi, ușor, pe neobservate, ne cîntă despre flăcăul Gheorghe care trebuia să treacă pe la poarta mîndrei sale și, încheie cîntecul tot așa de ușor și pe neașteptate cum îl începuse.

Urmă o liniște adîncă. Răsunară aplauzele. Chelnerii, care stătuseră tăcuți în picioare aproape o jumătate de ceas, porniră ca la un semnal.

Era limpede că Mehmet Mòkolo reușise să cultive aici ceva din minunatele trăsături ale Mariei Tănase.

Aruncai o privire prin salon. Afară de noi și alți cîțiva călători popositi aici din întîmplare, la mese ședeau oameni modest îmbrăcați, cu haine de doc și căști de bachelită, puse una peste alta pe scaune. Erau desigur muncitorii de la minele din apropiere. Și din aplauzele mărea să adauge la liniștea sălii și această penumbră misterioasă, pentru ca magia muzicii sale să fie deplină. Dar becurile nu se aprinseră nici după ultimele acorduri și figura impunătoare a țambalistului continua să stea nemișcată și tăcută. Nici măcar nu răspundea la aplauze, ca și cum admirația publicului nu-i era adresată, parcă nici nu-l interesa...

Și lucru acesta era cu totul neobișnuit. Fiindcă după prima noastră întîlnire din orașul dunărean am avut prilejul să ne întîlnim de nenumărate ori prin cabanele munților, prin stațiunile maritime, în orașe miniere și mari centre. Întotdeauna intram în vorbă cu el, fiindcă orice întîlnire cu omul acesta era pentru mine o mică sărbătoare a artei. Totul la el era făcut să aducă mulțumire semenilor săi. Și cînd în aer tremurau sunetele micului său țambal, cîntau nu numai cele două mîini iuți ale lui Mòkolo. Cînta și chipul său aplecat asupra instrumentului, cîntau ochii lui, care niciodată nu priveau ciocănelele și nici publicul. Cînta întreaga sa figură impunătoare. Mișcările iuți și line ale ciocănelelor nu începeau nici din mîini, nici din coate. Ele veneau mai curînd din umerii puternici ai muzicantului, ritmici și neliniștiți ca tremurul și dulceața trupului omenesc...

De ce stătea acum Mòkolo în umbră?

Tot timpul cît a durat cina noastră, a cîntat cîntăreața. Chelnerii se strecurau cu îndeminare printre mese. Oamenii mîncau în tăcere. Nimeni nu vorbea și nu ciocnea paharele. Nici călătorii pe care a doua zi îi aștepta drumul, nici oamenii care nu apucaseră să se spele și să se radă și care doar cu o oră sau două mai devreme străbătuseră tunele înguste pe sub pămînt. Și lucrul acesta pe cît era de neobișnuit, pe atît era de plăcut...

Mă gîndeam la el. Ultima oară ne întîlnirăm la o răscruce de drumuri între Ruse și Silistra. Cînta de unul singur, fără orchestră. Cu greu l-am determinat să-mi povestească pricina acestei solitudini.

— Întemeiasem un taraf țigănesc, spuse cu greu Mòkolo. — Un fel de colectiv pe baze cooperatiste. Comandasem pînă și costume speciale de la Budapesta... Și ne-am făcut de lor furtunoase, după strălucirea ochilor buni și sinceri ai acestor oameni dintr-o bucată, am înțeles că sînt admiratorii lui Mòkolo. Că se abat deseori pe-aici și poate nu atît pentru o cinzeacă de țuică, cît pentru cîntecul țambalului.

Priveam acest public simplu, recunoscător și mă gîndeam de ce e nevoie ca micul podium al orchestrei să stea în penumbră. Probabil că Mòkolo urmărea să adauge la liniștea sălii și această penumbră misterioasă, pentru ca magia muzicii sale să fie deplină. Dar becurile nu se aprinseră nici după ultimele acorduri și figura impunătoare a țambalistului continua să stea nemișcată și tăcută. Nici măcar nu răspundea la aplauze, ca și cum admirația publicului nu-i era adresată, parcă nici nu-l interesa...

Și lucru acesta era cu totul neobișnuit. Fiindcă după prima noastră întîlnire din orașul dunărean am avut prilejul să ne întîlnim de nenumărate ori prin cabanele munților, prin stațiunile maritime, în orașe miniere și mari centre. Întotdeauna intram în vorbă cu el, fiindcă orice întîlnire cu omul acesta era pentru mine o mică sărbătoare a artei. Totul la el era făcut să aducă mulțumire semenilor săi. Și cînd în aer tremurau sunetele micului său țambal, cîntau nu numai cele două mîini iuți ale lui Mòkolo. Cînta și chipul său aplecat asupra instrumentului, cîntau ochii lui, care niciodată nu priveau ciocănelele și nici publicul. Cînta întreaga sa figură impunătoare. Mișcările iuți și line ale ciocănelelor nu începeau nici din mîini, nici din coate. Ele veneau mai curînd din umerii puternici ai muzicantului, ritmici și neliniștiți ca tremurul și dulceața trupului omenesc...

De ce stătea acum Mòkolo în umbră?

Tot timpul cît a durat cina noastră, a cîntat cîntăreața. Chelnerii se strecurau cu îndeminare printre mese. Oamenii mîncau în tăcere. Nimeni nu vorbea și nu ciocnea paharele. Nici călătorii pe care a doua zi îi aștepta drumul, nici oamenii care nu apucaseră să se spele și să se radă și care doar cu o oră sau două mai devreme străbătuseră tunele înguste pe sub pămînt. Și lucrul acesta pe cît era de neobișnuit, pe atît era de plăcut...

Mă gîndeam la el. Ultima oară ne întîlnirăm la o răscruce de drumuri între Ruse și Silistra. Cînta de unul singur, fără orchestră. Cu greu l-am determinat să-mi povestească pricina acestei solitudini.

— Întemeiasem un taraf țigănesc, spuse cu greu Mòkolo. — Un fel de colectiv pe baze cooperatiste. Comandasem pînă și costume speciale de la Budapesta... Și ne-am făcut de ocară. Fiecare a trecut prin funcția de casier și și-a însușit din banii obștești. Atunci m-am scîrbit și am plecat...

În aceeași seară la Silistra am dat peste orchestra cu pricina. Am întrebat de Mòkolo. Un viorist uscățiv pe care-l cunoșteam, îmi răspunse:

— Povestea cu banii, ce-i drept, cam așa e... Dar mai e și o altă poveste. E slab de înger Mòkolo cînd vine la o adică vorba de sexul slab... Bine că a plecat, fiindcă altfel, cine știe, se putea ajunge și la vărsare de sînge...

Mi-am amintit de această comică și totodată tristă poveste și în conștiința mea a apărut figura liniștită a „maestrului". „A îmbătrînit Mòkolo, mi-am zis în gînd. — Probabil că s-a liniștit și dinspre partea sexului slab..."

Și am pornit să-l caut.

L-am întrebat pe primul chelner ieșit în drumul meu — acesta a dat din umeri. De la o masă apropiată intră în vorbă un tînăr cu o privire deschisă:

— Nu mai umblă printre oameni Mehmet... Om vestit, dar fără de noroc. Și lovi cu palma fundul căștii sale de miner.

Nu l-am înțeles. Hotărîsem să mă întorc la masa mea, cînd pe ușa cu plăcuța pe care scria „Birou", apăru Mòkolo. Mă zări și porni către mine agale, întors cu spatele spre micuța scenă pe care erau instrumentele. Ne-am strîns mîinile și i-am transmis obișnuitele salutări din partea lui L. Mòkolo se înclină și întrebă ca întotdeauna cu demnitate și respect:

— Cum se mai simte profesorul?

I-am răspuns că e bine. Și l-am rugat, după sfîrșitul programului să vină la masa noastră unde erau și cîteva personaje marcante. Mòkolo se înclină din nou și văzui cum pe fața lui trece o umbră. Mă refuză.

— Dar cum așa, ne faci o deosebită plăcere, am insistat eu. O mare bucurie... Și o mare cinste!

El clătină din cap. Cuprins de mîhnire, deveneam tot mai insistent. Îl rugai chiar să execute la țambal variațiunile sale după Liszt, pe care le-a cîntat cîndva în fața compozitorului L. Artistul poporului îmi spusese atunci că sînt extraordinare din punct de vedere profesional. Fără să mai pună la socoteală interpretarea artistică... Mòkolo continua să clatine din cap. Și cum stătea tăcut și abătut, își întoarse fața.

— Vezi bine că nu pot!... Eu am interzis să se mai aprindă becurile pe scenă și oamenii se chinuiesc să descifreze pe întuneric notele. Nu mai pot apărea în fața oamenilor... O să vă cînt însă variațiunile lui Liszt...

Și Mòkolo se întoarse brusc și sări energic pe podiumul orchestrei. După cîteva clipe în tăcerea adîncă a sălii răsunară primele acorduri ale micului său țambal.

Ședeam la masă obosit și zguduit de ceea ce abia acum vedeam: jumătate din fața lui Mehmet Mòkolo era desfigurată parcă de ghiarele groazei, crispată de o paralizie nemiloasă. Ca o urmă a apei clocotite, a focului neîndurător!...

În conștiința mea stăruia chipul acesta pe de o parte cuprins de pacea unei muzici dumnezeești, iar pe de alta încremenit de pecetea nenorocului și a suferinței...

Vîrfurile ciocănelelor moi ca labele unei fiare crude jucau pe strunele de oțel ale vechiului instrument, smulgînd acordurile furtunoase ale lui Liszt. Și mi se părea că odată cu valul amețitor al frumuseții armoniilor ajunge pînă la mine și fiorul sonor al unei inimi mari, Mòkolo își cînta propriile variațiuni...

Oamenii tăceau și priveau cealaltă jumătate a feței sale sănătoasă, bărbătească, inspirată de muzica aceea dumnezeească. Eram încredințat că afară de el nimeni în această sală nu se gîndește la pecetea urîțeniei trupești pe care i-o hărăzise nedreapta întîmplare. Dar gîndul acesta — că arta trebuie să ajungă pînă la oameni curată, fără nici o urmă de imperfecțiune și urîțenie — ajungea fără doar și poate, pe căi de nimeni știute, pînă la sufletele ascultătorilor, drumeți întîmplători, ori simpli mineri. Și mă gîndeam cît de nedreaptă este viața cu unii oameni și cît de mare este puterea celor care sînt hărăziți de natură să fie interpreții artei, slujitorii frumosului...

(Din volumul „În amurg", Editura „Bălgarski Pisatel", Sofia, 1962).

În românește de VALENTIN DEȘLIU

GAZETA LITERARĂ

COMITETUL DE REDACȚIE: Tiberiu Utan (redactor șef); Teodor Balș; Ion Brad (redactor șef adjunct); Ov. S. Crohmălniceanu (redactor șef adjunct); S. Damian; Eugen Simion; Haralamb Zincă (secretar general de redacție).

Prezentarea grafică: Radu Georgescu

REDACȚIA: București — B dul Ana Ipătescu 15. Telefon: 12.94.44; 11.39.36; 12.74.26 ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiselefi nr 10. Telefon: 18.33.99. ABONAMENTE: 3 luni 13 lei; 6 luni 26 lei; 1 an 52 lei
Tiparul: Întreprinderea Poligrafică „Informația", str. Brezoianu nr. 23—25

40133